

บทที่ 6

กลไก และกระบวนการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการ ภายใต้การจัดการตนเอง

จากนิยามความหมายของสวัสดิการตามที่เครือข่ายอินแปงสรรค์สร้างขึ้น มีลักษณะทั้งที่เป็นความหมายที่เป็นกระบวนการว่าเป็นการเรียนรู้ให้เกิดปัญญาเพื่อการจัดการชีวิต และความหมายที่เป็นกิจกรรมของสวัสดิการในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การศึกษา สุขภาพ เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจชุมชน ความมั่นคงในชีวิต และการบริการสังคม โดยมีลักษณะที่เป็นบูรณาการองค์ประกอบทุกด้านของชีวิต เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงตามวิถีแห่งเครือข่ายอินแปงที่ร่วมกันสรรค์สร้างและพัฒนาขึ้น ซึ่งไม่เหมือนกับความมั่นคงของชาวเมืองที่มีเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง เพื่อบ่มงสร้างรายได้เป็นสำคัญ แต่วิถีแห่งชีวิตตามแนวทางแห่งเครือข่ายอินแปงต้องการให้สมาชิกของเครือข่ายมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองในชุมชนได้ โดยไม่มีชีวิตที่โดดเดี่ยว แต่มีเพื่อนร่วมแนวทางเดียวกันมาช่วยเหลือให้กำลังใจซึ่งกันและกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน และร่วมกันหาทางออกให้กับชีวิต โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

การที่เครือข่ายอินแปงสามารถสร้างสวัสดิการของตนเองขึ้นมาได้ ภายใต้การผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ คือ สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม จนเป็นสวัสดิการชุมชนบูรณาการที่ครอบคลุมองค์ประกอบทุกด้านของชีวิตได้นั้น ขึ้นอยู่กับกลไกภายในเครือข่ายที่ถือว่าเป็นพลังอำนาจชุมชนที่จะจัดการตนเองให้เกิดสวัสดิการดังกล่าว จึง ขอสรุปกลไกต่าง ๆ ดังนี้

กลไกที่เป็นพลังอำนาจชุมชน

บุคคลในเครือข่าย

การที่เครือข่ายอินแปงจะมีการจัดการตนเองได้นั้น บุคคลในเครือข่ายมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะถ้าหากบุคคลในเครือข่ายขาดความรู้ความสามารถ ก็เป็นการยากที่เครือข่ายจะดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และต่อเนื่องได้ ดังนั้น บุคคลในเครือข่ายจึงเป็นกลไกหลักที่แสดงถึงพลังอำนาจของชุมชนในการจัดการตนเอง โดยที่บุคคลในเครือข่ายอินแปงประกอบด้วย

สมาชิกที่เป็นปัจเจกบุคคล ผู้นำการเรียนรู้ และผู้ประสานงาน ดังแสดงข้อค้นพบของกลไกที่เป็นบุคคลในเครือข่ายดังนี้

1. สมาชิกที่เป็นปัจเจกบุคคล

การที่เครือข่ายอินแปงจะสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการขึ้นมาได้นั้น สมาชิกที่เป็นปัจเจกบุคคลของเครือข่ายอินแปงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งปัจเจกบุคคลเหล่านี้ หมายถึงปัจเจกบุคคลที่เป็นชาวบ้าน โดยเฉพาะชาวบ้านที่ประสบปัญหาภายนอกทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต การประสบกับภาระหนี้สินอย่างต่อเนื่อง และการมีภาระค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าระดับรายได้ เป็นต้น จนเกิดวิกฤติในชีวิต และครอบครัว แต่ปัจเจกบุคคลเหล่านี้มีสภาพจิตใจที่พร้อมจะต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นศักยภาพสำคัญที่นำไปสู่การหาทางออกให้กับชีวิตได้

วิกฤติชีวิต คือ ประสบการณ์อันมีค่า

จากการสัมภาษณ์ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปง เช่น พ่อประหยัด โททุมพล พ่อเล็ก กุดวงศ์แก้ว พ่อเสริม อุดมณา และพ่อสมบัติ แสงจวี พบว่า ผู้นำการเรียนรู้เหล่านี้ประสบกับวิกฤติในชีวิตจากการดำเนินการตามแนวทางแห่งความทันสมัยมาแล้วทั้งสิ้น

“ทำมันล่าปะหลัง 5 ปี ช่วงแรกได้ปีละ 4-5 หมื่นบาท แต่หลังจากนั้น ต้นทุนมากขึ้น ผลผลิตลดลง ดินนี้ธ.ก.ส.ตามมา” (สมบัติ แสงจวี, สัมภาษณ์)

“ปลูกปอ 3 ปี ปลูกมัน 3 ปี เป็นหนี้ 4 หมื่น เป็นปัญหา” (เล็ก กุดวงศ์แก้ว, สัมภาษณ์)

แต่การเกิดวิกฤติของปัจเจกบุคคลเหล่านี้ได้กลายเป็นข้อดีประการหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจาก ถ้าหากว่ายังไม่เกิดวิกฤติ ก็จะไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง (เสริม อุดมณา, สัมภาษณ์) ซึ่งการเกิดวิกฤติในชีวิตจะทำให้มองเห็น และเข้าใจตนเองมากขึ้น จากเดิมที่เคยมองเห็นเงินเป็นใหญ่ ก็หันกลับมาพิจารณาตนเองว่าจะดำเนินชีวิตต่อไปข้างหน้าอย่างไร จึงกลายเป็นข้อดีที่เป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้เกิดการคิดที่จะนำไปสู่การแสวงหาหนทางออกในการแก้ปัญหาของชีวิต สอดคล้องกับข้อสรุปของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2545) ที่ทำการวิเคราะห์ศักยภาพในไทวิถี ได้กล่าวว่า ในยามที่คนเราตกอับ เรากำลังร่วมกันใช้สติปัญญาพิจารณาทุกข์ของเรา จะพบว่าการดับทุกข์ใหญ่หลวงครั้งนี้ เมื่อสำรวจตัวเอง บ้านเมือง และวัฒนธรรมของเราเอง และมองให้ทะลุข้อด้อยและความผิดพลาดทั้งหลายทั้งปวง จะพบว่าเรายังมีดี ยังมีกำลังที่จะลุกขึ้นมา แล้วเปลี่ยนวิถีการพัฒนาของเราให้สอดคล้องกับศักยภาพของเราได้ ถ้าเราต้องการ จึงกล่าวได้ว่า การเกิดวิกฤติในชีวิตปัจเจกบุคคล หรือการใช้คำว่า “ตกอับ” ตามที่ เอกวิทย์ กล่าวถึงนั้น ปัจเจกบุคคลจะไม่สามารถหาทางออกได้เลย ถ้าไม่มีการทำความเข้าใจตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม การที่ปัจเจก

บุคคลจะมีความเข้าใจตนเองและสามารถหาทางออกได้นั้น ต้องยอมรับว่าจะต้องมีกระบวนการของการเกิดขึ้น ซึ่งในระยะเริ่มต้น บัณฑิตบุคคลในเครือข่าย อินแปงได้รับการกระตุ้น และพัฒนาจากผู้ภายนอกที่เห็นความสำคัญของชุมชนในฐานะที่สามารถหาทางออกได้ด้วยตนเอง

สภาพจิตใจของบัณฑิตบุคคล : ความอดทนและเชื่อมั่น

ในการแก้ไขปัญา และหาทางออกให้กับชีวิตของบัณฑิตบุคคลที่ประสบวิกฤตในชีวิตนั้น สภาพจิตใจของบัณฑิตบุคคลต้องมีความอดทนสูง เพราะในการดำเนินการตามแนวทางของเครือข่ายอินแปงมีความจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการปรับตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพความเป็นไปของการพัฒนาตามกระแสนิยมในยุคแห่งความทันสมัยที่ชาวบ้านเกี่ยวข้องอยู่กับการดำเนินการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว โดยเฉพาะในยุครอยต่อของยุคแห่งความทันสมัยกับยุคแห่งเครือข่ายอินแปงที่มีการปลูกมันสำปะหลังเป็นจำนวนมาก เมื่อชาวบ้านนำแนวทางของเครือข่ายอินแปงมาใช้ โดยหยุดการปลูก มันสำปะหลังแบบทันทีทันใด เพื่อทำการเกษตรล้มปะปี และยกป่ามาไถสวน ซึ่งจะต้องใช้ความพยายามจากการปลูกไปทีละเล็กทีละน้อย จนเพียงพอสำหรับการกินการใช้ มีความจำเป็นต้องใช้เวลาในการรอพอสมควร เพราะการทำการเกษตรกรรมจะไม่เห็นผลแบบทันทีทันใด ดังคำถามที่เกิดขึ้นในช่วงเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงความคิดความเชื่อตามแนวทางเครือข่ายอินแปงของพ่อเสริม อุดมณา ที่ว่า “ปลูกไม่ยืนต้น เมื่อไหร่จะได้กินได้ใช้ ในระหว่างนั้นจะกินอะไร จะหารายได้อย่างไร” จากความคิดดังกล่าว ทำให้พ่อเสริม อุดมณา ตัดสินใจเลือกใช้วิธีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยการค่อย ๆ ลดพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังลงเรื่อย ๆ โดยใช้เวลากว่า 5 ปี จนกระทั่งในที่สุดได้เลิกทำการปลูกมันสำปะหลัง ดังนั้นในช่วงระยะเวลาของการปรับตัวเปลี่ยนผ่านไปสู่แนวทางของเครือข่ายอินแปง จึงต้องใช้ความอดทนในการรอเวลาให้ผลผลิตจากการทำเกษตรล้มปะปีมีการเจริญเติบโตให้เป็นฐานของการดำรงชีวิตก่อน ดังคำกล่าวของพ่อเสริม อุดมณา ที่ว่า “ช่วงแรกทำยาก เพราะกินไม่ได้” โดยที่ผู้นำเครือข่ายบางคนต้องใช้เวลาในการอดทนปรับตัวถึง 3 ปี จึงจะมีความพร้อม และเข้าใจปรัชญาแนวคิดของเครือข่ายอินแปง (โกสินทร์ ดาบลาคำ, สัมภาษณ์)

แต่อย่างไรก็ตาม หากบัณฑิตบุคคลใดมีสภาพจิตใจเข้มแข็งพร้อมจะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง และมีความเชื่อมั่นต่อแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงในระดับสูงว่ามีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ควรจะเป็น ก็อาจเปลี่ยนแปลงแบบหน้ามือเป็นหลังมือก็ได้ เช่น การทำสวนของพ่อกันยา จักรนารายณ์ ซึ่งเป็นผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายที่อำเภอภูพาน ได้มีการยกเลิกการปลูกมันสำปะหลังทันที หลังจากได้รับการอบรมแนวทางการทำเกษตรล้มปะปีตามแนวทางของเครือข่ายอินแปง ทั้งนี้จะต้องได้รับการสนับสนุน และส่งเสริมจากคนในครอบครัวด้วย แต่

ในขณะที่บางคนที่ได้รับการอบรมมาแล้ว ก็ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในด้านการทำเกษตร ยังปลูกมันสำปะหลังเหมือนเดิมก็มี

บุคลิกภาพที่จำเป็น

บุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลจะต้องเป็นบุคคลที่มีความเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว และตั้งใจ ดังคำกล่าวที่ว่า “เริ่มปลูกทีละเล็กทีละน้อย จนครบทุกอย่างที่มีกิน” (โกสินทร์ ตาบลาอำ, สัมภาษณ์) และการมีจิตวิญญาณที่มีความเชื่อมั่นต่อแนวทางที่จะดำเนินชีวิตต่อไปข้างหน้าตามแนวทางของเครือข่ายอินแปงก็มีความสำคัญเช่นกัน โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของการปรับเปลี่ยนแนวทางการทำมาหากิน จากที่เคยดำรงชีวิตภายใต้ร่มเงาของกระแส โลกาภิวัตน์มานาน มาสู่การสร้างฐานการอยู่การกินของตนเอง ในช่วงแรกนี้ก็จะถูกมองจาก เพื่อนบ้านว่าเป็นคนไม่ปกติ ถึงขั้นมองว่าเป็น คนบ้าก็มี เพราะเป็นการต้านกระแสความเป็นไปของสังคมส่วนใหญ่

ในขณะเดียวกัน เมื่อมีกระแสใหม่ ๆ เข้ามาก็ต้องยืนหยัดต่อสู้กับกระแสนั้นให้ได้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“ใจต้องนิ่ง ต้องทันสมัย รู้ทันรู้แท้ มีแบบไหนอยู่แบบนั้น ไม่ใช่ตามสมัย” (สมบัติ แสงจวี, สัมภาษณ์)

“คิดวามถูกต้องแล้ว กระแสอะไรมาก็ไม่เกี่ยว” (วี เชื้อคำฮวด, สัมภาษณ์)

ดังเช่นสถานการณ์ปัจจุบันมีกระแสของการส่งเสริมการปลูกยางพาราเข้ามา หากปัจเจกบุคคลไม่สามารถต้านทานกระแสดังกล่าวได้ ก็จะล่อยไปตามกระแส ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทรงใช้คำว่า “อย่าตาโต” (พระราชดำรัส, 2539) กล่าวคือ การที่ไม่ให้ไปตามกระแสสังคม ถึงแม้ว่าจะมองเห็นว่ามีช่องทางที่ทำให้ตนเองมีรายได้มากขึ้นก็ตาม แต่ให้รู้เท่าทันกับกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ตามแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงมีความเชื่อมั่นต่อสังคมเกษตรกรรมว่าเป็นสังคมที่มีความอยู่เย็นเป็นสุข เพราะสามารถกำหนดชีวิตของตนเอง มีความเป็นอิสระ เกื้อหนุน และเคารพธรรมชาติ สามารถสร้างความมั่นคงของปัจจัย 4 ได้ด้วยตนเอง ภายใต้แรงบันดาลใจตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้น เมื่อมีกระแสของเศรษฐกิจหลักตามแนวทางความทันสมัยถาโถมเข้ามา และส่งผลโดยตรงต่อสมาชิกที่เป็นปัจเจกบุคคลในเครือข่าย ปัจเจกบุคคลเหล่านั้นจะยืนหยัดอยู่ได้ หากปัจเจกบุคคลมีสติตั้งมั่น และมีจิตวิญญาณของความเป็นเครือข่ายอินแปง ก็จะมีคามยึดมั่นตามแนวทางที่ถูกกำหนดและรับรู้ร่วมกัน เหมือนดังเช่นผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงที่กระจายไปทั่วบริเวณของชุมชนเครือข่าย แต่อย่างไรก็ตาม ปัจเจกบุคคลจะต้องดำรงตนอยู่ในความพร้อม ระวังระไวต่อ

สภาวะแวดล้อมที่จะเข้ามากกระทบเสมอ ซึ่งตรงกับพุทธธรรมข้อที่ว่า “ความไม่ประมาท” (อภิชาต พันธเสน, 2544, น. 721) จึงจะสามารถรู้เท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และไม่ตัดสินใจทำตาม กระแสความทันสมัยที่เข้ามากกระทบ

กล่าวโดยสรุป ประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลที่เคยประสบกับวิกฤติในชีวิต และสภาพจิตใจที่มีความเข้มแข็งอดทน เด็ดเดี่ยว ตั้งใจ และมีจิตวิญญาณที่เชื่อมั่นต่อแนวทางการดำเนินการของเครือข่ายอินแปง จึงมีความสำคัญในฐานะที่จะบ่งบอกถึงการสร้างสวัสดิการชุมชน บูรณาการในอนาคตตามแนวทางของเครือข่ายอินแปงได้

ปัญหา และข้อจำกัดของสมาชิก

จากการศึกษา โดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสังเกตแบบไม่เป็นทางการ กับบุคคลภายในเครือข่ายที่อยู่ในฐานะสมาชิกเครือข่ายที่ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร เนื่องจากผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นชุมชนเครือข่ายที่มีความเข้มข้นในการจัดสวัสดิการชุมชนของตนเองอย่างต่อเนื่อง พบว่า สมาชิกเครือข่ายบางส่วนยังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนผ่าน จากยุคแห่งความทันสมัยที่เห็นว่าเงินเป็นใหญ่ มาสู่ยุคแห่งเครือข่ายอินแปงที่ต้องมีการจัดการความรู้ของตนเอง โดยที่สมาชิกเหล่านั้นมีภาระหนี้สินที่ต่อเนื่องมาจากยุคแห่งความทันสมัย ทำให้การจัดการชีวิตยังหวังพึ่งพิงจากเงินที่คาดคะเนว่าจะสามารถหาได้เป็นกอบเป็นกำ จากการขายผลผลิตเพียงหนึ่งหรือสองครั้งในแต่ละปี ซึ่งการที่จะกระทำตามความคิดดังกล่าวได้ มีเพียงวิธีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อขายเท่านั้น โดยพบว่า สมาชิกเครือข่ายยังมีการปลูกมันสำปะหลัง เพื่อหวังการสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำ สำหรับการใช้นี้สินที่มีมาตั้งแต่ยุคแห่งความทันสมัย แต่อย่างไรก็ตาม สมาชิกเครือข่ายเหล่านั้นยังได้นำแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงไปปฏิบัติบ้าง โดยการสร้างฐานความมั่นคงทางอาหารไปพร้อม ๆ กัน เช่น การปลูกพืชหัวไร่ปลายนา การแบ่งพื้นที่สำหรับการทำเกษตรสำมะปี และการปลูกพืชผักกินได้ตามบริเวณบ้าน ซึ่งจากการสังเกต พื้นที่บริเวณบ้านของสมาชิกจะพบว่า มีบริเวณล้อมรั้วด้วยตาข่ายประมาณ 5-10 ตารางเมตร สำหรับการปลูกพืชผักกินได้ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการถูกรบกวนจากสัตว์เลื้อยประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะการเลี้ยงไก่ เนื่องจาก ชาวบ้านยังมีวัฒนธรรมการเลี้ยงสัตว์แบบปล่อยให้สัตว์หากินเองอยู่

จากการที่สมาชิกเครือข่ายบางส่วนยังให้ความสำคัญกับเงิน เนื่องจากประสบกับภาระหนี้สินมาตั้งแต่อดีตนั้น ทำให้ความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองตามแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้นยังไม่มีความเข้มข้นพอ เพราะต้องใช้เวลาบางส่วนไปกับการสร้างรายได้ตามแนวทางของยุคแห่งความทันสมัย จึงขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาองค์ความรู้ของตนเอง ซึ่งเป็นหัวใจของการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปง

นอกจากนี้ สมาชิกของเครือข่ายยังได้รับผลกระทบจากอิทธิพลภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะทำให้กลุ่มพลสมาชิกคล้อยตามได้โดยง่าย เช่น การส่งเสริมการปลูกยางพาราเป็นกระแสนี้มีความรุนแรง โดยมีราคาขายต่อกิโลกรัมเป็นเครื่องมือจูงใจ นอกจากนี้ กระแสความรุนแรงของการหาพลังงานทดแทนได้ส่งผลให้สมาชิกมีความคิดที่จะดำเนินการตามซึ่งสมาชิกที่ยังขาดความเชื่อมั่น และไม่มีจิตวิญญาณของความเป็นเครือข่ายอินแปงก็จะคล้อยตามไปตามกระแส โดยขาดความตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังเช่นผู้ประสานงานคนสำคัญของเครือข่ายได้ให้ข้อมูลว่า สมาชิกหลายคนต้องการทำตามกระแสการปลูกยางพารา และบางกลุ่มก็ต้องการทำโรงงานผลิตพลังงานทดแทนประเภทน้ำมันจากต้นชะเอม ทำให้ผู้ประสานงานต้องหาวิธีการให้ความรู้กับกลุ่มพลสมาชิก เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจภายใต้ความรู้ที่มีจะได้ไม่เกิดความผิดพลาดจากการตัดสินใจ ซึ่งหากสมาชิกได้รับความรู้อย่างทันท่วงที ก็จะไม่ดำเนินการตามกระแสจากภายนอก แต่ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ชุมชนเครือข่ายได้ขยายออกไปจำนวนมาก จึงเป็นการยากที่จะให้ความรู้ได้ครอบคลุม และรวดเร็ว ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของแกนนำ หรือผู้นำแห่งการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนเครือข่ายที่สามารถจัดการตนเองได้อย่างอิสระ จะต้องมีการจัดการความรู้ให้กับกลุ่มพลสมาชิกของชุมชนเครือข่าย

2. ผู้นำการเรียนรู้

เครือข่ายอินแปงมีความเห็นว่า ผู้นำมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแสดงบทบาทเป็นตัวแทนของการเรียนรู้ที่ผ่านประสบการณ์การต่อสู้ ทั้งที่เกิดจากสภาพจิตใจที่ต้องมีความอดทนต่อการเปลี่ยนแปลงแนวทางในการดำเนินชีวิต รวมถึงมีสภาพแวดล้อมภายนอกที่บีบคั้นให้คล้อยตามกระแสแห่งการพัฒนา เพื่อสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำตามคำโฆษณาชวนเชื่อที่มีเหตุมีผล แต่ผู้นำในความหมายของเครือข่ายอินแปง หมายถึง ผู้นำการเรียนรู้ที่สามารถยืนหยัดต้านกระแสภายนอกได้ด้วยแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปง

การเกิดขึ้นของผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปง

ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย ซึ่งในระยะเริ่มต้น ชาวบ้านที่ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตได้มารวมกลุ่มเพื่อร่วมปรึกษาหารือ ร่วมแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาที่ประสบอยู่ และหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน จนสามารถกำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ควรจะเป็นสำหรับการนำไปสู่การปฏิบัติ จากนั้นจึงนำแนวทางดังกล่าวไปปฏิบัติ ซึ่งไม่ใช่สูตรสำเร็จที่แน่นอนตายตัว และหากเกิดปัญหาข้อขัดข้องใด ๆ จะมีการเปิดเวทีให้มีการร่วมปรึกษาหารือ เพื่อหาทางออกให้แก้กันและกันอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุดภายใต้การช่วยเหลือเกื้อกูล และเอื้ออาทรต่อกัน จนกระทั่งสามารถหาทาง

ดำเนินการให้เกิดความเข้มแข็งในระดับหนึ่งที่สามารถยืนหยัดให้กับตนเองและครอบครัวได้ จึงเกิดเป็นผู้นำการเรียนรู้ที่มีความชำนาญในเรื่องที่ตนเองได้เรียนรู้ และปฏิบัติจนกระทั่งสามารถเป็นตัวอย่างให้กับบุคคลอื่น ๆ ได้ ดังนั้น ผู้นำการเรียนรู้จึงเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การเรียนรู้ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดจนเกิดความชำนาญสามารถถ่ายทอดความรู้ไปยังบุคคลอื่น ๆ ได้ เช่น แม่พิมพ์ โถตัน คำ เป็นผู้นำการเรียนรู้ทางด้านการทำเกษตรสำมะปิติปลูกพืชทุกอย่างที่กินได้และกินทุกอย่างที่ปลูก และมีการเลี้ยงสัตว์ ประเภทยูงปลา และไก่ไว้สำหรับเป็นอาหาร พ่อสุพัฒน์ คุณนาม เป็นผู้นำการเรียนรู้ทางด้านปศุสัตว์ จนชาวบ้านขนานนามว่าเป็น "ด็อกเตอร์" และพ่อเสริม อุटना เป็นผู้นำการเรียนรู้ทางด้านการยกปามาไว้สวน เป็นต้น

การพัฒนาตนเองของผู้นำการเรียนรู้

นอกจากนี้ ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปง จะต้องมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เนื่องจากสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นพลวัตร ผู้นำการเรียนรู้ต้องรู้เท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังคำกล่าวสรุปในการจัดรายการวิทยุชุมชนคนภูพาน วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2547 ของพ่อประยัด โททุมพล ว่า "บ่ให้เหอ ต้องหลีกเลียง ต้องเรียนรู้ แล้วนำความรู้มาใช้ และต้องเรียนรู้แบบต่อยอด" ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ในการพัฒนาตนเองของผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงมีความเป็นไปแบบไม่มีที่สิ้นสุด และไม่ได้สยบยอมต่อแบบแผนที่วางไว้ แต่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกล่าวได้ว่าสอดคล้องกับแนวคิดของกฤษฎมูรติ (2547) ที่ว่า "การพัฒนาตนเอง คือ ความก้าวหน้าในทุกขโคก ไม่ใช่การสิ้นทุกข" โดยความทุกขโคกในความหมายของกฤษฎมูรติใช้สังขธรรมในพุทธศาสนาเป็นตัวตั้ง จึงมองความเป็นไปของสรรพสิ่งเป็นความทุกขโคก หากยังไม่พ้นทุกข แต่ในการนิยามความหมายของเครือข่ายอินแปงมองว่าการเกิดขึ้นของสรรพสิ่ง คือ การเรียนรู้ ดังนั้น จึงต้องแสวงหาทางปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นอยู่เรื่อยไป

ในแต่ละชุมชนเครือข่ายของเครือข่ายอินแปงมีศักยภาพที่แตกต่างกัน บางชุมชนเครือข่ายที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการจัดการป่าไม้ บางแห่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการทำเกษตรกรรม และบางแห่งมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร จึงทำให้ความรู้ความชำนาญของสมาชิกเครือข่ายอินแปงแต่ละชุมชนเครือข่ายมีความแตกต่างกันออกไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่เกิดขึ้นยังอยู่ภายใต้ฐานเกษตรกรรมและวิถีชีวิตเป็นหลัก ดังนั้น ความรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละเรื่องจึงสามารถเชื่อมต่อกันสัมพันธ์กันในแต่ละชุมชนเครือข่ายได้

การเป็นบุคคลแห่งการเสียสละ

การเป็นผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงจะต้องเป็นบุคคลที่เสียสละอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเวลาที่จะต้องเดินทางไปถ่ายทอดให้ความรู้ และเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกในเครือข่าย ตลอดจนการเข้าร่วมประชุมเครือข่ายที่มีการพบกันแบบเนืองนิตย์ รวมถึงในบางกรณีมีความจำเป็นต้องเสียสละเงินสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางเองด้วย ในขณะเดียวกันก็ต้องดูแลฐานการอยู่การกินที่เป็นปัจจัย 4 ของตนเองไปพร้อม ๆ กันด้วย ดังนั้น ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงจึงต้องทำด้วยจิตวิญญาณพร้อมที่จะเรียนรู้ และถ่ายทอดให้ความรู้อย่างต่อเนื่องแบบไม่มีวาระ จึงกล่าวได้ว่า ผู้นำการเรียนรู้ถือเป็นพลังอำนาจของเครือข่ายที่จะดำเนินการสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายได้

ผู้นำการเรียนรู้เป็นสื่อมนุษย์

ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงที่สามารถถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้กับบุคคลอื่นเข้าถึงและเข้าใจได้นั้น จะต้องเกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริงที่มีผลสำเร็จเป็นรูปธรรม จึงจะสร้างความเชื่อถือให้กับบุคคลที่สนใจได้ “ชาวบ้านไม่เชื่อ ชาวบ้านมีปัญญา มีวิธีคิดของตัวเอง จึงเชื่อยาก ต้องทำให้ดู อยู่ให้เห็น จึงจะเชื่อ” (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์) โดยที่ศุภชัย เจริญวงศ์ (2544) กล่าวว่า ผู้นำการเรียนรู้จะทำหน้าที่เป็น “สื่อมนุษย์” ที่มีพลังในการถ่ายทอด สามารถอธิบายเนื้อหาได้อย่างดี ยกตัวอย่างเช่น การทำเกษตรลุ่มน้ำแม่พิมพ์ โดต้นคำ บนพื้นที่ 21 ไร่ มีการปลูกผักสวนครัวบนคันดินริมบ่อน้ำที่ใช้เลี้ยงปลาไว้กินได้ทั้ง 12 เดือน และมีการปลูกผลไม้พื้นบ้านไว้รับประทานแต่ละฤดู เมื่อมีผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงานก็สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ถึงผลของการดำเนินการตามแนวทางของเครือข่ายอินแปงในด้านการทำเกษตรลุ่มน้ำ ดังนั้น การดำเนินการด้วยความเชื่อมั่นของผู้ที่สนใจก็เกิดขึ้นได้

กล่าวโดยสรุป ในการสรรค์สร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการตามแนวทางของเครือข่ายอินแปง จะพบว่าผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เพราะกว่าที่จะมาเป็นผู้นำการเรียนรู้ได้ต้องผ่านประสบการณ์การต่อสู้ชีวิตมาแล้วมากมาย ต้องเสียสละทุ่มเทกำลังกาย และกำลังทรัพย์ที่มีน้อยอยู่แล้ว เพื่อมาสร้างสวัสดิการที่ไม่ได้จำกัดแต่เพียงชีวิตของตนเองและครอบครัว แต่รวมถึงชุมชนด้วย ตลอดจนเป็นตัวแทนของเครือข่ายอินแปงในการแสดงความสำเร็จของสวัสดิการที่เป็นรูปธรรมให้ผู้สนใจได้สัมผัสจริงในเชิงประจักษ์

3. ผู้ประสานงาน

การที่เครือข่ายอินแปงสามารถยึดโยงเชื่อมต่อกันสายสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเครือข่ายได้นั้น กลไกที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนการดำเนินการของเครือข่าย คือ

ผู้ประสานงาน โดยที่เครือข่ายอินแปงมีผู้ประสานงานหลักที่เป็นแกนนำสำคัญ เพียง 7-8 คน หัวหน้าทีมประสานงาน ได้แก่ นายธวัชชัย กุณวงศ์ ซึ่งมีความใกล้ชิดกับเครือข่ายอินแปงในฐานะนักวิจัย ชุมชนมาตั้งแต่ก่อนการก่อตั้งเครือข่าย และทีมผู้ประสานงาน ประกอบด้วยบุคคลที่เติบโตมาจากชุมชน และมีความเข้าใจสภาพความเป็นไปของชุมชนอย่างดี

บทบาท และหน้าที่ของผู้ประสานงาน

ผู้ประสานงานของเครือข่ายอินแปงทำหน้าที่หลายประการ นับตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละชุมชนเครือข่ายอินแปง จัดทำเป็นแผนที่เครือข่าย (Mapping) เพื่อให้ทราบว่ แต่ละชุมชนเครือข่ายมีศักยภาพความพร้อม มีข้อเด่นข้อด้อยในด้านใด มีปัญหาข้อด้อยอย่างไร และแต่ละชุมชนเครือข่ายต้องการแก้ไขปรับปรุงอย่างไร จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ต่อไปว่าจะมีแนวทางการพัฒนาชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งนั้น ๆ อย่างไร โดยอาศัยองค์ความรู้ของชุมชนเครือข่ายเอง และของชุมชนเครือข่ายอื่น ๆ เข้ามาสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้แบบต่อยอดได้อย่างไร หลังจากนั้น จึงมีการกำหนดวางแผน และทิศทางการดำเนินงานที่จะทำเป็นช่วง ๆ ตามกรอบของระยะเวลา และเงินงบประมาณที่มี

ดังนั้น ในการพัฒนาของเครือข่ายอินแปงแต่ละชุมชนเครือข่ายจะเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ประสานงานในการวิเคราะห์ความเป็นไปของ แต่ละชุมชนเครือข่าย "ผู้ประสานงานเครือข่ายต้องวิเคราะห์ จับทิศทางให้ได้ว่าชุมชนเครือข่ายจะ ไปทางไหน ไปถึงไหน" (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์) ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนเครือข่ายอินแปง ตำบลดงหลวงของกลุ่มชาติพันธุ์โซที่มีประสบการณ์เข้าร่วมอุดมการณ์กับพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทย แต่ผลที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้ทำให้ชีวิตมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (วี เชื้อคำฮัด, สัมภาษณ์) ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์โซที่ตำบลดงหลวงขาดความไว้วางใจเชื่อใจต่อบุคคลภายนอก โดยเฉพาะบุคคลจากภาครัฐ ดังนั้น การจะดำเนินการใด ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์โซที่ตำบลดงหลวง จึงต้องมีความมั่นใจว่า จะไม่ถูกหลอกลวง จึงจะลงมือทำ แต่หากมีความเชื่อมั่นในเรื่องใด ๆ แล้ว ก็จะดำเนินการอย่างทุ่มเท และจริงจัง ซึ่งผู้ประสานงานได้พบ และรับรู้เงื่อนไขสำคัญเหล่านี้ จึงได้ลงพื้นที่หลายครั้ง รวมถึงการลงไปฝังตัวอยู่กับพื้นที่ชุมชนเครือข่ายประมาณ 1 ปี (ธิดาพร ราชลองชัย, สัมภาษณ์) เพื่อสร้างความเข้าใจ และปฏิบัติให้ชาวบ้านเห็นจากประสบการณ์จริง โดยประสานผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่าย และผู้รู้จากภายนอกเครือข่าย เข้ามาให้ความรู้ เช่น ข้าราชการจากสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เข้ามาให้ความรู้ในพื้นที่เกี่ยวกับการทำระบบ น้ำหยด เพื่อทำการเกษตรกรรม และเมื่อชาวบ้านสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองแล้ว ผู้ประสานงานจะทำหน้าที่ประทับประคองอยู่ห่าง ๆ และเมื่อใดที่เกิดปัญหาข้อขัดข้อง

ขึ้น โดยที่สมาชิกในชุมชนเครือข่ายไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง ผู้ประสานงานก็จะเข้าไปในชุมชนเครือข่ายเพื่อหาทางแก้ไขร่วมกับสมาชิกในชุมชนเครือข่าย

นอกเหนือจากผู้ประสานงานหลักของเครือข่ายอินแปงเป็นศูนย์กลางดูแลทุกชุมชนเครือข่ายแล้ว ในแต่ละชุมชนเครือข่ายจะมีผู้ประสานงานทำหน้าที่เป็นคนกลางเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารจากผู้ประสานงานเครือข่าย หรือหน่วยงานภายนอกที่มีผลต่อการจัดการในชุมชนเครือข่าย “การประชุมประจำเดือน ผู้ประสานงานต้องดูว่า ชาวบ้านสนใจเรื่องอะไร มีศักยภาพอะไร ถ้าไม่มี ก็เอาคนที่รู้มาถ่ายทอดให้” (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์) รวมถึงการทำหน้าที่ในการเชื่อมความสัมพันธ์การจัดการสวัสดิการภายในชุมชนเครือข่ายด้วย ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในชุมชนเครือข่ายจะเป็นแกนนำ หรือผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงแต่ละชุมชนเครือข่ายนั่นเอง โดยที่แกนนำที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานเครือข่ายจะมีอยู่ในทุกชุมชนเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นชุมชนเครือข่ายนั้นจะมีการบริหารจัดการในระดับใดก็ตาม โดยเริ่มตั้งแต่ ชุมชนเครือข่ายที่มีการบริหารจัดการระดับอำเภอ ได้แก่ อำเภอภูพาน และอำเภอนิคมน้ำอูน ชุมชนเครือข่ายที่มีการบริหารจัดการระดับตำบล และชุมชนเครือข่ายที่มีการบริหารจัดการในระดับหมู่บ้าน ดังนั้น ผู้ประสานงานในระดับชุมชนเครือข่าย จึงเป็นกลไกที่สำคัญสำหรับสนับสนุนการขับเคลื่อนการบริหารจัดการของแต่ละชุมชนเครือข่ายทุกระดับ

คุณลักษณะของผู้ประสานงาน

สำหรับคุณลักษณะของผู้ประสานงานในระดับเครือข่ายและชุมชนเครือข่าย จะต้องเป็นบุคคลที่มีความเสียสละสามารถทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมได้ ทั้งนี้ในการขับเคลื่อนของเครือข่ายอินแปงจะต้องมีการประชุมเป็นประจำ ซึ่งบางครั้งไม่มีค่าใช้จ่ายในการติดต่อประสานงานต่าง ๆ ด้วย

นอกจากนี้เงื่อนไขสำคัญของการเป็นผู้ประสานงานเครือข่ายโดยส่วนใหญ่จะต้องมีฐานของครอบครัวที่มั่นคงระดับหนึ่ง จึงจะสามารถออกมาให้บริการกับชุมชนเครือข่ายได้อย่างเต็มที่ เช่น กรณีพ่อสุข จำปาทอง เป็นผู้ประสานงานชุมชนเครือข่ายอินแปง ตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เป็นข้าราชการบำนาญที่มีเงินบำนาญเพียงพอสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ และมีการเกษตรที่มั่นคงระดับหนึ่ง หรือแม้แต่พ่อกันยา จักรนารายณ์ ผู้ประสานงานเครือข่ายอินแปง อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร ก็มีป้าหวายที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวเป็นจำนวนมาก

ข้อจำกัดของผู้ประสานงานที่เป็นแกนนำ

แกนนำของชุมชนเครือข่ายเป็นบุคคลที่ยอมรับแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปง และพร้อมที่จะนำไปปฏิบัติให้เกิดสวัสดิการของชุมชน แต่เนื่องจาก ในสถานะของแกนนำ

ของชุมชนเครือข่ายยังอยู่ในฐานะที่ยังต้องสร้างพื้นฐานทางครอบครัวของตนเองก่อน จึงต้องใช้เวลาบางส่วนไปจัดการตนเองระดับครอบครัว ทำให้ไม่สามารถทำงานให้กับชุมชนเครือข่ายได้อย่างเต็มที่เหมือนกับผู้นำการเรียนรู้

นอกจากนี้ แกนนำของชุมชนเครือข่ายจะต้องมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างสูง เพื่อสร้างการยอมรับให้กับสมาชิกของชุมชนเครือข่าย โดยการสร้างสวัสดิการของตนเองให้เห็นเป็นรูปธรรม จึงจะจูงใจ และเป็นกำลังใจให้สมาชิกได้ปฏิบัติตาม ซึ่งเมื่อเกิดการยอมรับแล้ว ย่อมส่งผลต่อการจัดการสวัสดิการของชุมชนเครือข่ายกระทำได้ง่ายขึ้น และหากขาดแกนนำของชุมชนเครือข่ายไป ย่อมส่งผลต่อการจัดการสวัสดิการในระดับชุมชนเครือข่ายไป โดยปัญหาที่เกิดขึ้นคือ บางชุมชนเครือข่ายขาดแกนนำไป เนื่องจากการตาย หรือการไปประกอบอาชีพอื่น จึงผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานไป เช่น ชุมชนเครือข่าย ตำบลอินทร์แปลง ที่แกนนำเสียชีวิต ทำให้การจัดการสวัสดิการของชุมชนเครือข่ายเป็นอันลุดุดหยุดลงไป

กล่าวโดยสรุป ผู้ประสานงานเครือข่ายอินแปลงในระดับของเครือข่าย และชุมชนเครือข่าย มีความสำคัญอย่างสูงยิ่งต่อการสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการร่วมกัน โดยเฉพาะผู้ประสานงานในระดับเครือข่ายต้องมีความเข้าใจในบริบทของแต่ละชุมชนเครือข่าย ต้องเสียสละทุ่มเทความรู้ และความสามารถลงไปอย่างมาก จึงจะทำให้เกิดการก้าวเดินของสวัสดิการชุมชนบูรณาการในแต่ละชุมชนเครือข่ายได้ แต่อย่างไรก็ตาม ก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานมีความพร้อมแค่ไหนด้วย

องค์ความรู้

องค์ความรู้เป็นความรู้ที่ผ่านการเรียนรู้ ทำความเข้าใจ การลองผิดลองถูก การวิเคราะห์ สังเคราะห์ กลั่นกรอง จนกระทั่งกลายเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ได้ เนื่องจากเครือข่ายอินแปลงได้ใช้ยุทธศาสตร์การทบทวนประวัติศาสตร์ โดยการมองย้อนกลับไปถึงการดำเนินชีวิตในอดีต เพื่อหาทางสรรค์สร้างสวัสดิการชุมชนร่วมกัน มีผลทำให้องค์ความรู้ในอดีตกลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเครือข่ายอินแปลงให้มุ่งไปข้างหน้าได้ แต่อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ที่เครือข่ายอินแปลงนำมาใช้นั้น ไม่ได้ประกอบด้วยองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว แต่ได้ผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ที่สอดคล้องกับองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย ถึงแม้ว่า ความเชื่อพื้นฐานขององค์ความรู้ทั้ง 2 ด้าน จะแยกตัวกันอย่างชัดเจนก็ตาม โดยที่แนวคิดความเชื่อขององค์ความรู้สมัยใหม่ ให้การยอมรับลัทธิทุนนิยมที่ก่อให้เกิดการเอารัด

เอาเปรียบ และการบริโภคนิยม ในขณะที่องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ปฏิเสธความเชื่อดังกล่าว (รังสรรค์ จันต๊ะ, 2544, น.13-14) แต่อย่างไรก็ตาม เครือข่ายอินแปงได้นำความรู้ทั้ง 2 ด้านมาผสมผสานกันอย่างน่าสนใจ

องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีมาตั้งแต่อดีต แต่ได้ถูกกระแสนการพัฒนาสร้างความทันสมัยกดทับจนภูมิปัญญาเหล่านั้นจางหายไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงเหลืออยู่บ้างก็ถูกมองว่าเป็นความล้าสมัยไม่ทันสมัยการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นจึงลดบทบาทลงไปอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายอินแปงได้รื้อฟื้นองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นขึ้นมา โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมของสมาชิกในเครือข่าย จากการมองย้อนไปในอดีตว่าบรรพบุรุษรุ่นพ่อแม่ปู่ย่าตายายดำรงชีวิตอยู่อย่างไร มีองค์ความรู้สำหรับการดำเนินชีวิตอย่างไร จึงไม่เป็นหนี้สิน แต่เลี้ยงดูบุตรหลานได้หลาย ๆ คน (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์)

จากการศึกษา รื้อฟื้นอดีตของเครือข่ายอินแปง พบว่า องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดขึ้นจากการพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ดังนั้น องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับธรรมชาติเพื่อการหาอยู่หากินสำหรับการดำรงชีวิต เริ่มตั้งแต่การหาที่อยู่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และการตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานของชุมชน จากนั้นจึงสร้างที่พักอาศัย จากการใช้ไม้ใช้สอยที่มีในธรรมชาติ โดยที่ชาวบ้านมีความรู้ว่ามีชนิดใดมีความเหมาะสมสำหรับการสร้างบ้านเรือน เช่น ไม้กระถ่อน ที่ชาวบ้านถือว่าเป็นไม้มงคล จะสะท้อนสิ่งที่ไม่ดี และไม่เป็นมงคลออกไปจากบ้านได้ รวมถึงชาวบ้านยังมีองค์ความรู้ในการหาอยู่หากิน โดยรู้ว่าพืชพันธุ์ไม้ชนิดใดมีประโยชน์อย่างไร พืชชนิดไหนสามารถนำมาบริโภคได้ เช่น ความรู้เรื่องเห็ดที่มีมากกว่า 50 ชนิด ชาวบ้านสามารถบอกได้ว่าเห็ดชนิดใดมีพิษ เห็ดชนิดใดสามารถนำมาทำเป็นอาหารได้ ยิ่งไปกว่านั้น ชาวบ้านมีองค์ความรู้เรื่องสถานที่เห็ดจะออก โดยที่เห็ดแต่ละชนิดจะมีบริเวณที่ออกที่แตกต่างกัน เช่น เห็ดบดชอบออกบริเวณกิ่งไม้และขอนไม้ที่ผุ โดยเฉพาะขอนไม้แคน ไม้บาก และไม้จิก สำหรับเห็ดเผาะจะออกบริเวณโคกป่าเต็งรัง ไม้แสลง ที่มีหินกรวด หินภูเขา และจะเกิดมากตรงที่มีไฟฟ้าที่มีร่องน้ำไหล นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมีความรู้เรื่องเห็ดจะออกในช่วงเดือนไหน และลักษณะของธรรมชาติที่เห็ดจะออก โดยสังเกตจากลายบนท้องฟ้า หากลายบนท้องฟ้าเป็นกลุ่ม ๆ อีก 3 วัน เห็ดก็จะออก สามารถไปเก็บเห็ดได้ รวมถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านในการจัดเก็บเห็ด จะต้องใช้มือเด็ด ห้ามใช้มีดตัด เพราะจะทำให้เห็ดไม่ออกในบริเวณนั้นอีก ซึ่งสันนิษฐานได้ว่า มีดอาจมีสนิมทำให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป และในการเก็บเห็ดต้องเหลือไว้จำนวนหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้ขยายพันธุ์ในต่อไปได้

สำหรับภูมิปัญญาในการกินของชาวบ้านก็เป็นความชาญฉลาดที่เกิดจากการเรียนรู้เป็นบูรณาการของชีวิต และสั่งสมมาแต่อดีต โดยไม่ได้เรียนรู้แบบแยกส่วนเหมือนกับการเรียนรู้ในปัจจุบัน เช่น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบของหน่อไม้ พบว่ามีสารที่ทำให้ผู้บริโภคเป็นโรคคอตีบ แต่ทำไมชาวบ้านกินหน่อไม้แล้ว ไม่เป็นโรคคอตีบ ทั้งนี้ เนื่องจากการปรุงอาหารของชาวบ้านโดยใช้หน่อไม้ ชาวบ้านบอกว่าต้องใส่ใบย่านาง เพราะใบย่านางเป็นยาเย็น จะทำหน้าที่ล้างพิษของหน่อไม้ หรือแม้กระทั่งผลการวิจัยเรื่องผักเม็ก จะทำให้ผู้บริโภคเป็นโรคนี้ ซึ่งชาวบ้านไม่ได้บริโภคผักเม็กอย่างเดียว แต่รับประทานร่วมกับลาบ หรือก้อย ที่ใช้น้ำส้มตำเป็นส่วนประกอบสำคัญ ซึ่งย่อยยาก ดังนั้น จึงต้องรับประทานผักเม็กเข้าไปด้วย เพื่อทำหน้าที่ในการช่วยย่อย ถึงแม้ว่า องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาเหล่านี้ไม่ได้รวบรวมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่สามารถสร้างความยั่งยืนในการพึ่งพาธรรมชาติได้ ถ้าหากไม่มีอิทธิพลจากภายนอกเข้ามาบีบคั้น และกดดัน จนไม่อาจยืนหยัดอยู่ได้

นอกจากนี้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีอีกมากมายที่เครือข่ายอินแปงได้พยายามฟื้นฟูขึ้นมา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพของชุมชนเครือข่ายที่มีความหลากหลายว่าจะมีศักยภาพดั้งเดิมในเรื่องใดบ้าง เช่น ชุมชนเครือข่ายอินแปง ตำบลนาทัน อำเภอบ้านม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความรู้เกี่ยวกับกลอยตามธรรมชาติ ชุมชนเครือข่าย ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร มีความรู้เกี่ยวกับมดแดงสามารถเลี้ยงเอาไว้รับประทานได้ ชุมชนเครือข่าย อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร มีความรู้เรื่องหอย เป็นอย่างดีสามารถขยายพันธุ์จากเมล็ดได้ ภายใน 2 อาทิตย์ ซึ่งปกติต้องใช้เวลากว่า 1 เดือน รวมถึง ชุมชนเครือข่าย อำเภออากาศอำนวย มีความรู้เกี่ยวกับการทอดผ้าพื้นเมืองอย่างดี เป็นต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความหลากหลาย และมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติทั้งสิ้น ซึ่งการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาทำให้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับคืนมา

องค์ความรู้สมัยใหม่

นอกเหนือจากองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สังคมถ่ายทอดมาตั้งแต่อดีตแล้ว เครือข่ายอินแปงได้นำองค์ความรู้สมัยใหม่มาใช้ผสมผสานกับองค์ความรู้ที่ได้ฟื้นฟูขึ้นมา โดยองค์ความรู้สมัยใหม่ที่เครือข่ายอินแปงนำมาใช้นั้น เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของเครือข่าย ซึ่งไม่ใช่องค์ความรู้ที่เป็นเทคโนโลยีขั้นสูง แต่เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นไปของเครือข่าย เช่น เครือข่ายอินแปงมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิตสุรากลั่นพื้นบ้านที่มีการควบคุมโดยคน ตั้งแต่การนำวัตถุดิบป้อนเข้าเครื่อง จนถึงกระบวนการจุลินทรีย์ ล้วนแล้วแต่ใช้คนจัดการดูแลทั้งสิ้น โดยไม่มีเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีขั้นสูงแต่

อย่างใด นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังได้มีการทำโรงงานปฏีชีวภาพที่ล้นแล้วแต่ใช้คนในการจัดการดูแลทั้งสิ้น ถึงแม้จะมีอุปกรณ์เครื่องจักรกลบ้างก็ตาม แต่ก็ใช้แรงงานคนประกอบ

สำหรับองค์ความรู้สมัยใหม่อื่น ๆ ที่เครือข่ายอินแปงนำมาใช้จะเป็นองค์ความรู้ในการประกอบธุรกิจ เนื่องจาก เครือข่ายอินแปงได้มีการพัฒนาการจัดทำวิสาหกิจชุมชนหลายประเภท ได้แก่ โรงงานแปรรูปน้ำผลไม้และไวน์ โรงงานสุรากลั่นพื้นบ้าน โรงงานแปรรูปสมุนไพร และโรงงานปฏีชีวภาพ เป็นต้น ดังนั้น ในการจัดการจึงได้นำแนวทางการจัดการสมัยใหม่มาใช้โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนจัดซื้อวัตถุดิบอย่างไร จำนวนเท่าใด จะจัดการและผลิตอย่างไร มีการควบคุมอย่างไร

กล่าวโดยสรุป องค์ความรู้สมัยใหม่ด้านการจัดการมีผลต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่ายอินแปงอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามเครือข่ายอินแปงมิได้นำองค์ความรู้สมัยใหม่เหล่านั้นมาใช้โดยไม่ได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วน แต่ได้มีการศึกษาผสมผสานสอดคล้องกับองค์ความรู้เดิมที่มี เพื่อให้เกิดความเหมาะสมที่สุดในช่วงเวลาหนึ่ง และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเมื่อสถานการณ์ได้เปลี่ยนไป

วัฒนธรรมและความหลากหลาย

วัฒนธรรมและความหลากหลายเป็นกลไกที่แสดงถึงพลังอำนาจของชุมชนในอันที่จะนำไปสู่การจัดสวัสดิการของเครือข่ายอินแปง ทั้งนี้ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นรากฐานของชุมชนได้แก่ วัฒนธรรมการพึ่งพาอาศัยกัน ความเชื่อ และประเพณีที่ปฏิบัติร่วมกัน ตลอดจนความหลากหลายของชุมชนเครือข่ายที่มีความแตกต่างกันนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกัน

วัฒนธรรมการพึ่งพาอาศัยกัน

การขับเคลื่อนของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้นมิได้แยกความเป็นเครือข่ายออกจากวัฒนธรรมประเพณีที่ชาวบ้านถือปฏิบัติกันมา แต่เครือข่ายอินแปงได้ผสมผสานคลุกเคล้าวัฒนธรรมประเพณีจนเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนต่อไปของเครือข่ายอินแปง โดยเฉพาะวัฒนธรรมในอดีตที่เป็นสิ่งที่ดีงาม เช่น การวานกัน การพึ่งพาอาศัยกัน ตลอดจนการร่วมแรงร่วมใจในการทำงานร่วมกัน เครือข่ายอินแปงได้ฟื้นฟูวัฒนธรรมเหล่านี้ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เช่น การใช้วานกันขนข้าวขึ้นฉาง สมาชิกเครือข่ายก็จะได้มาพบกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นความสนุกสนานรูปแบบหนึ่งที่ชาวบ้านได้มาพบปะพูดคุยกัน โดยที่เจ้าบ้านจะจัดอาหารพื้นบ้านเลี้ยงดู เพื่อแสดงความขอบคุณ ซึ่งอาหารที่จัดเลี้ยงก็สามารถ

จัดหาได้จากสวนของเจ้าบ้าน แต่การจัดเลี้ยงก็มีความแตกต่างจากอดีตที่มีการทำสุราหมักขึ้นเอง มาเป็นการใช้สุรากลั่นที่สามารถหาซื้อได้อย่างสะดวกสบาย จากวิสาหกิจชุมชนภายในเครือข่าย จากนั้นก็เวียนไปบ้านของสมาชิกเครือข่ายคนอื่น ๆ โดยเฉพาะสมาชิกเครือข่ายที่อยู่ในบริเวณ หมู่บ้านเดียวกันจะมีการช่วยเหลือกันได้ง่ายกว่าสมาชิกเครือข่ายต่างหมู่บ้าน

นอกจากนี้ วัฒนธรรมการพึ่งพาอาศัยกันของชาวบ้านในอดีตยังเป็นรากฐานของการเกิดความรู้สึกถึงความเป็นพี่เป็นน้อง ซึ่งการที่เครือข่ายอินแปงสามารถจัดการตนเองได้นั้น ความเป็นพี่เป็นน้องมีความสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่ง ทั้งนี้ เนื่องจากทำให้เกิดความรู้สึกถึงความผูกพัน ห่วงหาอาทรต่อกัน และความไว้วางใจกัน เมื่อมีสิ่งดี ๆ ก็อยากให้ได้รับสิ่งดี ๆ นั้น ดังเช่นเครือข่ายอินแปงได้ขยายแนวคิดความเชื่อที่เห็นว่าดี ไปยังชุมชนอื่น ๆ ซึ่งวัฒนธรรมการพึ่งพาอาศัยกันที่เครือข่ายอินแปงได้ฟื้นฟูขึ้นมานั้น ได้ก่อให้เกิดการคุณค่าที่แฝงไว้ซึ่งการแข่งขันในแต่ละชุมชนเครือข่าย เพื่อที่จะพัฒนาความรู้ ความสามารถของตนเอง เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในระดับเครือข่าย

วัฒนธรรมความเชื่อ

นอกจากนี้ วัฒนธรรมความเชื่อทางด้านพุทธศาสนาของคนอีสานตั้งแต่อดีตที่มีต่อพระสงฆ์ ว่าให้มีการทำบุญทำทาน เพื่อจะได้รับอานิสงค์แห่งการสร้างทานบารมีเหล่านั้น จึงกลายเป็นคุณค่าพื้นฐานของการแบ่งปันและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงมีคุณลักษณะที่พร้อมจะถ่ายทอดแบ่งปันความรู้ให้กับสมาชิกในเครือข่าย และชาวบ้านทั่วไป โดยปราศจากการปิดบังซ่อนเร้น เนื่องจาก ผลจากการสังเกตการกระทำของผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่าย พบว่ามีความเป็นไปตามที่ถ่ายทอดให้บุคคลอื่น ทั้งนี้ เพื่อให้สมาชิกสามารถพัฒนาและนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ได้อย่างแท้จริง รวมไปถึงวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผี ได้ถูกนำมาใช้ในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวบ้านที่ให้ความเคารพนับถือผีตัวเดียวกัน โดยเฉพาะผีปู่ตาที่ถือว่าเป็นผีบรรพบุรุษของหมู่บ้านที่ทำหน้าที่คอยปกป้องรักษาหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข เครือข่ายอินแปงได้นำขบวนการผีปู่ตามาใช้สร้างความเป็นพี่เป็นน้องกัน สร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันของคนในหมู่บ้าน ให้มีความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยผ่านวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผี และประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี จะมีประเพณีเลี้ยงผีปู่ตา เช่น ในปี พ.ศ.2548 ตรงกับวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ชาวบ้านจะพร้อมเพรียงกันนำเครื่องเซ่นไหว้มารดวายผีปู่ตา ประกอบด้วย ข้าว ไข่ เหล้า และดอกไม้ หลังจากเซ่นไหว้แล้ว ชาวบ้านก็จะรับประทานของเซ่นไหว้เหล่านั้นร่วมกัน หลังจากนั้นได้จัดให้มีการผูกข้อต่อแขนทำบุญสู่ขวัญผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน โดยปรับเปลี่ยนจากวิธีการเดิมที่ต้อง

ไปทำบุญอุทิศตามบ้านของผู้เฒ่าผู้แก่ ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยที่ชาวบ้านก็จะเลือกปฏิบัติกับผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีฐานะดีก่อน เครือข่ายอินแปงจึงได้นำมาพิจารณาการทำบุญอุทิศต่อแขนผู้เฒ่าผู้แก่มาปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งถือว่าเป็นการรื้อฟื้นความผูกพัน และให้ความสำคัญกับสถาบันผู้เฒ่าผู้แก่อย่างเท่าเทียมกัน (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์) และเป็นการสร้างคุณค่าในเชิงเนื้อหาให้กับพิธีกรรม ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กันมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน รวมถึงทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกันเพิ่มขึ้น หลังจากที่ห่างเหินกันมานาน อันเนื่องจากภาวะบีบรัดทางเศรษฐกิจที่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีวิต

ประเพณีที่ถือปฏิบัติ

นอกจากนั้น ชาวบ้านยังมีประเพณีอื่น ๆ ที่ถือปฏิบัติกันมา โดยเฉพาะประเพณีที่ถือปฏิบัติร่วมกันในแต่ละเดือนจนครบทั้งปี ตามที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง เครือข่ายอินแปงไม่ได้แยกส่วนออกไปจากการขับเคลื่อนของเครือข่าย แต่ใช้ประเพณีเหล่านี้เป็นเวทีของการปะทะสังสรรค์ของสมาชิกเครือข่ายกับชาวบ้านทั่ว ๆ ไปที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของเครือข่ายอินแปงในทางนิตินัย แต่ในทางพฤตินัยอาจใช้แนวคิดของเครือข่ายอินแปงไปพัฒนาฐานชีวิตของตนเองได้ เพื่อให้แนวคิดของเครือข่ายอินแปงสามารถขยายชุมชนเครือข่ายต่อไปได้ รวมถึงเป็นการสร้างและขยายองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นได้

สำหรับประเพณีที่เครือข่ายอินแปงนำมาใช้ประโยชน์ที่เห็นเป็นรูปธรรม ได้แก่ ประเพณีการทอดผ้าป่าถวายแก่พระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีผ้าใช้สำหรับนุ่งห่มตามวิสัยแห่งสงฆ์ที่จะปฏิบัติธรรมต่อไปได้ ซึ่งเป็นการสืบต่อพุทธศาสนาให้ยั่งยืน และเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันในสังคม เครือข่ายอินแปงได้นำประเพณีดังกล่าวมาใช้ในการแสวงหาปัจจัยด้านทุน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์สำหรับการขยายกำลังของวิญญูชนคนภูพาน โดยนิมนต์พระสงฆ์มารับผ้าป่า และปัจจัยต่าง ๆ แต่สำหรับปัจจัยที่เป็นเงินนั้น พระสงฆ์จะคืนให้เครือข่ายเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ต่อไป แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายอินแปงได้ผสมผสานประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตมาเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนของเครือข่ายอินแปงต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังอาศัยคุณค่าของประเพณีการบวชพระสงฆ์ เข้ามาใช้ในการบวชป่า เพื่อเป็นการบวชจิตบวชใจของชาวบ้านให้รู้สึกเป็นเจ้าของและหวงแหนป่าร่วมกัน กลายเป็นการอนุรักษ์ป่าให้มีความยั่งยืนต่อไป

ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์

ความหลากหลายขององค์ประกอบต่าง ๆ ในเครือข่ายอินแปงได้กลายเป็นพลังอำนาจให้เครือข่ายอินแปงสามารถดำเนินการตามภารกิจของเครือข่ายได้อย่างหลากหลาย เริ่มตั้งแต่ความหลากหลายของสมาชิกที่มีหลายกลุ่มชาติพันธุ์กระจายตามชุมชนต่าง ๆ ของเครือข่าย เช่น กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงที่ชุมชนเครือข่ายตำบลกุดบาก กลุ่มชาติพันธุ์ภูไทที่ชุมชนเครือข่ายตำบลบะยาว และกลุ่มชาติพันธุ์โซ่ที่ชุมชนเครือข่ายตำบลดงหลวง เป็นต้น จากความหลากหลายของสมาชิกที่มีวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อนี้เอง ที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดที่หลากหลายตามมา ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างหลากหลายตามไปด้วย

ความหลากหลายของชุมชนเครือข่าย

นอกจากนั้น ความแตกต่างในมิติของพื้นที่เชิงกายภาพของเครือข่าย ที่มีศักยภาพที่แตกต่างกัน เช่น เครือข่ายบางพื้นที่มีสภาพเป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชเพื่อขาย ในขณะที่บางพื้นที่มีสภาพเป็นที่ราบสูง มีการปลูกพืชเพื่อกิน ทำให้ความรู้ในการจัดการผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ความแตกต่างของพื้นที่เหล่านี้นำไปสู่การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันเพื่อการจัดการสวัสดิการที่หลากหลายเช่นกัน

จากความหลากหลายของชุมชนเครือข่าย ที่มีศักยภาพที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นทุนทางทรัพยากร ทุนทางปัญญา ทำให้เกิดความหลากหลายของประเด็นความสนใจของแต่ละชุมชน เครือข่ายมีความแตกต่างกันออกไปด้วย เช่น ชุมชนเครือข่ายตำบลบะยาว มีทุนทางปัญญาเกี่ยวกับการแพทย์พื้นบ้าน ทำให้ประเด็นสุขภาพกลายเป็นประเด็นสนใจ ในขณะที่บางชุมชนพื้นที่มีการเลี้ยงสัตว์เป็นจำนวนมาก จึงเกิดประเด็นสนใจการแปรรูปมูลสัตว์ ไปเป็นปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น จากความหลากหลายของประเด็นสนใจ ได้ก่อให้เกิดการจัดแบบจำลองของสวัสดิการที่ต่างกันอย่างตามมาด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม ในการจัดการของเครือข่ายอินแปงภายใต้ความหลากหลายนี้ก็ยังมีความหมายร่วมกัน คือ การพัฒนาให้สมาชิกเครือข่ายสามารถเรียนรู้ จนเกิดปัญญาสามารถจัดการตนเองได้

กล่าวโดยสรุป จากการที่เครือข่ายอินแปงได้ใช้วัฒนธรรม และความหลากหลายเป็นกลไกหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนของเครือข่าย โดยที่เครือข่ายอินแปงไม่ได้ยึดพิธีกรรมเป็นหลักแต่ใช้เนื้อหาในเชิงคุณค่าที่แฝงอยู่ของวัฒนธรรม และความหลากหลายเหล่านั้นมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่าย

โครงสร้างการจัดการ

โครงสร้างการจัดการของเครือข่ายอินแปงถือเป็นกลไกที่เป็นพลังสำคัญในการจัดการขับเคลื่อนของเครือข่ายอินแปง ทั้งนี้ เนื่องจากเครือข่ายอินแปงมีพื้นที่ครอบคลุมถึง 4 จังหวัด คือ จังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ มุกดาหาร และอุดรธานี ดังนั้น โครงสร้างในการจัดการจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ทุกชุมชนเครือข่ายสามารถขับเคลื่อนไปได้ตามแนวทางความคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปง โดยที่โครงสร้างของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้นได้มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้เกิดความเหมาะสม เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

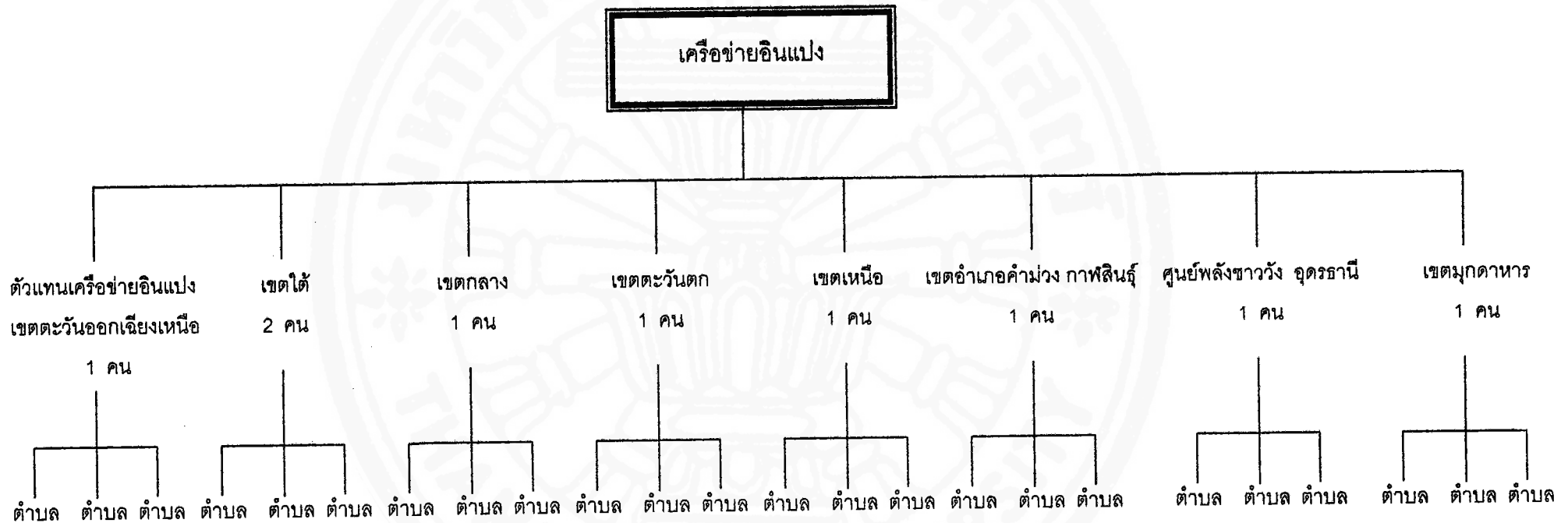
โครงสร้างเดิมของเครือข่ายอินแปง

แต่เดิมในระยะเริ่มแรกนั้น โครงสร้างของเครือข่ายอินแปงได้ถูกกำหนดขึ้น โดยใช้พื้นที่ของเครือข่ายเป็นเกณฑ์ แบ่งออกเป็น 8 เขต ประกอบด้วย

1. เครือข่ายอินแปงจังหวัดสกลนคร เขตกลาง คือ อำเภอพรรณานิคม อำเภอพังโคน และอำเภออากาศอำนวย
2. เครือข่ายอินแปงจังหวัดสกลนคร เขตตะวันออก คือ อำเภอเมือง อำเภอกุสุมาลย์ อำเภอโคกศรีสุพรรณ อำเภอโพนนาแก้ว และอำเภอเต่างอย
3. เครือข่ายอินแปงจังหวัดสกลนคร เขตใต้ คือ อำเภอกุดบาก อำเภอภูพาน และอำเภอนิคมน้ำอูน
4. เครือข่ายอินแปงจังหวัดสกลนคร เขตตะวันตก คือ อำเภอวาริชภูมิ อำเภอส่องดาว อำเภอสว่างแดนดิน และอำเภอเจริญศิลป์
5. เครือข่ายอินแปงจังหวัดสกลนครเขตเหนือ คือ อำเภอวานรนิวาส อำเภอคำตากล่า และอำเภอบ้านม่วง
6. เครือข่ายอินแปงจังหวัดกาฬสินธุ์ ศูนย์ภูมิปัญญา คือ อำเภอคำม่วง
7. เครือข่ายอินแปงจังหวัดอุดรธานี ศูนย์หลังชาววัง คือ อำเภอวังสามหมอ
8. เครือข่ายอินแปงจังหวัดมุกดาหาร ศูนย์ภูมิปัญญาไทบรู คือ อำเภอดงหลวง

โดยที่จะมีตัวแทนแต่ละเขตละ 1 คน ยกเว้นเขตใต้ที่มีตัวแทน 2 คน เนื่องจากมีที่ตั้งของศูนย์ต้นแบบอินแปงที่บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก รวมกันเป็น 9 คน จัดตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารเครือข่าย โดยที่กรรมการทั้ง 9 คนจะทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกลาง กำหนดอยู่ในวาระครั้งละ 3 ปี โดยวาระล่าสุดคือ ปี พ.ศ. 2545-2547 ซึ่งสามารถแสดงโครงสร้างเครือข่ายอินแปงช่วงก่อนปี พ.ศ. 2547 ได้ดังภาพที่ 6.1

ภาพที่ 6.1
โครงสร้างเครือข่ายอินแปงในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2547

ที่มา: (เครือข่ายอินแปง)

นอกจากนี้เครือข่ายอินแปงยังได้มีการกำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมเครือข่ายอินแปงอีก 4 คณะ ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการด้านเกษตร/สิ่งแวดล้อม
2. คณะกรรมการด้านกองทุนและสวัสดิการ
3. คณะกรรมการด้านวิสาหกิจชุมชน
4. คณะกรรมการด้านสุขภาพ

สำหรับคณะกรรมการส่งเสริมเครือข่ายอินแปงทั้ง 4 คณะ ที่ได้มีการจัดตั้งขึ้น จะมีกรรมการในแต่ละคณะจำนวน 8 คน ทำหน้าที่ส่งเสริมกิจกรรมในแต่ละด้านของเครือข่ายอินแปงที่ได้ร่วมกันสรรค์สร้างขึ้น

นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังมีการกำหนดให้มีคณะกรรมการอีกหนึ่งชุดที่ศูนย์อินแปงบ้านบัว ตำบลกุศบาก อำเภอกุศบาก เพื่อทำหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ต้นแบบของเครือข่ายอินแปง รวมถึงมีผู้ประสานงาน และเจ้าหน้าที่ของเครือข่ายทำหน้าที่ดูแลกิจกรรมของศูนย์ต้นแบบอินแปง

การจัดการในระดับตำบล

ในการบริหารจัดการตามโครงสร้างของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้นจะเน้นการจัดการในระดับตำบล ทั้งนี้ เนื่องจากมีสาเหตุหลายประการ ดังนี้

1. การบริหารในระดับตำบลจะมีความหลากหลายในองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นมากกว่าในระดับหมู่บ้าน
2. จำนวนครัวเรือนในระดับหมู่บ้านมีจำนวนคนน้อย ทำให้ไม่คุ้มกับการจัดตั้งกลุ่มในระดับหมู่บ้าน
3. นโยบายของรัฐบาลในการกระจายอำนาจสู่ระดับตำบล

การจัดการที่เน้นการจัดการในระดับตำบลมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่รัฐกระจายอำนาจการจัดการมาสู่ระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะในระดับตำบล ทำให้งบประมาณแผ่นดินถูกจัดสรรลงไปสู่ท้องถิ่นโดยตรง จึงเป็นโอกาสที่ชุมชนเครือข่ายจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการ แต่ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างชุมชนเครือข่ายกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นด้วย

แต่อย่างไรก็ตามในบางชุมชนเครือข่ายก็มีการจัดตั้งกลุ่มในระดับอำเภอ เช่น อำเภอภูพาน และอำเภอนิคมน้ำอูน ในขณะที่บางชุมชนเครือข่ายอาจจัดตั้งในระดับหมู่บ้านได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละชุมชนเครือข่าย โดยที่ในการบริหารจัดการของเครือข่ายแต่ละชุมชนเครือข่าย จะมี

การจัดตั้งคณะกรรมการของแต่ละชุมชนเครือข่าย และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยมีการจัดประชุมทุกเดือน ให้เป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน โดยอาจมีการเชิญวิทยากรที่เป็นผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายมาให้รู้ได้ นอกจากนี้ยังมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ และกลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น

โครงสร้างใหม่ของเครือข่ายอินแปง : ระดับเครือข่าย

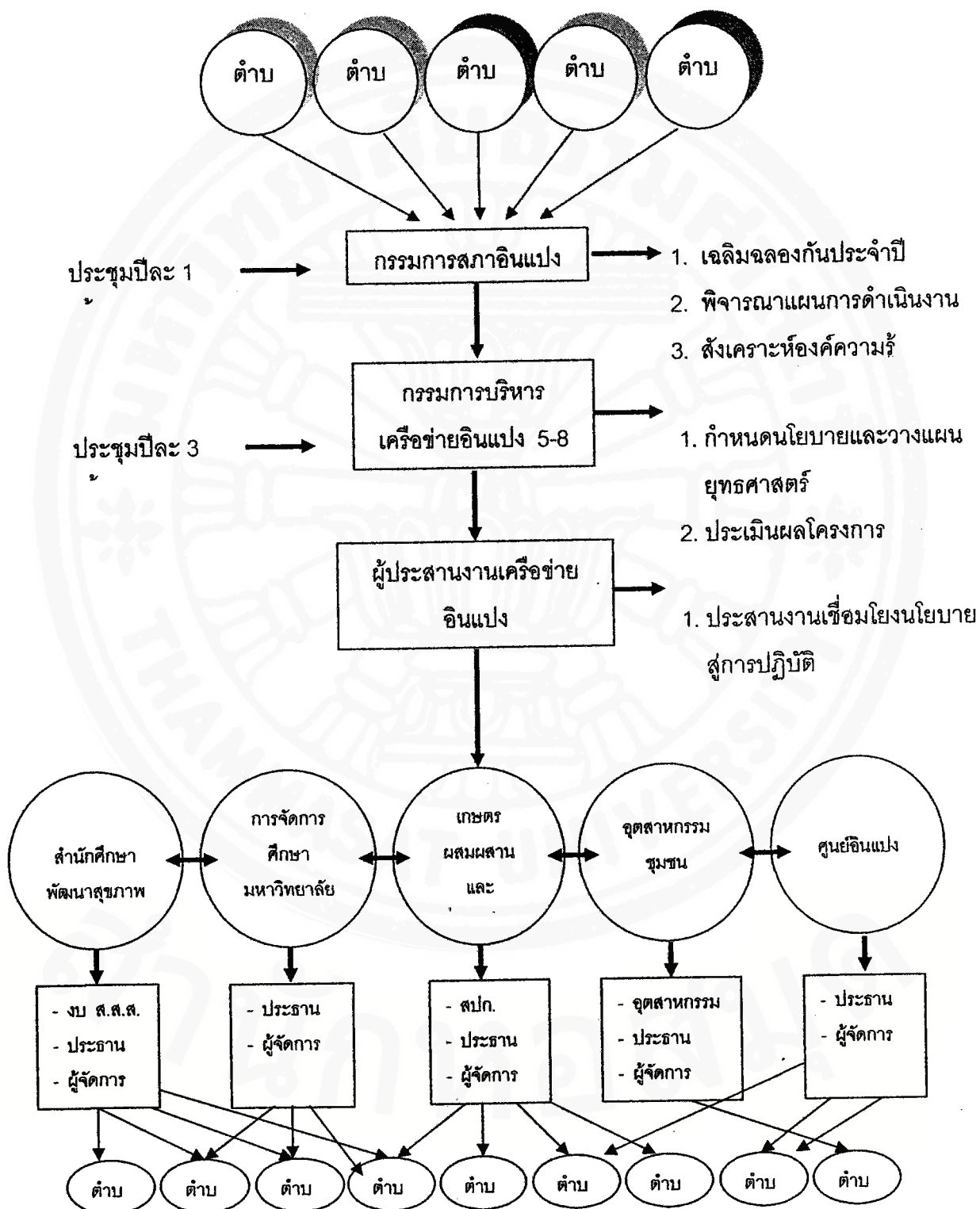
ในการบริหารจัดการภายใต้โครงสร้างของเครือข่ายอินแปงดังกล่าวได้ทำให้เห็นผลที่เป็นรูปธรรม โดยที่เครือข่ายอินแปงแต่ละชุมชนเครือข่ายสามารถจัดการตนเองภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดร่วมกันได้ รวมถึงเกิดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการชุมชนตามแนวทางของเครือข่ายอินแปง จนเกิดผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงในแต่ละชุมชนเครือข่าย แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเครือข่ายอินแปงได้มีการพัฒนาแบบแตกยอดขององค์ความรู้ออกเป็น 10 ฐานความรู้ ประกอบด้วย หัตถกรรม มหาวิทยาลัยชีวิต เด็กอีกถิ่น ข้าว ปุ๋ยชีวภาพ เกษตรสำมะปี ของกินของใช้ สุขภาพชุมชน ตลาด/ร้านค้าชุมชน สิ่งแวดล้อม และพลังงาน ได้กลายเป็นสวัสดิการชุมชนแต่ละด้านของเครือข่ายอินแปง ทำให้โครงสร้างการจัดการเดิมของเครือข่ายอินแปงที่จัดตั้งขึ้นขาดความเหมาะสม เนื่องจากกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับ ผู้นำการเรียนรู้แต่ละชุมชนเครือข่ายต้องเรียนรู้ทุกกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการของเครือข่าย จึงจะสามารถไปถ่ายทอดต่อไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ ได้ ทำให้กลายเป็นข้อจำกัดของผู้นำการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเงื่อนไขเรื่องเวลา ตลอดจน ความทุ่มเทในการจัดการเรียนรู้หลาย ๆ เรื่อง ทำให้การขับเคลื่อนของเครือข่ายอินแปงในแต่ละด้านเป็นไปได้อย่างช้า ๆ ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจึงได้มีการพิจารณาร่วมกัน จัดทำโครงสร้างใหม่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการมากขึ้น โดยที่โครงสร้างใหม่มียึดหลักการบริหารจัดการในระดับตำบล เช่นเดิม แต่มีการกำหนดกลุ่มของกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการในแต่ละด้านให้ชัดเจน และกำหนดบุคคลผู้รับผิดชอบในแต่ละด้านให้ชัดเจนเช่นกัน เพื่อให้มีการเรียนรู้การจัดการสวัสดิการชุมชนเฉพาะด้านมากขึ้น

จากโครงสร้างเครือข่ายอินแปงที่ถูกกำหนดขึ้นจากเวทีการสัมมนาเครือข่ายเมื่อวันที่ 26-28 สิงหาคม 2547 ได้ทำความตกลงร่วมกัน จัดตั้งกรรมการสภาอินแปง โดยมีตัวแทนจากตำบลเครือข่ายตำบลละ 1 คน ทำหน้าที่พิจารณาแผนการดำเนินงาน และการสังเคราะห์องค์ความรู้ โดยจะมีการประชุมร่วมกันปีละ 1 ครั้ง นอกจากนี้ยังจัดตั้งให้มีคณะกรรมการบริหารเครือข่ายอินแปง 5-8 คน ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย และแผนยุทธศาสตร์ในการทำงาน ตลอดจนประเมินผลโครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว โดยกำหนดให้มีการประชุมปีละ 3 ครั้ง

สำหรับกลไกหลักที่จะนำนโยบาย และยุทธศาสตร์ของเครือข่ายไปสู่การปฏิบัติ นั้น เป็นหน้าที่ของผู้ประสานงานเครือข่าย โดยเครือข่ายอินแปงได้สรุปแบ่งกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการด้านต่าง ๆ ออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย สำนักศึกษาพัฒนาสุขภาพ การจัดการศึกษามหาวิทยาลัยชีวิต เกษตรผสมผสานและสิ่งแวดล้อม และอุตสาหกรรมชุมชน นอกจากนี้ยังได้กำหนดให้ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก เป็นศูนย์ต้นแบบที่บูรณาการสวัสดิการทุกด้านไว้ด้วยกัน และสำหรับกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการแต่ละด้านยังมีการตั้งประธาน และผู้จัดการในการดำเนินงานทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง

ในขณะเดียวกันเครือข่ายอินแปงยังได้กำหนดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอกที่ชัดเจนตามบทบาทหน้าที่ที่ความรับผิดชอบ เช่น สำนักงานส่งเสริมสุขภาพจะเข้าไปมีบทบาทในสวัสดิการด้านสุขภาพ และสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรก็จะมีความเป็นสวัสดิการด้านการเกษตรผสมผสาน เป็นต้น โดยที่ประธาน และผู้จัดการ พร้อมทั้งเครือข่ายภายนอกจะเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสร้างเสริมการเรียนรู้ในแต่ละตำบลที่มีศักยภาพในแต่ละด้านที่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ สามารถแสดงโครงสร้างอินแปงในปี พ.ศ.2548 ได้ตามภาพที่ 6.2

ภาพที่ 6.2
โครงสร้างเครือข่ายอินแปง ปี พ.ศ. 2548

ที่มา: (เอกสารการประชุมเครือข่ายอินแปง)

โครงสร้างการจัดการชุมชนเครือข่ายระดับตำบล

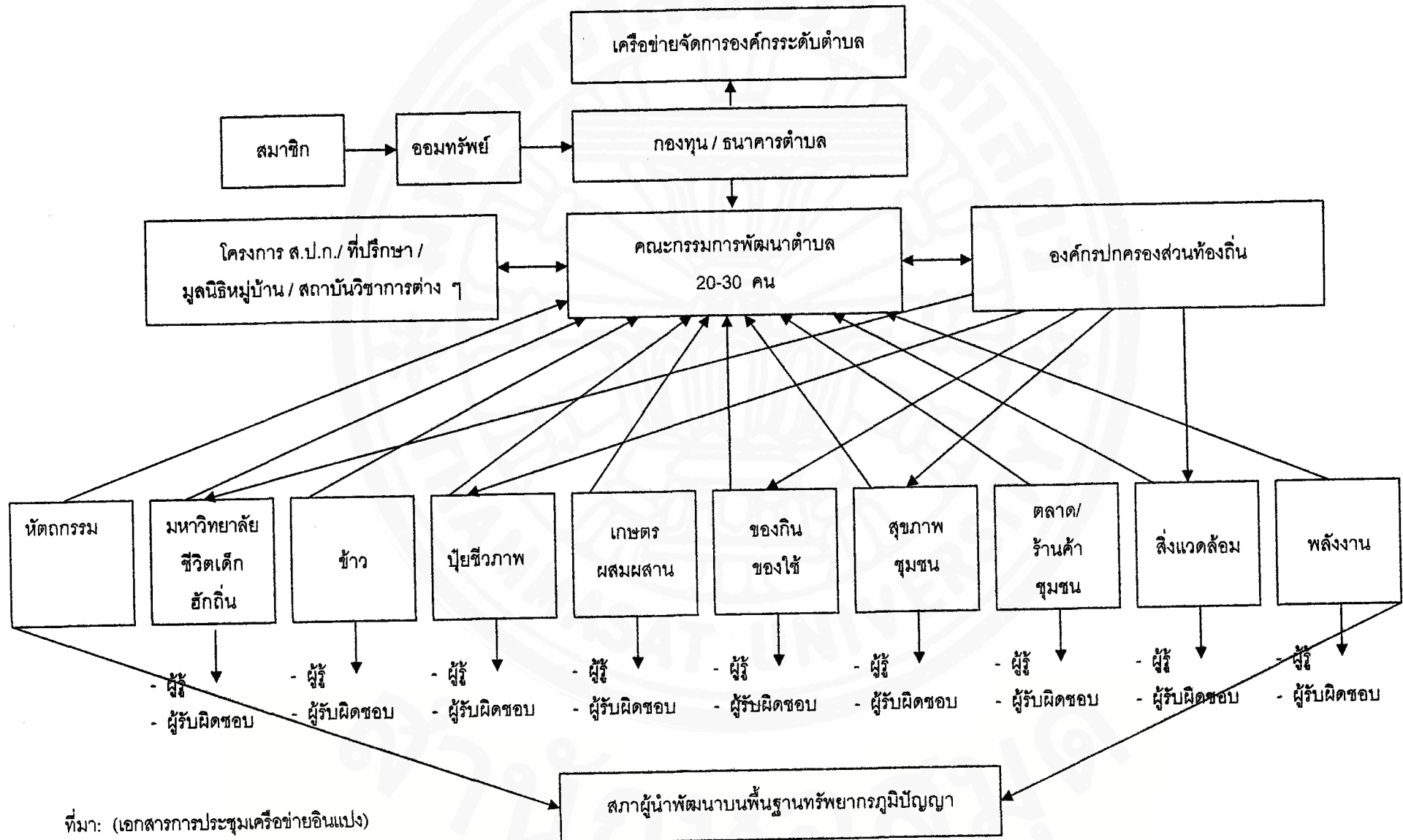
จากการที่เครือข่ายอินแปงได้กำหนดโครงสร้างในระดับภาพรวมของการจัดการเครือข่ายแล้ว ในชุมชนเครือข่ายระดับตำบลก็ได้มีการกำหนดโครงสร้างขึ้นมารองรับเช่นกัน ทั้งนี้ เนื่องจากโครงสร้างเดิมของเครือข่ายอินแปง มีคณะกรรมการระดับตำบล ที่มีองค์ประกอบของกรรมการเป็นผู้นำการเรียนรู้ที่มีความรู้ทุกด้านของกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการของเครือข่าย ทำให้การพัฒนาสวัสดิการแต่ละด้านไม่มีความก้าวหน้าเท่าที่ควร เนื่องจากผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายต้องทำการเรียนรู้เกี่ยวกับสวัสดิการทุกเรื่อง ทำให้ไม่มีเวลาไปพัฒนาด้านลึกของสวัสดิการมากนัก ประกอบกับผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายแต่ละคนก็มีความถนัดที่แตกต่างกัน การให้ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายต้องเรียนรู้สวัสดิการทุกด้าน จึงกลายเป็นอุปสรรคในการดำเนินการมากกว่า ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจึงกำหนดโครงสร้างในระดับตำบล โดยแยกผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายให้มีความรู้เฉพาะในแต่ละด้านของสวัสดิการ เพื่อให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากขึ้น

โดยบทสรุปจากการสัมมนาเครือข่ายอินแปงได้กำหนดโครงสร้างเครือข่ายให้มีการจัดการองค์กรในระดับตำบล โดยให้ความสำคัญกับกิจกรรมกองทุน/ธนาคารตำบล เป็นกิจกรรมหลัก โดยมีคณะกรรมการพัฒนาตำบล จำนวน 20-30 คน ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการดำเนินการกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการในแต่ละด้าน และเป็นคณะกรรมการที่กำหนดทิศทางการดำเนินการพัฒนาตำบล โดยอาศัยความสัมพันธ์กับเครือข่ายภายนอก ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่ปรึกษา มูลนิธิหมู่บ้าน และสถาบันทางวิชาการต่าง ๆ

สำหรับกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการของเครือข่ายในระดับตำบลได้แยกกิจกรรมย่อยลงไปให้มีความชัดเจนมากกว่าโครงสร้างเครือข่ายในภาพรวม โดยแยกเป็น 10 ฐานกิจกรรม ได้แก่ หัตถกรรม มหาวิทยาลัยชีวิตและเด็กอีกถิ่น ข้าว ปุ๋ยชีวภาพ เกษตรผสมผสาน ของกินของใช้ สุขภาพชุมชน ตลาด/ร้านค้าชุมชน สิ่งแวดล้อม และพลังงาน ซึ่งแต่ละกิจกรรมจะกำหนดให้มีผู้รู้และผู้รับผิดชอบ แต่ละด้านอย่างชัดเจนมากขึ้น และเมื่อรวบรวมผู้รู้แต่ละด้านของสวัสดิการเครือข่ายอินแปงเข้าไว้ด้วยกัน จึงตั้งชื่อเรียกเป็น สภาผู้นำพัฒนาบนพื้นฐานของทรัพยากรภูมิปัญญา ทั้งนี้สามารถแสดงโครงสร้างเครือข่ายจัดการองค์กรระดับตำบลได้ดังภาพที่ 6.3

ภาพที่ 6.3

โครงสร้างเครือข่ายอินแปงระดับชุมชนเครือข่าย

ที่มา: (เอกสารการประชุมเครือข่ายอินแปง)

กล่าวโดยสรุป ในช่วงแรกก่อนปีพ.ศ.2547 เครือข่ายอินแปงได้กำหนดโครงสร้างการจัดการของเครือข่ายที่มีความแน่นอนตายตัว โดยใช้พื้นที่ชุมชนเครือข่ายเป็นเกณฑ์แบ่งเป็น 8 เขต คือ เครือข่ายอินแปงจังหวัดสกลนครเขตกลาง เขตตะวันออก เขตตะวันตก เขตใต้ เขตเหนือ เครือข่ายอินแปงจังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งแต่ละเขตจะเลือกตัวแทนขึ้นมาเป็นคณะกรรมการกลางทำหน้าที่จัดการสวัสดิการของเครือข่าย โดยกำหนดยุทธศาสตร์ ให้ผู้นำการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนเครือข่ายนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่หลังจากการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายไประยะหนึ่งแล้ว พบว่า การจัดการสวัสดิการชุมชนในบางชุมชนเครือข่ายยังไม่มี ความเข้มข้นพอ เนื่องจาก ข้อจำกัดของผู้นำการเรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายที่ต้องเรียนรู้ถึงสวัสดิการชุมชนบูรณาการทุกด้าน ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจึงปรับโครงสร้างการจัดการให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยการกำหนดให้ผู้นำการเรียนรู้สามารถเรียนรู้สวัสดิการเฉพาะด้านได้มากขึ้น ทำให้การจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการแต่ละด้านมีความเข้มข้นมากขึ้น

ปัญหา และอุปสรรคจากโครงสร้างการจัดการ

จากการที่เครือข่ายอินแปงได้กำหนดโครงสร้างการจัดการแบบหลวม ๆ สามารถยืดหยุ่น และปรับตัวได้ โดยที่ผู้นำการเรียนรู้สามารถเรียนรู้สวัสดิการชุมชนบูรณาการเฉพาะด้านของเครือข่ายได้มากขึ้น ซึ่งเป็นข้อดีต่อการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายให้มีความเข้มข้นขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ สมาชิกของแต่ละชุมชนเครือข่ายมีจำนวนน้อย เช่น ชุมชนเครือข่ายตำบลพังขว้าง มีสมาชิก จำนวน 33 คน และชุมชนเครือข่ายตำบลช้างมิ่ง มีสมาชิกเพียง 25 คน ดังนั้น จึงส่งผลให้ความเป็นไปได้ในการที่สมาชิก หรือแกนนำจะทำการเรียนรู้การจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการเฉพาะด้าน เพื่อให้สามารถยกระดับการจัดการสวัสดิการให้เป็นผู้นำการเรียนรู้เฉพาะด้าน พร้อม ๆ กับความหลากหลายด้านด้วย จึงมีความเป็นไปได้ยาก ดังเช่น ชุมชนเครือข่ายตำบลช้างมิ่ง มีสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการทางด้านการสร้างรายได้จากการผลิตปุ๋ยชีวภาพ แต่ยังคงมีการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านการสร้างความมั่นคงจากการสร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ ยังมีน้อย โดยมีเงินกองทุนเพียง 5,000 บาท เมื่อเทียบกับชุมชนเครือข่ายอื่นที่เข้ามาเป็นสมาชิกของเครือข่ายอินแปงในปีเดียวกันเช่น ชุมชนเครือข่ายตำบลนาหัวบ่อ ที่อยู่ในอำเภอพรณานิคมเช่นเดียวกัน มีเงินกองทุนออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ ประมาณ 370,000 บาท หรือ

แม้กระทั่งกองทุนออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการของชุมชนเครือข่ายตำบลพังช้าง ก็มีจำนวน 40,000 บาท ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ถึงแม้จะมีการกำหนดโครงสร้างของเครือข่ายให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยที่ต้องใช้คนมากขึ้นแล้วก็ตาม การที่ชุมชนเครือข่ายจะทำการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองได้ยังต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขข้อจำกัดทางด้านจำนวนสมาชิกของชุมชนเครือข่ายที่ยังมีจำนวนน้อยด้วย

นอกจากนี้ ในโครงสร้างการจัดการของเครือข่ายที่กำหนดให้ต้องมีการประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของหมู่มวลชนสมาชิก ตั้งแต่ในระดับกรรมการสภาเครือข่ายที่กำหนดให้มีการประชุมปีละ 1 ครั้ง การประชุมกรรมการบริหารเครือข่าย ปีละ 3 ครั้ง การประชุมชุมชนเครือข่ายระดับตำบล เดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งหากมีการจัดการเครือข่ายในระดับหมู่บ้าน ก็กำหนดให้มีการประชุมชุมชนเครือข่ายในระดับหมู่บ้าน เดือนละ 1 ครั้ง รวมถึง หากมีการจัดการในระดับอำเภอ จะต้องจัดให้มีการประชุมในระดับอำเภออีกเดือนละ 1 ครั้ง นอกเหนือจากนี้ ในระดับเครือข่าย และชุมชนเครือข่าย ยังมีการจัดการให้มีการถ่ายทอดความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ให้กับหมู่มวลชนสมาชิกเพิ่มเติมอีก หรือแม้กระทั่งการไปแสดงผลงานที่เป็นสวัสดิการเชิงประจักษ์ให้สังคมได้รับรู้ด้วย จึงเป็นอันว่า สมาชิกเครือข่ายมีการประชุมอยู่เป็นนิจ จึงกลายเป็นปัญหาที่เป็นข้อจำกัดสำหรับการที่ชาวบ้านจะเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายต้องตระหนักถึงภาระที่ต้องเข้าร่วมประชุมอย่างต่อเนื่อง เพราะจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกเครือข่าย โดยอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนเครือข่ายว่าทำไมจึงไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกับเครือข่ายอินแปง ซึ่งได้รับคำตอบตรงกันว่า ไม่มีเวลาเพราะต้องเข้าประชุมบ่อยครั้ง แต่หากพิจารณาจำนวนการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกเครือข่ายอินแปงแล้ว พบว่ายังมีจำนวนไม่มากนักสำหรับการสรรค์สร้างและการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ถึงแม้ว่าโครงสร้างการจัดการของเครือข่ายอินแปงจะได้มีการปรับให้มีความยืดหยุ่นแล้วก็ตาม ก็ยังมีข้อจำกัดด้านจำนวนสมาชิกที่มีจำนวนน้อย จึงไม่สามารถขยายการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการให้ครอบคลุมทุกด้านได้ นอกจากนี้ โครงสร้างการจัดการของเครือข่ายยังมีการกำหนดให้มีการประชุมบ่อยครั้ง ทำให้เป็นอุปสรรคต่อความต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกใหม่ของเครือข่าย

ความเป็นเครือข่าย และการสื่อสาร

ความเป็นเครือข่ายของเครือข่ายอินแปงมีพัฒนาการเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระดับกลุ่มบุคคลในชุมชนหมู่บ้านเดียวกัน ไปสู่ตำบลเดียวกัน จนถึงระหว่างตำบลที่เป็นชุมชนเครือข่าย ทำให้เครือข่ายอินแปงมีลักษณะของเครือข่ายความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายในเชิงพื้นที่ และเชิงกระบวนการเรียนรู้ และเครือข่ายความสัมพันธ์กับภายนอก โดยที่เครือข่ายความสัมพันธ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นจะมีการจัดการโดยผ่านการสื่อสารที่หลากหลาย เพื่อให้ความเป็นเครือข่ายสามารถดำรงความเป็นเครือข่ายต่อไปได้

พัฒนาการกลุ่มสู่ความเป็นเครือข่าย

การที่เครือข่ายอินแปงมีความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเครือข่ายได้นั้น มีพัฒนาการเกิดขึ้นมาตั้งแต่การรวมกลุ่มของชาวบ้านที่บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร จัดตั้งเป็นกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้าน และปรับเปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มอินแปงในเวลาต่อมา จากการที่ได้ก่อกำเนิดกลุ่มอินแปงขึ้น สามารถหาหนทางในการจัดการตนเองจนเป็นที่เชื่อมั่นต่อแนวทางในการจัดการชีวิตแล้ว กลุ่มอินแปงได้ขยายแนวคิดเหล่านั้นออกไปสู่เครือข่าย และเพื่อนฝูง โดยการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มในระดับตำบล กลายเป็นพลังอำนาจเพื่อให้ชุมชนเครือข่ายมีการทำกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการร่วมกัน หลังจากนั้น ก็ได้มีการขยายชุมชนเครือข่ายไปสู่ชุมชนเครือข่ายอื่นๆ ต่อไป โดยเฉพาะในระยะต่อ ๆ มาเป็นการขยายเครือข่ายจากการที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการโครงการของรัฐทางด้านสิ่งแวดล้อม และการบอกต่อเชื่อมโยงไปยังพื้นที่อื่น โดยสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มชาวบ้านในชุมชนเครือข่ายระดับตำบลเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความเป็นเครือข่ายของเครือข่ายอินแปงเป็นเครือข่ายของชุมชนเครือข่ายในระดับตำบลเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ เนื่องจากบางชุมชนเครือข่ายมีพัฒนาการของการรวมกลุ่มไปสู่ระดับอำเภอแล้ว ซึ่งการที่ความเป็นเครือข่ายขยายออกไป ทำให้จำนวนของผู้ที่ได้รู้จักมีมากขึ้นโดยลำดับ

เครือข่ายความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่

ความเป็นเครือข่ายของอินแปงในช่วงแรกได้เกิดขึ้น เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ในระดับพื้นที่เดียวกันของกลุ่มบุคคลในชุมชนหมู่บ้าน ภายใต้ความเอื้ออาทรต่อกันของกลุ่มชาวบ้านที่ค้นพบหนทางในการดำเนินชีวิต หลังจากที่มีการก่อกำเนิด และสรรค์สร้างแนวทางปฏิบัติการที่มีเกษตรเป็นฐานโดยมีความเชื่อว่าหนทางดังกล่าวจะเป็นทางเลือกให้กับชาวบ้านที่กำลังประสบปัญหาจากการดำเนินการตามกระแสความทันสมัย และมีทางออกร่วมกัน

หลังจากที่ความเป็นเครือข่ายในระดับกลุ่มบุคคลได้ก่อกำเนิดขึ้นจากการแสวงหาหนทางในการดำเนินชีวิตแล้ว ได้ก่อร่างสร้างตัวขยายขอบเขตกว้างขวางออกไป กลายเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ในระดับพื้นที่ต่างชุมชนเครือข่าย ภายใต้ระบบข่ายใยชีวิตที่เชื่อมโยงมีระบบความสัมพันธ์ในระดับเครือญาติ และเพื่อนร่วมชะตากรรมเดียวกัน ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบของชาวบ้านด้วยกันเอง โดยที่เครือข่ายอินแปงมีความต้องการให้ผู้ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตจากการเข้าไปอยู่ในกระแสแห่งความทันสมัยได้มีทางออกร่วมกัน จนกลายเป็นขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นในฐานะที่โยงใยความสัมพันธ์ระดับปัจเจกบุคคล จนกระทั่งถึงกลุ่มชน และในที่สุดกลายเป็นเครือข่าย กระจายพื้นที่ออกไปครอบคลุม 4 จังหวัด 83 ตำบล 890 หมู่บ้าน มีจำนวนสมาชิกกว่า 41,275 คน โดยที่ระยะห่างของการกระจายมีไม่มาก แต่ความเชื่อมโยงโดยมีจังหวัดสกลนครเป็นศูนย์กลาง และอีก 3 จังหวัดก็มีอาณาเขตเชื่อมต่อกัน จึงทำให้ความเป็นเครือข่ายสามารถเกี่ยวโยงกันในเชิงพื้นที่ได้โดยง่าย

เครือข่ายความสัมพันธ์ในเชิงกระบวนการเรียนรู้

นอกเหนือจาก ความเป็นเครือข่ายในระดับบุคคลในชุมชนพื้นที่เดียวกัน และต่างพื้นที่ แล้วนั้น จากความสัมพันธ์ดังกล่าว เครือข่ายอินแปงได้สร้างระบบความสัมพันธ์ในเชิงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน จนกลายเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ โดยได้กำหนดแบบแผนพฤติกรรมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้โครงสร้างที่ถูกกำหนดขึ้นร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน มีการติดต่อประสานงานกัน และสามารถสร้างปัญญาในการจัดการชีวิต ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และเครือข่าย โดยโครงสร้างที่ถูกกำหนดขึ้นได้ถูกออกแบบเพื่อให้เป็นสมาชิกของเครือข่ายได้มีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกัน ผ่านเวทีการประชุมใหญ่ของเครือข่ายที่กำหนดให้มีขึ้นจำนวน 1 ครั้งต่อปี สมาชิกเครือข่ายอินแปงแต่ละชุมชนเครือข่ายจะได้มีโอกาสแสดงความก้าวหน้าของการดำเนินการตามแนวทางของเครือข่าย ตลอดจนกล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไข และหาทางออกร่วมกัน นอกจากนี้ในระดับแกนนำของเครือข่ายได้กำหนดให้มีการประชุมหารือร่วมกันประมาณ 3 ครั้งต่อปี เพื่อกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์การทำงาน และการกำหนดแบบแผนการดำเนินงานที่เน้นการจัดการในระดับตำบลในแต่ละด้านของสวัสดิการชุมชนบูรณาการ รวมถึงมีการประชุมในระดับชุมชนเครือข่ายตำบลเป็นประจำทุกเดือน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และรับรู้สภาพการเคลื่อนไหว และความเป็นไปของเครือข่ายในแต่ละเดือน

การเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้น เป็นกระบวนการที่สมาชิกของเครือข่ายจะต้องดำเนินการเอง โดยให้ผู้อื่นมาทำการแทนไม่ได้ สอดคล้องกับแนวคิดที่เชื่อว่าการสร้างนิยามความหมายเป็นกระบวนการเฉพาะตน (ทิตนา แชมมณี และคณะ, 2542, น.12-13) ซึ่งในสภาพความเป็นจริง ต้องยอมรับว่า ตนเองย่อมเรียนรู้ตัวตนเองได้ดีกว่าบุคคลอื่น แต่อย่างไรก็ตาม ในการเรียนรู้ของเครือข่ายมีบุคคลที่หลากหลายในเครือข่ายเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น ในการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกอื่น ๆ ของเครือข่าย จึงต้องมีการเรียนรู้ในการยอมรับความคิดเห็นเชื่อของบุคคลอื่น ทำให้เครือข่ายการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กับภายในที่เป็นจิตใจ และความรู้สึกของบุคคลด้วย

เครือข่ายความสัมพันธ์ภายนอก

ความเป็นเครือข่ายอินแปงไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในแนวราบที่มีความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองเท่านั้น แต่ยังมีเครือข่ายความสัมพันธ์ในแนวตั้งระดับประเทศ โดยผู้นำเครือข่ายอินแปงได้เข้าไปเป็นสมาชิกของสภาผู้นำ โดยมีหน้าที่ให้คำปรึกษากับนายกรัฐมนตรีโดยตรง จึงมีผลทำให้เครือข่ายอินแปงมีความสัมพันธ์กับสถาบันทางการเมืองในระดับนโยบาย

นอกจากนี้ ความเป็นเครือข่ายอินแปงยังครอบคลุมไปถึงเครือข่ายความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกในลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูล เพื่อให้เครือข่ายอินแปงสามารถดำเนินการจัดสวัสดิการของตนเองได้ โดยเฉพาะองค์กรสนับสนุนทางด้านวิชาการสมัยใหม่ที่เครือข่ายอินแปงยังขาดอยู่ หรือมีความรู้ไม่เพียงพอ เช่น สถาบันการศึกษาต่าง ๆ รวมไปถึงหน่วยงานของรัฐที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการร่วมจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการด้านต่าง ๆ ของเครือข่าย ได้แก่ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สำนักงานการเกษตร สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

ในสถานการณ์ปัจจุบันความเป็นเครือข่ายอินแปงได้กลายเป็นพลังอำนาจในการขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อต่อกรเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม ให้สามารถมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรของตนเอง เพื่อให้การจัดการชีวิตของสมาชิกเครือข่ายดำเนินต่อไปอย่างมั่นคง สามารถแก้ไขปัญหาปากท้องของสมาชิกเครือข่ายได้ โดยเฉพาะในช่วงระยะที่ผ่านมาก่อนที่ภาคการเมืองระดับประเทศจะมีความเข้มแข็ง สามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียว ความเป็นเครือข่ายอินแปงได้กลายเป็นชุมพลังอำนาจของคะแนนเสียงที่นักการเมืองระดับชาติหมายปอง นอกจากนั้น ความเป็นเครือข่ายอินแปงยังได้สร้างโอกาสในระดับนโยบายให้ผู้นำเครือข่ายอินแปง

ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสภาผู้นำชุมชนเพื่อให้ข้อเท็จจริง คำปรึกษา และข้อเสนอแนะโดยตรง
ต่อนายกรัฐมนตรีในดำเนินกิจกรรมในระดับรากหญ้า เพื่อให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การสื่อสารในเครือข่าย

การสื่อสารถือเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินการของเครือข่ายอินแปง เพื่อการสร้างความเข้าใจร่วมกันของหมู่มวลชนสมาชิกเครือข่าย โดยเครือข่ายอินแปงได้กำหนดการสื่อสารไว้ในลักษณะที่เป็นทางการ ว่า ในระดับกรรมการสภาเครือข่ายจะต้องมีการประชุมปีละ 1 ครั้ง ในระดับกรรมการบริหารเครือข่ายประชุมปีละ 3 ครั้ง และสมาชิกเครือข่ายอินแปงในแต่ละชุมชนเครือข่ายจะต้องมีการกำหนดวันประชุมเป็นประจำทุกเดือน เพราะหากปราศจากการสื่อสารระหว่างสมาชิกของเครือข่ายแล้ว ก็ยากที่จะทำให้เกิดการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการตามแนวทางที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะในการสื่อสารแจ้งข้อตกลงร่วมกันในการประชุมสมาชิกเครือข่ายเป็นประจำทุกเดือน โดยที่บางชุมชนเครือข่าย ได้มีการสร้างข้อตกลงร่วมกันว่า ถึงแม้ฝนจะตกหนัก แดดจะออกจัดก็ต้องมาประชุมร่วมกัน เพื่อให้เกิดการสื่อสารร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น ที่ชุมชนเครือข่ายตำบลบะยาว อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น แต่ในบางชุมชนพื้นที่อาจมีการกำหนดการสื่อสารให้มีการเดินเข้า-ออกไปได้ หากมีเงื่อนไขความจำเป็นโดยต้องมีการบอกกล่าวกันล่วงหน้า เช่น วันที่กำหนดการประชุมตรงกับวันสำคัญของครอบครัว ได้แก่ วันแต่งงานของคนในเครือข่าย โดยที่สมาชิกเครือข่ายจะได้ร่วมงานในวันนั้น

การสื่อสารผ่านผู้นำเครือข่าย

นอกเหนือจากการสื่อสารในระดับเครือข่าย และในแต่ละชุมชนพื้นที่ ที่มีการกำหนดวันเวลาที่ชัดเจนแน่นอนแล้ว ในกรณีที่มีโครงการจัดสวัสดิการร่วมกันในระดับเครือข่าย เครือข่ายอินแปงได้ใช้ช่องทางการสื่อสารการติดต่อ ผ่านผู้นำเครือข่ายในระดับชุมชนเครือข่ายเป็นหลัก โดยที่ผู้ประสานงานเครือข่ายจะทำหน้าที่แจ้งข่าวสารให้ผู้นำเครือข่ายในระดับชุมชนเครือข่ายได้ทราบถึงความเป็นไปของการดำเนินการของเครือข่าย รวมถึงการนัดหมายการดำเนินกิจกรรมในระดับเครือข่ายร่วมกัน สำหรับการสื่อสารที่ผู้ประสานเครือข่ายใช้ในปัจจุบันคือ การติดต่อโดยโทรศัพท์ โดยที่บางเดือน ผู้ประสานงานต้องชำระค่าโทรศัพท์เคลื่อนที่มากกว่า 7,000 บาท แต่อย่างไรก็ตาม บางพื้นที่ก็ไม่สามารถติดต่อโทรศัพท์ได้ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้ประสานงานจึงต้องแจ้งให้เครือข่ายทราบในการของการมีประชุมที่กำหนดแน่นอนในแต่ละครั้ง หรือแจ้งผ่านแกนนำชุมชนเครือข่ายในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อส่งต่อข่าวสารไปอีกทอดหนึ่ง

การสื่อสารผ่านแหล่งเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้านทั่วไป และสมาชิกเครือข่ายนั้น แหล่งเรียนรู้ในเชิงประจักษ์ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากในการสื่อสารของเครือข่ายอินแปงเพื่อให้ชาวบ้านมีการยอมรับแนวทางของเครือข่าย จะกลายเป็นเรื่องที่ยากยิ่ง หากปราศจากตัวอย่างการปฏิบัติที่เห็นผลมาแล้ว ดังคำกล่าวของพ่อประหยัด โททุมพล ที่ว่า “ชาวบ้านมีปัญหา มีวิธีคิดของตนเอง ชาวบ้านจึงไม่เชื่อ ถ้าไม่ได้เห็นของจริง” ดังนั้น ในการสื่อสารของเครือข่ายอินแปงจึงใช้แหล่งเรียนรู้ของเครือข่ายเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร

การสื่อสารผ่านวิทยุชุมชนคนภูพาน

เครือข่ายอินแปงได้จัดให้มีสถานีวิทยุชุมชนคนภูพาน คลื่นความถี่ 95.75 เมกกะเฮิร์ต กำลังส่ง 30 วัตต์ ตั้งอยู่ที่ศูนย์อินแปง 149/7 บัวบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร เวลาถ่ายทอดสัญญาณ 05.00–18.00 นาฬิกา โดยที่เครือข่ายอินแปงได้ใช้การสื่อสารผ่านช่องสัญญาณวิทยุเป็นกลไกที่ถ่ายทอดความคิด ความเชื่อของเครือข่ายไปยังชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้รู้จัก และใช้ถ่ายทอดความรู้ที่ผู้นำการเรียนรู้ได้ไปประชุมสัมมนา เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายได้รับทราบกระบวนการและความเป็นไปของเครือข่ายอินแปง

การสื่อสารแนวราบ

ในการสื่อสารของเครือข่ายอินแปงจะมีลักษณะเป็นการสื่อสารแนวราบ (Horizontal communication) โดยที่สมาชิกเครือข่ายจะมีการติดต่อสื่อสารในระนาบเดียวกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสมาชิกทุกคนในเครือข่ายสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองได้โดยอิสระ จะทำให้สมาชิกของเครือข่ายมีโอกาสดำเนินการเกี่ยวกับข้อมูล ข่าวสาร และสภาพความเป็นไปของการดำเนินการของสมาชิกอื่น ๆ ในเครือข่าย ตลอดจนเป็นการสื่อสารสร้างความเข้าใจยังก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการปรับตัว เพื่อค้นหาเป้าหมายของชีวิตของตนเอง ดังคำกล่าวของผู้นำคนหนึ่งของเครือข่ายอินแปง ที่กล่าวว่า “หลังจากได้มาฟัง พูดคุยแนวทาง ที่ศูนย์ต้นแบบอินแปง หนึ่งวัน ได้กลับไปคิด พบว่า สำคัญที่สุดคือ เข้าใจตนเอง ว่าอายุสี่สิบปีไปรับจ้างจะทำไฉนไม่ จากนั้นจึงเริ่มปลูกทุกอย่างที่กินได้ไปทีละเล็กละน้อย...” (โกสินทร์ ดาบลาลำ, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ การสื่อสารยังเป็นแนวทางสำคัญที่ทำให้สมาชิกของเครือข่ายได้มีโอกาสในการเรียนรู้ ความคิด ความเชื่อและพฤติกรรมของกันและกัน เป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพต่อกัน (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และ ชัยวัฒน์ ถิระพันธ์, 2546, น. 1) เพื่อการร่วมมือกันต่อไป ซึ่งในการสื่อสารนั้น เครือข่ายอินแปงได้ยอมรับความคิดของสมาชิกทุกคนที่ได้สื่อสารออกมา

โดยเฉพาะการสื่อสารที่เป็นคำพูด เครือข่ายอินแปงจะนำมาประมวล เพื่อสร้างเป็นข้อตกลงร่วมกัน สำหรับการยึดถือปฏิบัติต่อไป ดังนั้น การสื่อสารของเครือข่ายอินแปงจึงมีความสำคัญต่อการจัดการตนเองอย่างยิ่ง

ปัญหาจากการเติบโตของเครือข่าย

การที่เครือข่ายอินแปงได้ขยายขอบเขตให้กว้างขวางออกไป ครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ อุดรธานี และมุกดาหาร นั้น ได้ก่อให้เกิดเป็นปัญหาในการจัดการตนเองของเครือข่าย ทั้งนี้ เนื่องจากเครือข่ายอินแปงมีบุคลากรที่เป็นผู้นำการเรียนรู้ที่มีความพร้อมทั้งในด้านปัจจัยพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต และความพร้อมที่จะทุ่มเทการทำงานให้กับเครือข่ายนั้น มีจำนวนไม่มาก ประกอบกับจำนวนผู้ประสานงานในระดับเครือข่ายที่จะลงไปในพื้นที่ชุมชนเครือข่าย เพื่อประสานงานให้เกิดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการของชุมชนเครือข่าย ก็มีจำนวนน้อยมาก กล่าวคือมีเพียง 7-8 คนเท่านั้น ซึ่งจากสภาพความเป็นไปที่เกิดขึ้น จากการที่ชุมชนเครือข่ายขยายออกไปจำนวนมาก แต่บุคลากรที่เป็นกลไกหลักในการจัดการมีจำนวนน้อย ย่อมส่งผลทำให้เกิดปัญหาตามมา ประกอบด้วย

- 1) การติดตามการจัดการตนเองของชุมชนเครือข่ายไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง ทำให้ความเป็นชุมชนเครือข่ายบางแห่งสะดุดหยุดลง
- 2) การที่ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายต้องเข้าไปให้แนวคิดความเชื่อของเครือข่ายตลอดจนการให้ความรู้ในการนำไปปฏิบัติ เพื่อการจัดการตนเองของชุมชนเครือข่าย สำหรับชุมชนเครือข่ายจำนวนมากนั้น ได้ก่อให้เกิดความอ่อนล้า และอ่อนแรงลง โดยที่ชุมชนเครือข่ายบางแห่งเกิดปัญหาขึ้น กว่าที่ผู้นำการเรียนรู้จะเข้าไปถึงชุมชนเครือข่ายได้ ต้องใช้เวลานานพอสมควร เป็นต้น
- 3) การที่ผู้นำการเรียนรู้ต้องทุ่มเทการทำงานให้กับชุมชนเครือข่าย ทำให้ขาดการพัฒนาความรู้ของตนเอง ส่งผลต่อการสร้างความรู้ในเชิงลึกที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ โดยความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการขยายในแนวกว้างออกไปมากกว่า

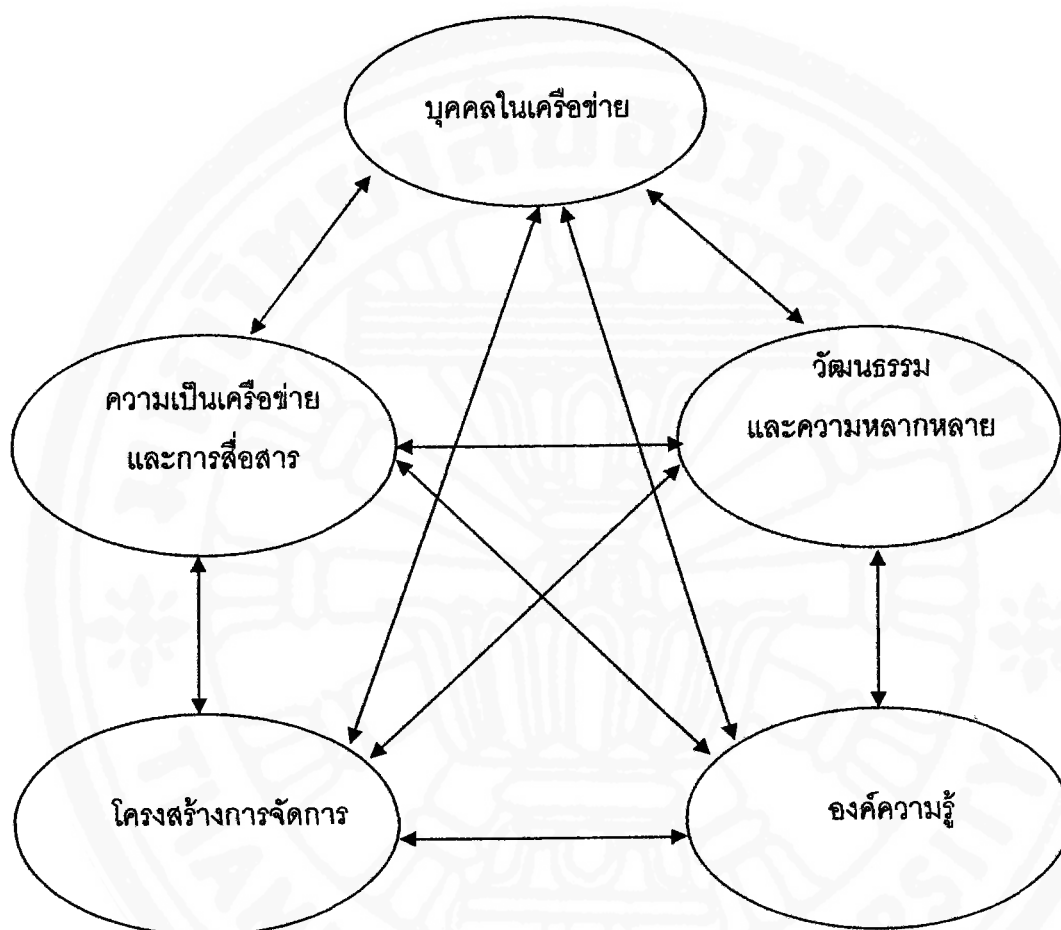
ดังนั้น ความไม่สมดุลของจำนวนบุคลากรที่เป็นกลไกสำคัญในการทำงานมีจำนวนน้อย กับจำนวนชุมชนเครือข่ายที่มีการขยายตัวออกไปเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาในการจัดการเครือข่ายที่ไม่สามารถเข้าไปช่วยเหลือในการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของแต่ละชุมชนเครือข่ายได้อย่างเข้มข้น และต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป กลไกที่เป็นพลังอำนาจของเครือข่ายอินแปงที่ใช้ในการจัดการตนเอง ประกอบด้วย บุคคลในเครือข่ายที่มีความอดทนมุ่งมั่น องค์ความรู้ที่เป็นรากเหง้าของตนเอง ผสมผสานกับองค์ความรู้ภายนอก วัฒนธรรมดั้งเดิมของการพึ่งพาอาศัยกัน ความหลากหลายของ

ชุมชนเครือข่าย โครงสร้างในการจัดการที่ยืดหยุ่นเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความเป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ที่มีการเรียนรู้ตลอดเวลา และการสื่อสารแนวราบผ่านแหล่งเรียนรู้ ซึ่งกลไกเหล่านี้จะมีการปรับตัวตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันไม่ได้ แยกส่วนกันอย่างอิสระ แต่จะเกื้อกูลกัน กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่เครือข่ายอินแปงสามารถบริหารจัดการตนเอง เพื่อให้เกิดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองได้ ดังแสดงกลไกที่เป็นพลังอำนาจของเครือข่ายอินแปงได้ดังภาพที่ 6.4

ภาพที่ 6.4
กลไกที่เป็นพลังอำนาจของเครือข่ายอินแปง

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

จากกลไกที่เป็นพลังอำนาจของเครือข่ายอินแปงข้างต้น พบว่ามีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความหมายของทุนทางสังคมที่มองในเชิงบูรณาการหรือผลลัพธ์ (Integration/Result Based) (วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2548, น. 58) โดยการนำเสนอทุนทางสังคมในลักษณะเป็นภาพรวม ครอบคลุมเรื่องที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในลักษณะของปัจจัยที่เสริมสร้างทุนทางสังคม ได้แก่ ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำทางปัญญาของชุมชน โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบ การจัดการร่วมกัน สถาบันชุมชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม กลุ่ม องค์กร และเครือข่าย(กรมอนามัย, อ้างถึงใน วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2548, น. 59-61) ซึ่งจากความหมายของทุนทางสังคมดังกล่าว ทำให้พลังอำนาจของเครือข่ายอินแปง

ที่ประกอบด้วยบุคคลในเครือข่าย วัฒนธรรมและความหลากหลาย องค์ความรู้ โครงสร้างการจัดการ และความเป็นเครือข่ายและการสื่อสาร มีความหมายเป็นทุนทางสังคมที่ใช้ในการสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่าย เนื่องจาก เครือข่ายอินแปงสามารถนำพลังอำนาจเหล่านี้มาใช้ในการขับเคลื่อนชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งการที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้นั้น จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2543, น. 2-3) ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้นำพลังอำนาจมาใช้ในการอธิบายการจัดการตนเอง ซึ่งทำให้เห็นมิติของการเคลื่อนไหว การต่อสู้ และการต่อต้านการครอบงำจากภายนอกได้ดีกว่า ตลอดจน การพิจารณาถึงพลังอำนาจ ทำให้มองเห็นทางเลือกในการพัฒนาอื่น ๆ แทนการจำกัดทิศทางการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียว (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544, น. 50-51) นอกจากนี้ ในความหมายของทุนทางสังคมยังมีกรอบการมองในรูปของระบบ และกระบวนการทำงาน (วรวิทย์ โธมรัตน์, 2548, น. 51) ซึ่งผู้ศึกษามีความสนใจว่าเครือข่ายอินแปงมีกระบวนการจัดการตนเองอย่างไร ดังนั้น จึงได้ทำการศึกษาพลังอำนาจที่กล่าวได้ว่าเป็นทุนทางสังคม เพื่อศึกษาในเชิงกระบวนการต่อไป

กระบวนการจัดการตนเอง

จากข้อคำถามว่า “เครือข่ายอินแปงจัดการตนเองได้อย่างไร และจัดการอย่างไร” เป็นข้อคำถามที่น่าสนใจ ภายใต้สถานการณ์ที่มีความเชี่ยวชาญของกระแสแห่งความทันสมัย ซึ่งการที่เครือข่ายอินแปงสามารถจัดการตนเองได้ โดยไม่ได้ถูกกำหนดรูปแบบมาจากภายนอก แต่ถูกสรรค์สร้างขึ้นจากภายในเครือข่ายเอง เกิดขึ้นจากเครือข่ายมีพลังอำนาจของตนเองที่หลากหลาย ได้แก่ บุคคลในเครือข่าย วัฒนธรรมและความหลากหลาย องค์ความรู้ โครงสร้างการจัดการ และความเป็นเครือข่ายและการสื่อสาร โดยที่เครือข่ายอินแปงได้ใช้พลังอำนาจเหล่านี้เป็นกลไกการเรียนรู้ให้เกิดปัญญาในการจัดการตนเอง เพื่อให้เกิดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่าย ซึ่งกระบวนการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงเป็นการประสานพลังความร่วมมืออย่างมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างหลายชุมชนเครือข่าย โดยไม่ได้เกิดขึ้นจากการสั่งการ แต่ให้ความสำคัญกับความยืดหยุ่น และ การปรับตัว รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีปัญญาเป็นของตนเอง เมื่อใดก็ตามที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ก็สามารถจัดการตนเองใหม่ ซึ่งทำให้เกิดผลลัพธ์ที่คาดไม่ถึง โดยเฉพาะการขยายเครือข่ายออกไปอย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดการจัดการความรู้ของเครือข่ายขึ้น จนเกิดเป็นการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม โดยที่คุณลักษณะของการจัดการตนเองดังกล่าวนี้เป็นระบบของสิ่งมีชีวิต (Wheatley, 1999) ซึ่งระบบของสิ่งมีชีวิต

นั้นแนวคิดของคาปรั้า (Capra quoted in Allee, 2003, pp. 30-31)เห็นว่า รูปแบบและโครงสร้างขององค์กรที่มีชีวิต จะต้องมีการบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบสำคัญ ดังนั้น ในการศึกษาการจัดการตนเอง ผู้ศึกษาจึงให้ความสำคัญกับประเด็นการศึกษาระบบการบริหารจัดการเป็นหลัก และได้แบ่งประเด็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการตนเองออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน ประกอบด้วย การประสานพลัง การจัดการความรู้ และการจัดสวัสดิการชุมชน บูรณาการของเครือข่ายอินแปง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การประสานพลัง

ตามความหมายของการประสานพลัง (Synergy) เป็นการรวม หรือการร่วมมือในการทำกิจกรรมของบุคคล กลุ่ม หรือส่วนประกอบ 2 ส่วน หรือมากกว่านั้น เพื่อเพิ่มประสิทธิผลซึ่งกันและกัน (Newton, 2003) โดยที่เสรี พงศ์พิศ (2547) ได้ใช้คำว่าพลังร่วม หรือพลังสังเคราะห์ หรือการผนึกพลัง ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่พลัง หรือของสองอย่างหรือมากกว่ามีปฏิสัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่คาดไม่ถึง และมากกว่าผลที่เกิดจากแต่ละอย่างที่ยแยกกันเกิดขึ้นแล้วนำมารวมกัน กล่าวคือจากความหมายนี้ กล่าวได้ว่า การที่ $1 + 1$ จะไม่ได้ผลลัพธ์เท่ากับสอง แต่มีค่ามากกว่านั้น ทั้งนี้ เนื่องจากการร่วมมืออย่างมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างหลายกลุ่ม หรือส่วนประกอบต่าง ๆ จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีกว่าการที่ต่างฝ่ายต่างแยกกันทำ แสดงให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของความหลากหลาย ซึ่งคอร์นนิ่ง (Comings, 1995) ได้กล่าวถึง การประสานพลังของความหลากหลายจะแสดงบทบาทในการสร้างพัฒนาการของการจัดการตนเองขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ในกรณีการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง พบว่า การจัดการตนเองของชุมชนเครือข่ายเกิดขึ้นมาจากการประสานพลังของเครือข่าย ทั้งในระดับของเครือข่าย และในระดับของชุมชนเครือข่าย โดยเฉพาะในระดับของชุมชนเครือข่ายมีความหลากหลายครอบคลุมพื้นที่กว่า 4 จังหวัด 21 อำเภอ 83 ตำบล 890 หมู่บ้าน ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่มีการขยายการจัดการสวัสดิการของเครือข่ายออกไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ คอร์นนิ่งยังกล่าวอีกว่า การประสานพลังจะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องเกิดขึ้นจากสมมติฐานที่ว่า การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งในกรณีของเครือข่ายอินแปง พบว่า เครือข่ายอินแปงได้สร้างวิสัยทัศน์ที่ยอมรับร่วมกัน ดังจะได้กล่าวต่อไปในรายละเอียดของการจัดการเครือข่ายจึงทำให้เกิดการประสานพลังของชุมชนเครือข่ายขึ้น ในขณะเดียวกัน การประสานพลังที่เกิดขึ้นจะต้องมีการก่อเกิดขึ้น เพื่อการจัดการตนเอง จากนั้นจึงมีกระบวนการในการจัดการเครือข่าย เพื่อให้

เครือข่ายจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองได้ และกลายเป็นการประสานพลังเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องต่อไปอีกแบบไม่สิ้นสุด

1. การก่อเกิดการประสานพลังเพื่อการจัดการตนเอง

การประสานพลังของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้น มาจากการที่ชาวบ้านที่ประสบกับปัญหาวิกฤติในชีวิตจนไม่สามารถหาทางออกได้ด้วยตนเอง จึงมาทำการรวมกลุ่มกัน เพื่อหาทางออกร่วมกัน ซึ่งกลายเป็นการประสานพลังของชาวบ้านให้ค้นพบความสำเร็จของตนเอง และขยายแนวคิดความเชื่อของตนออกไป จนกลายเป็นการประสานพลังต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดผลลัพธ์อันคาดไม่ถึง ที่ทำให้ชุมชนเครือข่ายเกาะเกี่ยวความสัมพันธ์กันอย่างแน่นหนา

การประสบปัญหาวิกฤติของชาวบ้าน

หลังจากประเทศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศนั้น ได้ก่อให้เกิดผลดีตามมาต่อประชาชนในภาคชุมชนเมืองให้มีการขยายตัวอย่างมากของระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตลอดจนการมีรายได้สูงขึ้น ในขณะที่ประชาชนในภาคชนบทได้รับผลพวงจากการพัฒนาเช่นกัน แต่กลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามเป็นส่วนใหญ่ โดยที่ชาวชนบทได้ประสบกับปัญหาภาระหนี้สินที่เพิ่มขึ้น จากการคาดหวังว่าจะยิ่งร่ำรวยขึ้น แต่กลับมีฐานะแย่ลง ทั้งนี้ เนื่องจากต้องก่อหนี้สินอยู่เป็นวัฏจักรอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การเปลี่ยนแนวคิดจากการพออยู่พอกินไปสู่ความอยากรวย จึงเริ่มปรับวิธีการผลิตทางการเกษตรเป็นปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต มีการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเร่งการเติบโต จนกลายเป็นต้นทุนที่เพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อได้ผลผลิตออกมา กลับไม่สามารถขายได้ตามราคาที่คาดหวังไว้ เพราะชาวบ้านไม่สามารถกำหนดราคาขายได้เอง ทำให้รายได้ที่ได้นั้น ไม่เพียงพอจากรายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิต จึงกลายเป็นหนี้สินต่อเนื่องทุกปี และกลายเป็นปัญหาวิกฤติของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านเองก็พยายามหาทางออกในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โดยที่การแก้ไขส่วนใหญ่จะเป็นการเรียกร้อง และรอความหวังความช่วยเหลือจากภาครัฐ แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านเองก็พยายามแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ตนเองประสบอยู่เช่นกัน ถึงแม้ว่าการแก้เช่นนั้นจะไม่ยั่งยืน และปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขก็ตาม แต่ก็เป็นการดิ้นรนต่อสู้ของชาวบ้านเอง

นอกจากนี้ ปัญหาการขาดแคลนอาหาร และอาหารมีไม่เพียงพอสำหรับการอยู่ การกิน เนื่องมาจากการบุกรุกถางป่าของชาวบ้าน เพื่อการสร้างแหล่งทำการเกษตรเชิงเดี่ยว รวมถึง นโยบายของรัฐมีวิถีคิดที่มีมุมมองในเชิงเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ต้องการให้ชาวบ้านมีการทำมาหากินจากผืนดินของประเทศ เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านเอง โดยรัฐมีนโยบายให้ชาวบ้านเข้าไปจับจองที่ดิน และถ้าหากชาวบ้านไม่มีการถางพื้นที่ป่าที่จับจอง ก็จะไม่ได้รับ

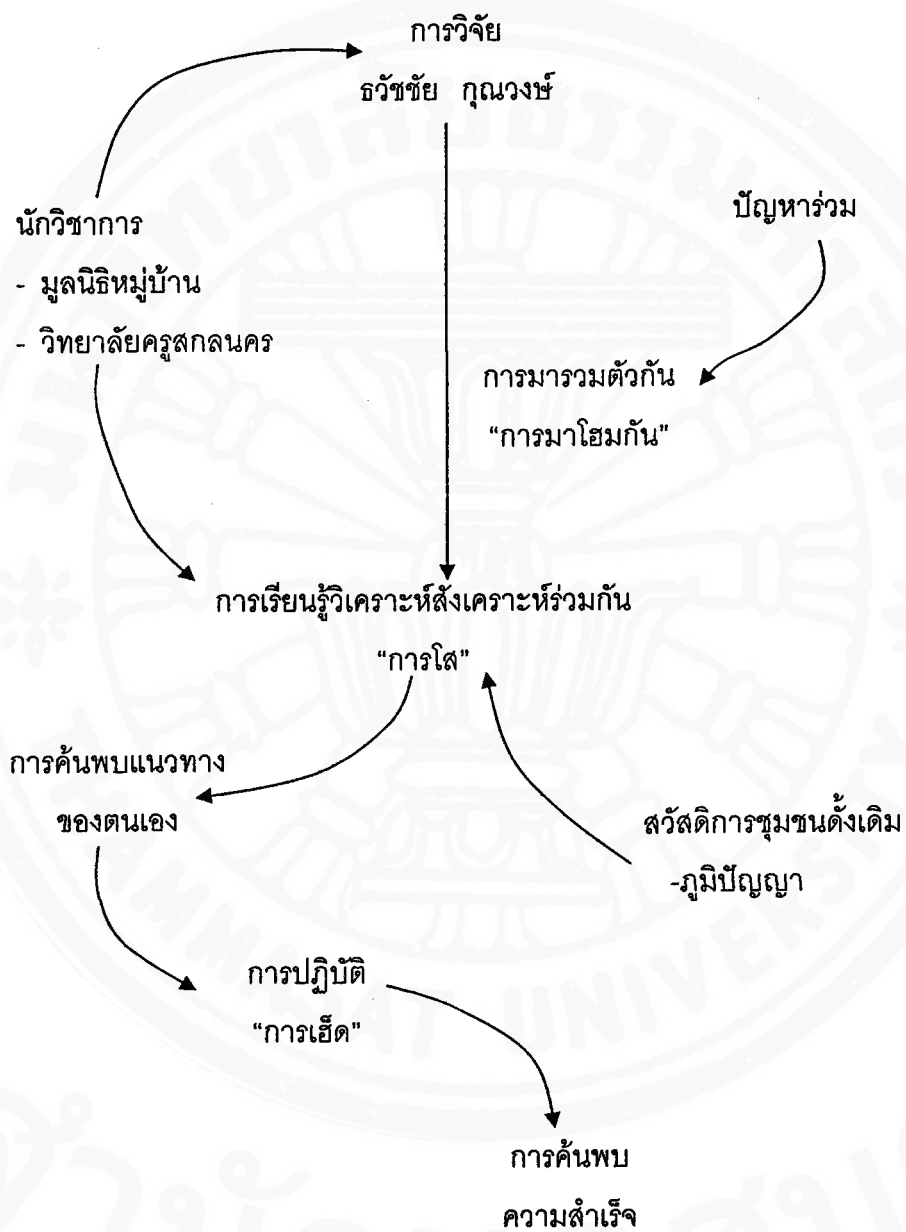
ใบแสดงสิทธิที่ทำกิน จึงส่งผลทำให้ชาวบ้านต้องทำลายป่าที่จับจองไว้มากขึ้น ในขณะเดียวกัน การให้สัมปทานป่าในปี พ.ศ.2519 ในพื้นที่ตำบลกุดบากเอง ก็มีผลต่อการป่าธรรมชาติมากขึ้น เช่นกัน

กระบวนการแก้ปัญหาเพื่อความอยู่รอด

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัด สกลนคร ที่ได้ประสบกับปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจของครอบครัวเหมือน ๆ กัน เรียกได้ว่าเป็น “ปัญหาร่วม” ได้มีการปรับตัว เพื่อความอยู่รอด จากการอาศัยความสัมพันธ์ของชาวบ้านที่ ยังมีสัมพันธ์ภาพต่อกันโดยไม่ถูกทำลายไปจนหมดสิ้นจากกระแสหลักในการพัฒนาที่มุ่งเน้นการ สะสมทุนสร้างรายได้ โดยที่ชาวบ้านกลุ่มนี้ได้ก่อร่างสร้างตัวรวมเป็นกลุ่มขึ้น เรียกตามภาษา พื้นบ้านว่า “การมาโฮมกัน” ภายได้ความเอื้ออาทรต่อกัน และมีการปรึกษาหารือ เรียนรู้ร่วมกัน เรียกว่า “การโละ” เพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหของครอบครัวร่วมกัน จนค้นพบว่า ชาวบ้าน ต้องค้นหาศักยภาพของตนเอง โดยพิจารณาความรู้จากภูมิปัญญาที่เป็นสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน เป็นพื้นฐาน จึงเกิดการก่อตัวของการจัดการตนเองภายในกลุ่มขึ้น โดยปราศจากอำนาจบีบบังคับ กดดันจากภายนอก มีแต่ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และมีอิสระในการตัดสินใจร่วมกัน แต่ อย่างไรก็ตาม ความเป็นอิสระที่เกิดขึ้น ก็ได้เป็นความอิสระอย่างสิ้นเชิง แต่มีสัมพันธ์ภาพกับ องค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในระบบ และได้รับอิทธิพลจากภายนอก โดยเฉพาะ นักวิชาการจากมูลนิธิหมู่บ้าน คือ อาจารย์ เสรี พงศ์พิศ ที่มีแนวคิดสายวัฒนธรรมชุมชน และ อาจารย์สุรัตน์ วรางค์รัตน์ จากวิทยาลัยครูสกลนครในขณะนั้น รวมถึง นักวิจัยชื่อ ธวัชชัย กุณวงศ์ และเงินทุนสนับสนุน ทั้งนี้เนื่องจาก การรวมกลุ่มของชาวบ้านเป็นระบบเปิดที่มีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์ และเชื่อมโยงกับภายนอก จนเกิดการค้นพบแนวทางของตนเอง เพื่อนำไปใช้สำหรับการ นำไปปฏิบัติ เรียกว่า “การเอ็ด” หลังจากนั้น กลุ่มได้สร้างแนวทางของกระบวนการจัดการ ภายได้ ความเชื่อมั่นของตนเอง จนเกิดการสังสมประสบการณ์การเรียนรู้ กลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ และเกิดการถ่ายทอดเลื่อนไหลองค์ความรู้เหล่านั้นไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ขยายกลายเป็นชุมชนเครือข่าย ที่มีการประสานพลังจากการเรียนรู้ จนสามารถจัดการตนเองได้ ทั้งนี้สามารถแสดงการก่อเกิดการ จัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงได้ดังภาพที่ 6.5

ภาพที่ 6.5

การก่อเกิดการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

จากการศึกษากระบวนการก่อเกิดการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้น จะพบว่า มีหลักการสำคัญของการก่อเกิด ดังนี้

1. การเกิดภาวะวิกฤติของชาวบ้านที่เป็นไปตามกระแสแห่งความทันสมัย จนประสบกับภาวะหนี้สินตามมา และหาทางออกด้วยตนเองไม่ได้
2. การศึกษาดูงาน และการชี้แนะจากบุคคลภายนอกที่มองเห็นศักยภาพของชาวบ้านว่ามีพลังอำนาจที่สามารถนำไปสู่การฟื้นฟู พัฒนา และเผยแพร่ได้
3. การเปลี่ยนวิธีคิด จากการอยากรวย มาสู่การพึ่งตนเองในชุมชน โดยหันมาใช้ความรู้ที่มีในชุมชนเป็นพื้นฐานในการพัฒนา และประยุกต์ใช้ผสมผสานให้สอดคล้องกับความรู้ใหม่
4. การจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยจัดการความสัมพันธ์ของชาวบ้านใหม่ให้มีการร่วมคิดร่วมทำ และร่วมรับผลของการปฏิบัติ

หลังจากการก่อเกิดการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง ที่เริ่มต้นจากการที่ชาวบ้านมีปัญหาร่วม มาสู่การรวมตัวกัน ทั้งนี้ เกิดขึ้นจากการที่ได้รับการกระตุ้น การสนับสนุน และการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกัน จากนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษา จนค้นพบแนวทางของตนเอง จากการใช้ยุทธศาสตร์การทบทวนย้อนกลับไปในอดีต “การเลือกพันธุ์ไม้มีอยู่ในป่าภูพาน มีความสัมพันธ์วิถีชีวิต อาหาร ที่อยู่ กลายเป็นความรู้” (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์) จากนั้นจึงนำแนวทางที่สรุปร่วมกันไปสู่การปฏิบัติ และกลายเป็นการค้นพบความสำเร็จของตนเองนั้น ได้ถูกนำมาใช้เป็นฐานคิดของการกำหนดแนวทางในการจัดการตนเอง เพื่อสร้างสรรค์สวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายขึ้น ภายใต้การใช้พลังอำนาจของชุมชนเครือข่ายที่มีอยู่ และได้กลายเป็นรูปแบบที่ถูกยอมรับกันในเครือข่ายว่าเป็นหนทางที่จะทำให้สมาชิกของเครือข่ายมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ในกระบวนการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง ได้มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง โดยหลักการเบื้องต้น ต้องการให้ชาวบ้านมีการช่วยเหลือเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยกัน จนในที่สุดสามารถพึ่งพาตนเองได้ จากหลักการดังกล่าว ทำให้เครือข่ายอินแปงมีแนวคิดที่จะขยายเครือข่ายออกไป เพื่อให้ชุมชนเครือข่ายสามารถพึ่งพาอาศัยกัน และสามารถจัดการตนเองได้

เครือข่ายอินแปงได้ทำการขยายเครือข่ายออกไปสู่ชุมชนพื้นที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในเชิงเครือญาติ เพื่อนฝูง และผู้ร่วมความคิด ความเชื่อเดียวกัน โดยที่เครือข่ายอินแปงได้สร้างกระบวนการในการสร้างปัญญา เพื่อสร้างสรรค์สวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่าย โดยผ่านกระบวนการในการจัดการตนเองขึ้น

ในการจัดการตนเองภายใต้การจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้น เครือข่ายอินแปงมีการจัดการตนเองในระดับเครือข่ายที่จะต้องมีการร่วมปรึกษาหารือ สร้างข้อตกลงที่เป็นยุทธศาสตร์ เพื่อนำไปปฏิบัติร่วมกันในระดับชุมชนเครือข่าย หลังจากนั้นชุมชนเครือข่ายสามารถจัดการตนเองอย่างอิสระ ดังนั้น การที่เครือข่ายอินแปงจะจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองได้นั้น จึงขึ้นอยู่กับการจัดการเครือข่าย ว่าจะสามารถจัดการเครือข่ายได้แค่ไหน อย่างไร เพราะหากเครือข่ายสามารถจัดการตนเองได้ ย่อมส่งผลต่อการประสานพลังในการจัดการสวัสดิการของเครือข่ายตามไปด้วย และการประสานพลังอันเกิดจากความหลากหลายยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดพัฒนาการในทางก้าวหน้าของการจัดการตนเองต่อไปอีก (Corning, 1995) จึงกลายเป็นวัฏจักรของการประสานพลัง และการจัดการตนเองของเครือข่าย ทั้งนี้ เพื่อการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเอง

2. การจัดการเครือข่าย

ในการจัดการเครือข่ายของเครือข่ายอินแปงมีพัฒนาการมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเครือข่าย การขยายเครือข่ายออกไป จนกลายเป็นเครือข่ายที่มีความหลากหลายในเชิงพื้นที่ชุมชนเครือข่าย และสามารถประสานพลังในการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองอย่างต่อเนื่องได้ โดยการสร้างกระบวนการจัดการเครือข่ายของตนเองขึ้นนั้น เครือข่ายอินแปงมีกระบวนการจัดการเครือข่ายที่เริ่มต้นจากแนวทางการสร้างกลุ่มในระดับชุมชนเครือข่าย การพัฒนา และการรักษาเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานของพระมหาสุทิตย์ อาภาภิโร (2547, น. 123-124) ที่เห็นว่าในการจัดการเครือข่ายจะเป็นไปตามวงจรชีวิตเครือข่าย ตั้งแต่ระยะการก่อตัวของเครือข่าย การบริหาร การพัฒนา และการรักษาความเป็นเครือข่าย โดยผู้ศึกษามีข้อค้นพบการจัดการเครือข่ายของเครือข่ายอินแปง ดังนี้

2.1 การสร้างกลุ่มในระดับชุมชนเครือข่าย

1) การชวนกลับไปหาเครือญาติ และเพื่อนฝูง

หลังจากที่เครือข่ายอินแปงได้ก่อกำเนิดขึ้น จนเห็นว่าแนวทางที่ร่วมกันสรรค์สร้างขึ้นจะเป็นทางออกให้กับชาวบ้านที่ประสบปัญหาจากการดำเนินตามกระแสความทันสมัยเครือข่ายอินแปงจึงมีแนวคิดที่จะกระจายแนวทางดังกล่าวออกไป โดยในช่วงแรกได้ขยายไปสู่เครือญาติ และเพื่อนฝูงเป็นหลัก ทั้งนี้ เนื่องจากมีความผูกพันใกล้ชิดกันมาตั้งแต่อดีต โดยเครือข่ายอินแปงได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นว่า สมาชิกของเครือข่ายมีเครือญาติอาศัยอยู่ที่ใดบ้าง เพื่อจะได้ถ่ายทอดแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายออกไป เช่น การขยายชุมชนเครือข่ายไปสู่ตำบลทรายมูล อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เกิดขึ้นจากความเป็นเครือญาติของผู้นำ

เครือข่ายที่บ้านบัว เป็นต้น นอกจากนี้ ยังทำการมองหาเพื่อนฝูงที่มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อจะได้บอกแนวทางความกินดีอยู่ดีในความหมายของเครือข่ายอินแปงทำอะไร ดังคำกล่าวแนวทางของเครือข่ายที่พอประหยัด โททุมพล ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงได้กล่าวไว้ว่า “ไม่มีเงิน แต่มีอยู่ มีกิน ไม่ตาย ถ้าพื้นฐานไม่ดี ต้องมีเงิน” แสดงให้เห็นว่าแนวทางของเครือข่ายอินแปงต้องการให้มีการสร้างพื้นฐานให้มีอยู่มีกินก่อน

2) การปรับแนวคิดใหม่

ในการขยายเครือข่ายอินแปงออกไปนั้น เครือข่ายอินแปงไม่ได้ไป บอกกล่าว หรือสั่งการไปยังชาวบ้านว่า จะต้องทำตามต้นแบบของเครือข่าย แต่เครือข่ายอินแปงได้สนับสนุน และสร้างสรรค์ให้เกิดการมีส่วนร่วมของเครือข่าย เพื่อนฝูง ตลอดจนชาวบ้านที่มีความสนใจ โดยเริ่มต้นตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการคิด การแสดงออก เพื่อแสวงหาแนวทางของตนเอง จากการพิจารณาศักยภาพของแต่ละชุมชนของตนเอง โดยการพบปะพูดคุยกันแบบที่ไม่เป็นทางการ และแบบที่เป็นทางการจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงจะทำหน้าที่ถ่ายทอดแนวคิดของเครือข่ายให้กับเครือข่าย เพื่อนฝูง ตลอดจนชาวบ้านที่มีความสนใจ เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และต่อมาบุคคลเหล่านั้น ก็จะกลายเป็นสมาชิกของชุมชนเครือข่าย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของเครือข่าย ก็ไม่ใช่ทุกคนที่ผ่านกระบวนการพบปะพูดคุย และฝึกอบรมจากเครือข่าย เพราะแต่ละคนมีแนวคิดความเชื่อของตนเอง การที่จะยอมรับต่อกัน และปรับความคิดให้เป็นไปตามแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงจึงเป็นเรื่องยาก บางคนมีการเรียนรู้แบบค่อยเป็นค่อยไปในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ โดยดูจากคนอื่นทำแล้วได้ผล จึงค่อย ๆ ทำตาม ในขณะที่ บางคนใช้เวลาถึง 3 ปี กว่าที่จะเข้าใจแนวคิดของอินแปง หรือบางคนไม่เข้าร่วมกับเครือข่ายเลยก็มี แต่อย่างไรก็ตาม บางคนที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่ายอินแปงก็อาจมีส่วนร่วมในการนำแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงไปสู่การปฏิบัติได้ ซึ่งพอสมบัติ แสงจวี ผู้นำการเรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายที่บ้านบัวใช้คำว่า “ข้าวลูกโดด” เปรียบเทียบเหมือนข้าวว่า เมื่อเมล็ดพันธุ์ล่วงหล่นที่บริเวณใด ก็จะมีงอกขึ้นเอง โดยไม่มีความสัมพันธ์กับต้นแม่พันธุ์อีก เช่นเดียวกับการที่ชาวบ้านบางคนได้รับแนวคิดของเครือข่ายไปแล้ว ก็นำไปปฏิบัติเอง โดยไม่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับเครือข่ายอีก ซึ่งเครือข่ายอินแปงก็ยอมรับได้ เนื่องจากทำให้แนวคิด ความเชื่อของเครือข่ายได้ขยายออกไป (สมบัติ แสงจวี, สัมภาษณ์)

3) การสร้างกลุ่มชุมชน

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่มีการปรับแนวคิดความเชื่อตามแนวทางของเครือข่าย อินแปงแล้ว ผู้ที่มีศรัทธาความเชื่อตามแนวคิดของเครือข่ายอินแปง ก็จะร่วมดำเนินการ

ตามแนวทางของเครือข่าย ซึ่งต่อมากลายเป็นชุมชนเครือข่ายนั่นเอง โดยเครือข่ายอินแปงมีความเชื่อมั่นต่อการพึ่งพาอาศัย และมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงสนับสนุนให้ชุมชนเครือข่ายแต่ละชุมชนรวมตัวกัน โดยมีเป้าหมายการรวมตัวในระดับตำบล เพื่อจัดตั้งกลุ่มของตนเองขึ้นมา เช่น ชุมชนเครือข่ายที่จังหวัดกาฬสินธุ์ หลังจากที่ได้สมาชิกร่วมอบรมในปี พ.ศ.2540 ที่ศูนย์ต้นแบบอินแปงแล้ว ก็ได้กลับไปตั้งกลุ่มศูนย์ภูมิปัญญาขึ้น (ประนอม วรรณรัตน์, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ ในปี พ.ศ.2543 มีการจัดตั้งกลุ่มภูมิปัญญาเกษตรพื้นบ้านที่ตำบลบะยาว อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี หลังจากที่ได้มาอบรมโดยผู้นำเครือข่ายอินแปงเช่นกัน (บุญจันทร์ ภูนาเพชร, สัมภาษณ์)

4) การค้นหาทางเลือกของตนเอง

หลังจากการก่อตั้งกลุ่มของชุมชนเครือข่ายแล้ว เครือข่าย อินแปงจะทำหน้าที่ให้คำแนะนำตามแนวทางของเครือข่าย โดยไม่ได้บังคับ หรือจำกัดให้ทำสวัสดิการชุมชน บุรณาการด้านใด ๆ แต่การตัดสินใจจะจัดการอย่างไร ขึ้นอยู่กับชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งเอง โดยพิจารณาจากศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งแต่ละชุมชนเครือข่ายอาจจะมีทางเลือกที่เหมือนกัน หรือแตกต่างกันก็ได้ เช่น ชุมชนเครือข่ายที่ตำบลดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร มีวัฒนธรรมการดื่มข้าวร้อนร่วมกัน จึงเลือกที่จะเริ่มต้นการจัดสวัสดิการทางด้านการจัดการสุขภาพ ในขณะที่ชุมชนเครือข่ายตำบลนาทัน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีศักยภาพทางด้านพืชพื้นบ้าน ประเภทกลอย จึงเลือกที่จะเริ่มต้นการจัดสวัสดิการทางด้านการสร้างรายได้จากการทำการเกษตรเป็นหลัก “ทำกลุ่มอาชีพเรื่องการผลิตกลอย ตอนนี้นำในเชิงวิจัยไปด้วย เรื่องการแปรรูป ทำเป็นแปรงกลอย ทำขนม รื่นเส้น” (ประนอม วรรณรัตน์, สัมภาษณ์) เป็นต้น

5) การสร้างระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนเครือข่าย

ในระดับชุมชนเครือข่าย สมาชิกจะมีการกำหนดระบบความสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนเครือข่ายสามารถจัดการตนเองต่อไปได้ โดยเฉพาะการจัดระบบการติดต่อสื่อสารที่จะต้องมีการพบปะพูดคุยให้รับรู้ รับทราบความเป็นไปของตนเองในระดับชุมชนเครือข่ายเป็นประจำทุกเดือน โดยที่แต่ละชุมชนเครือข่ายจะกำหนดให้วันใดวันหนึ่งในแต่ละเดือน เป็นวันพบปะพูดคุยกัน เช่น ชุมชนเครือข่ายบ้านบัวกำหนดให้มีการประชุมทุกวันที่ 1 ของเดือน ชุมชนเครือข่าย กลุ่มเกษตรยั่งยืน ตำบลกุดไผ่ ประชุมทุกวันที่ 5 ของเดือน และชุมชนเครือข่าย กลุ่มศูนย์ภูมิปัญญา ตำบลนาทัน ประชุมทุกวันที่ 7 ของเดือน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนเครือข่ายจะเป็นไปในลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกัน ภายใต้ความสัมพันธ์

ฉันท์พี่น้องที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังเช่นพ่อตม จุมศรีสิงห์ ผู้นำการเรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายบ้านบัวได้กล่าวไว้ว่า “อินแปงมีความผูกพัน ไม่ปิดบังกัน ใครมีอะไรก็มาแบ่งปันกัน นำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนกัน นำมาแก้ไขของแต่ละแห่ง”

อย่างไรก็ตาม ในการสร้างกลุ่มในระดับชุมชนเครือข่ายของเครือข่ายอินแปงนั้น ในบางกรณีเครือข่ายอินแปงไม่ได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างกลุ่มใหม่ แต่ได้เข้าไปสนับสนุน กลุ่มชาวบ้านที่มีอยู่ก่อนแล้ว และมีการจัดการตนเองตามแนวทางเดียวกันกับเครือข่าย เช่น การจัดการป่าชุมชนบ้านกุดแฮด ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ทั้งนี้ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และในที่สุดกลายเป็นเครือข่ายเดียวกัน

2.2 การสร้างพันธมิตรร่วมกัน

1) การสร้างระบบความสัมพันธ์ระดับเครือข่าย

ในระดับเครือข่ายได้มีการตกลงร่วมกัน เพื่อกำหนดการประชุมแบบเป็นทางการเป็นประจำปีละ 1 ครั้ง สำหรับการร่วมเฉลิมฉลองการทำงานร่วมกันมาตลอดทั้งปี เป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ใช้ร่วมกันมา และสรุปบทเรียนร่วมกัน รวมถึงมีการพิจารณาแผนในการดำเนินการต่อไป

ในช่วงที่ผ่านมาเครือข่ายอินแปงได้อาศัยโอกาสที่เครือข่ายได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่ให้เครือข่ายดำเนินการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการของเครือข่าย เช่น การจัดการป่าชุมชน การจัดงานผักพื้นบ้าน เพื่อเป็นเวทีให้สมาชิกของเครือข่ายทุกระดับได้มาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน เช่น การประชุมใหญ่ของเครือข่ายในวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2548 ที่สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่เกษตรสกลนคร พร้อมกับการประชุมจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้มหาวิทยาลัยชีวิต เป็นต้น

2) การกำหนดข้อตกลงร่วม

เครือข่ายอินแปงได้กำหนดข้อตกลงร่วม โดยให้ความสำคัญกับการพึ่งพาอาศัยกันภายในเครือข่าย ภายใต้การพัฒนามาจากรากฐานทรัพยากร และสวัสดิการพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับภูมิปัญญาที่เป็นสากล สร้างยุทธศาสตร์ในการจัดการตนเองของเครือข่าย เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน

สำหรับประเด็นของสวัสดิการชุมชนบูรณาการที่เครือข่ายอินแปงได้สรุปเป็นกรอบในภาพรวมมีลักษณะเป็นพลวัต โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนเครือข่ายสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการตนเองได้ ประกอบด้วย ผักพื้นบ้าน เมนูชีวิตอินแปงน้ำเพื่อสุขภาพ การขยายพันธุ์พืช การดูแลสุขภาพชุมชน สมุนไพร

สำหรับคน สัตว์ และพืช ยาสูบเพื่อสุขภาพ ข้าวเพื่อสุขภาพ ชุมชนสเตย์ พลังงานชุมชน สถาปัตยกรรมชุมชน หัตถกรรมชุมชน ปศุสัตว์ชุมชน ตลาดวัฒนธรรม ปาสวัสดิการชีวิต และ ภูมิคุ้มกันชุมชน แต่การที่ชุมชนเครือข่ายใดจะนำไปใช้อย่างไร ขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละชุมชน เครือข่ายเอง ซึ่งในปีพ.ศ.2547 เครือข่ายอินแปงได้ดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการในพื้นที่ชุมชนเครือข่ายต่าง ๆ โดยรวม ประกอบด้วย 10 ฐาน ได้แก่ ข้าวพื้นบ้าน บัญชีสุขภาพ หัตถกรรม สมุนไพร ออมทรัพย์ ป่าชุมชน ของกินของใช้ในครัวเรือน วัฒนธรรม/เด็ก พลังงาน และ ปศุสัตว์

3) การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

พันธกิจที่เครือข่ายให้ความสำคัญอย่างยิ่ง คือ การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเครือข่ายอินแปงจะมีการจัดเวทีให้สมาชิกเครือข่ายได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ในระดับของชุมชนเครือข่ายที่จัดให้มีประชุมทุกเดือน สมาชิกชุมชนเครือข่ายก็จะได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในขณะเดียวกัน ในระดับเครือข่าย หากมีความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้น จะจัดให้มีการถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นลงไปในพื้นที่ชุมชนเครือข่าย เพื่อให้ชุมชนเครือข่ายมีโอกาสนำไปใช้ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเช่นกัน “อินแปงมีเวทีเครือข่าย 2-4 เดือนมาพบกัน แล้วแต่โอกาส” (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์)

4) การติดตาม และประเมินผล

การติดตาม และประเมินผลการดำเนินการของเครือข่ายอินแปงเป็นพันธกิจที่เครือข่ายอินแปงพิจารณาเห็นว่าเป็นจุดอ่อนของโครงการของภาครัฐที่ให้การสนับสนุนให้เกิดขึ้นแล้ว แต่ยังขาดการติดตามอย่างต่อเนื่อง และประเมินผลในระยะยาว เครือข่ายอินแปงจึงได้กำหนดให้การติดตาม และประเมินผลเป็นพันธกิจหลักที่เครือข่ายให้ความสำคัญที่จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เครือข่ายได้รับรู้สภาพความเป็นไปของชุมชนเครือข่ายหลังจากการดำเนินการตามแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายแล้ว มีผลเกิดขึ้นอย่างไร และมีข้อขัดข้องประการใดหรือไม่ “ปัญหาแต่ละบ้าน มาคุยให้กันฟัง” (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์)

เครือข่ายอินแปงได้กำหนดให้การติดตาม และประเมินผลเป็นกระบวนการที่สำคัญของเครือข่าย โดยที่เมื่อเครือข่ายได้ให้การฝึกอบรมกับผู้ให้ความสนใจในโครงการใด ๆ เพื่อปรับแนวคิดความเชื่อตามแนวทางของเครือข่ายอินแปงแล้ว เครือข่ายอินแปงจะมีการติดตามการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มคนเหล่านั้น ว่ามีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการจัดการชีวิตอย่างไร และเมื่อดำเนินการไปแล้ว ประสพผลสำเร็จ หรือล้มเหลวหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสานความสัมพันธ์ให้เกิดเป็นชุมชนเครือข่าย และเป็นการสนับสนุนให้เกิดการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อการสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของชุมชน เครือข่ายตามมา ยกตัวอย่างเช่น เครือข่ายอินแปงได้ทำการฝึกอบรมชาวบ้าน ตำบลปทุมวาปี อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร ที่มีความสนใจแนวคิดของอินแปงตามโครงการยุทธศาสตร์การ พัฒนาจังหวัดสกลนคร เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หลังการฝึกอบรมแล้ว เครือข่ายอินแปงได้ ติดตามการดำเนินการของชาวบ้านกลุ่มนี้ จนกลายเป็นชุมชนเครือข่ายหนึ่งของเครือข่ายอินแปง โดยสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งชาวบ้านสามารถสร้างกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการของตนเองได้ เป็นต้น

2.3 การพัฒนา และขยายเครือข่าย

1) การทบทวนและสรุปบทเรียน

ในการพัฒนาความสัมพันธ์ของเครือข่ายในระดับชุมชนเครือข่าย และ ในระดับเครือข่ายสามารถกระทำได้ โดยการทบทวน และสรุปบทเรียนร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ต่อไป เช่น เครือข่าย อินแปงได้ทำการทบทวนสวัสดิการชุมชนด้านสุขภาพ ที่ได้ดำเนินการไปแล้วว่าเกิด ข้อขัดข้องอย่างไรหรือไม่ ผลการทบทวนพบว่า สมาชิกยังขาดความรู้ในเรื่องของข้อจำกัดของ ผู้ที่จะเข้ารับบริการอบสมุนไพร เนื่องจากผู้ที่เข้ารับบริการอบสมุนไพรบางคนจะมีอาการเป็นลม หน้ามืดหลังจากการให้บริการแล้ว เครือข่ายอินแปงจึงได้เชิญผู้รู้มาให้ความรู้ พร้อมทั้งมีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในเครือข่าย จนสรุปบทเรียนได้ว่า คนที่เป็นโรคบางโรค เช่น โรค ความดันโลหิต โรคเบาหวาน จะถูกห้ามให้บริการอบสมุนไพร รวมถึงสมุนไพรที่นำมาใช้อบรักษา ตามโรคที่เป็น เป็นต้น (เลียบ บุญเติม, สัมภาษณ์)

2) การจัดการความรู้อย่างต่อเนื่อง

การที่เครือข่ายจะมีการพัฒนา และสามารถขยายเครือข่ายออกไปได้ จะต้องมีการจัดการความรู้อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการ ใช้ความรู้ โดยที่เครือข่ายอินแปงได้สร้างกระบวนการจัดการความรู้ของตนเองขึ้น จากการแสวงหา ความรู้ทั้งจากภายในเครือข่ายที่มีการพัฒนาขึ้นในระดับปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้นำการเรียนรู้ และ จากภายนอกที่ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายยังไม่มีประสบการณ์ หรือขาดความชำนาญ เพื่อนำมาสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนา ความเป็นเครือข่าย และกลายเป็นการประสานพลังร่วม จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ และเปิด โอกาสให้สมาชิกเครือข่ายสามารถนำองค์ความรู้เหล่านั้น ไปใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน กลายเป็นการ พัฒนาเครือข่ายให้ขยายต่อกว้างขวาง ส่งผลทำให้การประสานพลังร่วมขยายวงออกไปอีก เช่น

เครือข่ายอินแปงได้มีการจัดการความรู้เรื่องการปลูกผักหวานที่เป็นที่นิยมบริโภคของคนอีสานทั่วไป มีราคากิโลกรัมละ 150-250 บาท เครือข่ายได้แสวงหาผู้รู้ที่มีความรู้เรื่องการขยายพันธุ์ผักหวานมาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จนสรุปได้ว่าสามารถเพาะได้จากเมล็ด แต่หลังจากนำไปปฏิบัติแล้ว ในบางพื้นที่เห็นผลว่าเติบโตช้า หากเพาะกล้าด้วยเหง้ารากจะเติบโตได้ดีกว่า จึงสร้างเป็นความรู้ให้สมาชิกของเครือข่ายนำไปใช้ หลังจากนั้นก็กลับมาพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงผลที่เกิดขึ้น พบว่า พื้นที่บางแห่งไม่เหมาะสมในการเพาะด้วยเหง้าราก แต่ปลูกด้วยเมล็ดดีกว่า จึงสรุปกันว่าการเพาะกล้าผักหวานขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่เป็นหลัก ดังนั้นในกรณีนี้จึงกล่าวสรุปได้ว่าความรู้ของเครือข่ายอินแปงไม่ใช่ความรู้แบบตายตัว ที่เป็นสูตรสำเร็จ แต่เลื่อนไหลตามบริบทของพื้นที่ชุมชนเครือข่าย โดยหันมาพึ่งทรัพยากรในท้องถิ่น นำความรู้มาใช้ (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์)

3) การขยายกิจกรรมร่วม

การที่เครือข่ายจะพัฒนาความเป็นเครือข่ายให้มีการต่อเนื่อง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย กับชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งได้นั้น การมีกิจกรรมร่วมกัน จึงมีความจำเป็น ทั้งนี้ เพื่อให้เครือข่ายทุกระดับได้มีโอกาสการพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และกลายเป็นช่องทางในการขยายความเป็นเครือข่ายออกไปในชุมชนเครือข่ายพื้นที่อื่น ๆ ได้ต่อไป

สำหรับกิจกรรมร่วมที่เครือข่ายอินแปงได้จัดสร้างขึ้นมีหลายลักษณะ เช่น การให้การยกย่องสำหรับสมาชิกเครือข่ายที่สามารถสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองในเชิงประจักษ์ เช่น การทำผลิตภัณฑ์ของใช้ของตนเองขึ้นมาได้ ก็จะได้รับเชิญให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม โดยการเชิญให้ไปออกร้านแสดงผลิตภัณฑ์ของเครือข่าย เป็นต้น นอกจากนี้บางชุมชนเครือข่ายที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับเครือข่ายอินแปงในระดับที่น้อย เครือข่ายอินแปงได้พยายามสร้างกิจกรรมให้ชุมชนเครือข่ายเหล่านั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่ตำบลดงหลวงมีความห่างไกลจากเครือข่ายอินแปงที่บ้านบัว ที่เป็นต้นแบบของการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการ ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมในระดับเครือข่ายมีน้อย ดังนั้น ในคราวที่มีการอบรมสัมมนาตามโครงการผักพื้นบ้าน เครือข่ายอินแปงจึงขอให้ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่ตำบลดงหลวงเข้าร่วมโครงการดังกล่าว เป็นต้น

2.4 การรักษาความสัมพันธ์

1) การจัดกิจกรรมต่อเนื่อง

การจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องของเครือข่ายอินแปงจะมีลักษณะกิจกรรมทั้งที่จัดเป็นประจำและต่อเนื่อง เช่น การประชุมเครือข่ายทุกระดับเป็นประจำทุกปี การ จัดงานผักพื้นบ้าน และการปลูกป่าชุมชน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นในลักษณะเป็นครั้งคราว เช่น การจัดงานต้อนรับผู้นำทางการเมืองที่มาเยี่ยมเยือนเครือข่าย และการจัดอบรมการผลิตน้ำมันจากเมล็ดชะเอม (สบู่ดำ) เป็นต้น โดยที่ในระดับเครือข่ายอินแปงจะมีการจัดการให้เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันไปพร้อม ๆ กัน เพื่อกำหนดทิศทางนโยบายว่า เครือข่ายจะเดินทางต่อไปอย่างไร (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์) จึงเป็นการรักษาความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่ายให้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งบางครั้งการจัดเวที ต้องใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้ประสานงานเครือข่ายกับเครือข่ายภายนอก เช่น การจัดอบรมการผลิตน้ำมันจากเมล็ดชะเอม (สบู่ดำ) ได้รับการสนับสนุนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีความสัมพันธ์อันดีกับเครือข่ายอินแปง เป็นต้น

2) การช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาของชุมชนเครือข่าย

การที่เครือข่ายอินแปงจะสามารถรักษาความเป็นเครือข่ายได้นั้น ชุมชนเครือข่ายจะต้องได้รับการดูแล และช่วยเหลือในกรณีที่เกิดปัญหา พร้อมทั้งมีการแสวงหาหนทางแก้ไขร่วมกันได้ จึงจะทำให้ความเป็นเครือข่ายสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนเครือข่ายหนึ่งมีปัญหาในเรื่องการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ จนไม่สามารถหาทางออกด้วยตนเอง เครือข่ายอินแปงในระดับเครือข่ายต้องลงไปในพื้นที่ของชุมชนเครือข่าย เพื่อช่วยในการหาทางออกให้กับชุมชนเครือข่าย โดยเสนอให้เปลี่ยนผู้จัดการกองทุน พร้อมทั้งผู้นำการเรียนรู้ทางด้านการจัดการกองทุนเพื่อสวัสดิการของเครือข่ายได้ลงไปให้ความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้การจัดการกลุ่มออมทรัพย์สามารถดำเนินการต่อไปได้ แต่อย่างไรก็ตามในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไร ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของชุมชนเครือข่ายแห่งนั้นเอง

ในบางกรณี เครือข่ายได้ทำการช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาของชุมชนเครือข่าย ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ทันที หรือไม่สามารถช่วยเหลือได้ จนในที่สุดทำให้หลุดจากความเป็นชุมชนเครือข่ายอินแปงไปได้เช่นกัน ดังเช่น ชุมชนเครือข่ายอินทร์แปลง และชุมชนเครือข่ายตำบลหนองแวงใต้ อำเภอมโนรมย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากแกนนำของชุมชนเครือข่ายได้เสียชีวิต โดยที่เครือข่ายอินแปงไม่สามารถหาคนที่เป็แกนนำ เพื่อทำหน้าที่เชื่อมประสานในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ จึงมีผลทำให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในตำบลเหล่านี้ต้องล้มเลิกไป ความเป็นเครือข่ายอินแปงของชุมชนเครือข่ายดังกล่าว ก็สะดุดหยุดลง ถึงแม้ว่า

เครือข่ายอินแปงจะเชิญไป 2-3 ครั้ง ให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ก็ไม่มีใครมา (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์, 7 ม.ค.2548) แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนเครือข่ายทั้งสองก็ยังคงเหลือความเป็นพี่เป็นน้องกันอยู่ ซึ่งเครือข่ายอินแปงยังมีความผูกพันต่อกันอยู่ ถึงแม้จะไม่ได้ทำกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการชุมชน บุรณาการร่วมกันก็ตาม โดยที่ผู้ประสานงานเครือข่ายใช้คำตามภาษาพื้นเมืองว่า “อยากพอกหมู” กล่าวคือ ยังคิดถึงกันอยู่นั่นเอง

3) การเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

เครือข่ายอินแปงได้รักษาความเป็นเครือข่ายของชุมชนเครือข่ายไว้ โดยการเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผลของการขยายชุมชนเครือข่ายออกไป จะมีผลทำให้เกิดความรู้หลากหลายที่มาจากแนวคิดความเชื่อของสมาชิกในชุมชนเครือข่ายใหม่ ๆ จึงนำไปสู่การเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังได้มีการจัดการความรู้ของเครือข่ายผ่านเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ต โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ทำหน้าที่รวบรวม และจัดการในเชิงเทคนิค ทำให้สมาชิกชุมชนเครือข่ายมีช่องทางในการเรียนรู้มากขึ้น

4) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่

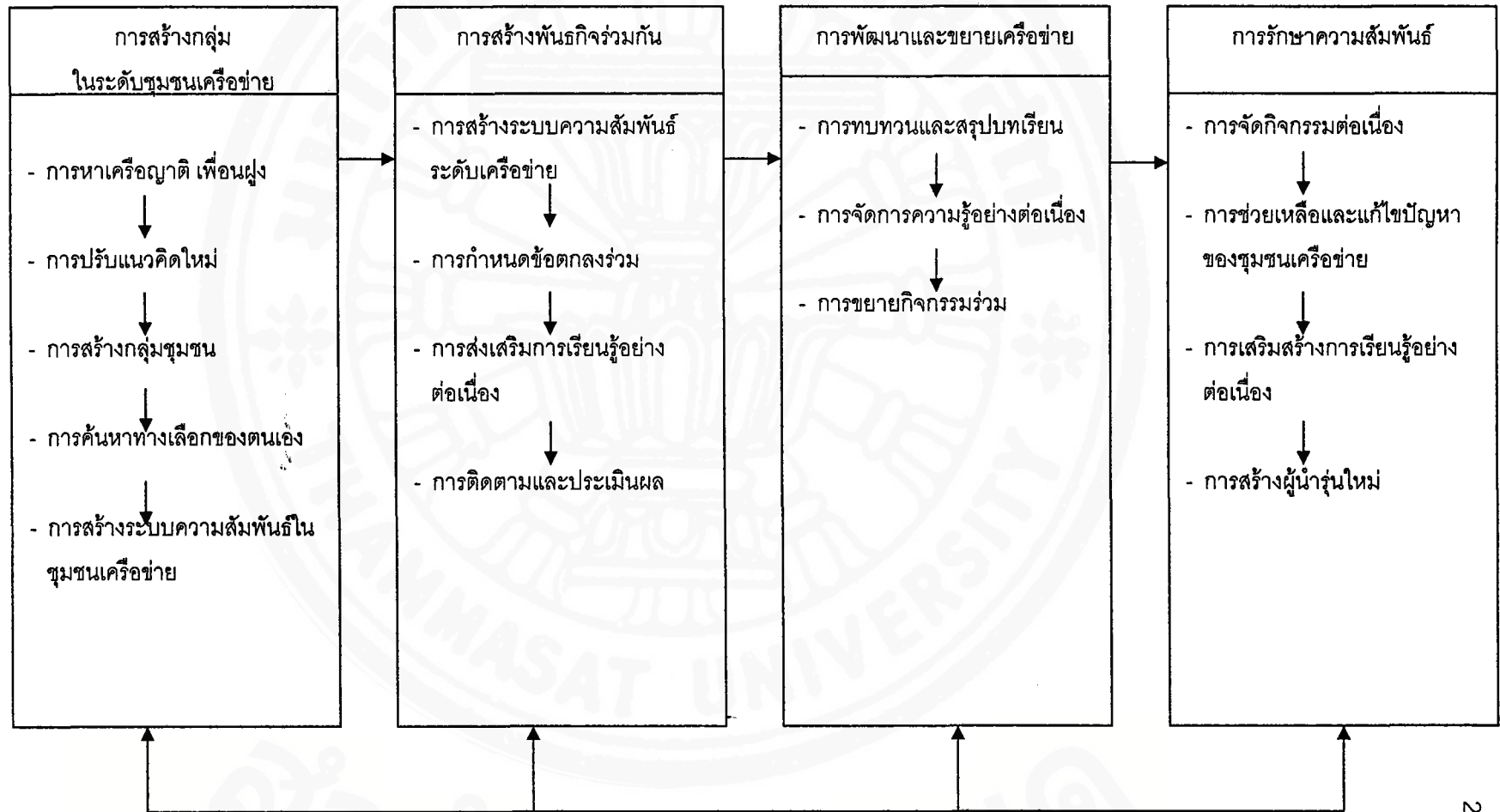
การที่เครือข่ายอินแปงจะรักษาความเป็นเครือข่ายในแต่ละชุมชน เครือข่ายได้อย่างต่อเนื่อง เครือข่ายอินแปงได้ตระหนักถึงความต่อเนื่องข้ามกาลเวลาของช่วงอายุคน เนื่องจาก เครือข่ายอินแปงมองเห็นว่า หากหมดรุ่นผู้นำการเรียนรู้ยุคสมัยนี้แล้ว ความเป็นเครือข่ายอินแปงต้องสะดุดหยุดลง เพราะไม่มีลูกหลานสืบทอด จึงเกิดแนวคิดการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ตั้งแต่เด็ก โดยเกิดกิจกรรมเด็กชักธงขึ้น เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้เด็กได้เข้าใจ รับรู้ รับทราบแนวคิด ความเชื่อของเครือข่ายอินแปง และให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการรักษาแนวทางนี้กลายเป็นการผลิตซ้ำอุดมการณ์แนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงให้ดำรง คงอยู่ต่อไปอย่างต่อเนื่อง

ในขณะเดียวกัน ในยุคแห่งเครือข่ายอินแปงที่เป็นไปขณะนี้ เครือข่ายอินแปงก็ได้พยายามสร้างผู้นำการเรียนรู้รุ่นใหม่ ๆ เพื่อให้เป็นต้นแบบในการขยายแนวคิดของเครือข่ายอินแปงออกไปอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพัฒนาความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ เนื่องจากในระยะเวลาที่ผ่านมาสมาชิกเครือข่ายมีแต่ทำ ไม่เคยพูด จึงยากที่จะถ่ายทอดสร้างความเข้าใจให้คนอื่นเข้าใจได้โดยง่าย ดังเช่นชุมชนเครือข่ายตำบลกุดไฮ กำหนดเป้าหมายการสร้างผู้นำการเรียนรู้เป็นต้นแบบในระดับหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 2 คน (การประชุมกลุ่มเกษตรกรยั่งยืน ตำบลกุดไฮ 6 ธ.ค.2547)

กล่าวโดยสรุป ในการจัดการเครือข่ายของเครือข่ายอินแปง มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่การก่อตัวการสร้างกลุ่มในระดับชุมชนเครือข่ายย่อย การสร้างพันธมิตรร่วมกัน การพัฒนาความสัมพันธ์ และการรักษาความสัมพันธ์ แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการในการจัดการเครือข่ายของเครือข่ายอินแปงไม่ได้มีขั้นตอนที่ตายตัว แต่มีการสลับสับเปลี่ยนกันไปมาในแต่ละขั้นตอนได้ ทั้งนี้ สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 6.6

ภาพที่ 6.6
กระบวนการจัดการเครือข่าย

การวิเคราะห์การจัดการเครือข่าย

จากการศึกษาการจัดการเครือข่ายของเครือข่าย อินแปง พบว่า ตามพัฒนาการของเครือข่ายจะมีองค์ประกอบของกระบวนการที่เกี่ยวข้องหลากหลาย ตั้งแต่การก่อตัวของเครือข่าย การพัฒนาเครือข่าย จนถึงการรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องของความเป็นเครือข่าย แต่อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการจัดการเครือข่าย ก็ไม่ได้มีข้อกำหนดที่จะต้องดำเนินการแบบตายตัวเป็นไปตามลำดับขั้นตอนดังกล่าว โดยที่การดำเนินการอาจสลับเปลี่ยน และยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ เช่น ขั้นตอนการสร้างกลุ่มในระดับชุมชนเครือข่าย อาจเกิดขึ้นก่อนขั้นตอนที่จะมีการขยายและพัฒนาเป็นชุมชนเครือข่ายอินแปงก็ได้ ดังเช่นกรณี การขยายเครือข่ายไปยังชุมชนเครือข่ายบ้านกุดแฮด ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ที่มีการรวมกลุ่มจัดการป่าชุมชนของตนเองอยู่ก่อนแล้ว ความเป็นเครือข่ายอินแปงได้ขยายเครือข่ายออกไปทีหลัง โดยไม่ต้องมีการชักจูงให้มีการสร้างกลุ่ม เนื่องจากที่บ้านกุดแฮดมีการรวมกลุ่มจัดการป่าชุมชนของตนเองอยู่แล้ว เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ในการจัดการเครือข่ายอินแปง จะพบว่ามีความหลากหลายของพัฒนาการ ทั้งนี้ เนื่องจากชุมชนเครือข่ายอินแปงได้กระจายออกไปครอบคลุม 4 จังหวัด ซึ่งแต่ละชุมชนเครือข่ายจะมีระดับของพัฒนาการที่แตกต่างกัน โดยที่ชุมชนเครือข่ายบางแห่งยังอยู่ในระยะก้าว่างของการตั้งกลุ่ม ในขณะที่บางชุมชนเครือข่ายสามารถจัดการตนเองได้อย่างต่อเนื่องแล้ว ซึ่งในกรณีเช่นนี้ กรรมการบริหารเครือข่ายอินแปงจะทำหน้าที่พิจารณาสังเกตการณ์อยู่ห่าง ๆ และหาช่องทางในการกระจายความรู้ของชุมชนเครือข่ายเหล่านี้ ถ่ายทอดไปสู่ชุมชนเครือข่ายที่ยังขับเคลื่อนน้อยกว่า ดังนั้น ในการประสานพลังจึงมีลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชุมชนเครือข่ายมากกว่าที่จะเป็นการแข่งขันกัน

แต่อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระบวนการจัดการเครือข่ายยังมีองค์ประกอบในการจัดการเครือข่ายอีกหลายประการที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้การจัดการเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และมีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายได้ โดยเฉพาะองค์ประกอบที่เป็นพลังอำนาจของชุมชนเครือข่ายในระดับต่าง ๆ ได้แก่ ศักยภาพของปัจเจกชนที่เป็นสมาชิกของเครือข่าย ผู้นำการเรียนรู้ ผู้ประสานงานเครือข่าย องค์ความรู้ของเครือข่าย วัฒนธรรมประเพณีและความหลากหลาย โครงสร้างการจัดการของเครือข่ายและการสื่อสาร สำหรับแนวคิดในการจัดการเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และ ชัยวัฒน์ ภิระพันธุ์ (2546, น. 13) ที่ได้กล่าวถึงประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการจัดการเครือข่ายที่เหมือน ๆ กับการจัดการเครือข่ายอินแปง ประกอบด้วย บุคคลที่หลากหลาย การสร้างความรู้สึกร่วม การเชื่อมโยง

เครือข่าย ระบบข้อมูลข่าวสาร และ การมีจุดมุ่งหมายร่วม นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบเรื่องการพัฒนาแบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยที่เครือข่ายอินแปงยังพูดถึงเรื่องความโปร่งใสตรวจสอบได้ในระดับ ที่น้อย ทั้งนี้เนื่องจาก การจัดการเครือข่ายอินแปงมีการจัดการโดยอาศัยความไว้วางใจกันของสมาชิกในเครือข่ายเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังมีกลไกไว้รองรับในการตรวจสอบอยู่แล้ว เช่น ในการจัดการวิสาหกิจชุมชนในด้านการแปรรูปน้ำผลไม้พื้นบ้านของศูนย์ต้นแบบเครือข่ายอินแปงที่บ้านบัว ผู้จัดการโรงงานวิสาหกิจชุมชนจะต้องชี้แจงให้สมาชิกที่เป็นผู้ถือหุ้นรับทราบความเป็นไปในแต่ละเดือนในวันที่ 20 ของทุกเดือน เป็นต้น

จากการที่เครือข่ายอินแปงได้มีการจัดการเครือข่ายให้สามารถดำรงความเป็นเครือข่ายอย่างต่อเนื่องได้นั้น ไม่ได้เกิดเพียงช่วงข้ามวัน แต่เกิดจากความช่วยเหลือเกื้อกูลกันของหมู่พลสมาชิกที่ค่อย ๆ ร่วมกันสร้าง ร่วมกันสะสม จนเกิดเป็นความเชื่อมั่น กลายเป็นการประสานพลังร่วม และทำให้เกิดผลหลายประการ (พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2547, น. 166-170) ประกอบด้วย การสร้างพลังอำนาจในการต่อรอง และการจัดสรรผลประโยชน์ใหม่ โดยเฉพาะการเข้าไปมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรในชุมชนของตนเอง ซึ่งในกรณีของเครือข่ายอินแปงนั้น บางชุมชนเครือข่ายสามารถแสดงบทบาทในการจัดการทรัพยากรของตนเองได้ เช่น ชุมชนเครือข่ายตำบล กุดบาก มีการจัดการป่าชุมชนด้วยตนเอง และชุมชนเครือข่ายตำบลทรายมูล มีการจัดการปศุสัตว์ของตนเอง เป็นต้น ตลอดจนความเป็นเครือข่ายยังเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับสมาชิกในชุมชนเครือข่ายมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการทำงานของเครือข่าย นอกจากนี้ ผลของการจัดการเครือข่ายยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของเครือข่าย เพื่อรองรับความชอบธรรมในการดำรงความเป็นตัวตนของเครือข่ายท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง และเป็นการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่ เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม

เครือข่ายอินแปงได้มีการจัดการเครือข่ายจนเป็นที่ยอมรับในควมมีตัวตนจากภายนอก โดยที่มีผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอย่างมากมาย สามารถเปิดพื้นที่ให้กับสมาชิกเครือข่ายได้มีการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึง ทำให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเปลี่ยนแปลงไป และสามารถสร้างการยอมรับจากภายนอก โดยเฉพาะจากส่วนราชการในท้องถิ่นได้มากขึ้น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล โดยพิจารณาได้จากการที่องค์กร หรือสถาบันในท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณ เพื่อให้เครือข่ายอินแปงสามารถจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดความเชื่อของตนเองได้ ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่าย และ

กลายเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อสร้างปัญญาให้กับสมาชิกเครือข่าย และสามารถจัดการชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้

ในการศึกษาของ ปาน กิมปี (2540 อ้างถึงใน พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2547, น. 152-153) ได้กล่าวถึง วิธีการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การเสริมสร้างกิจกรรมให้คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยการวิเคราะห์ปัญหา แสวงหาทางเลือก ตลอดจน การจัดกิจกรรมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ได้แก่ การประสานเชื่อมโยงหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน และองค์กรภายนอกเพื่อให้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปง แต่ในการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงในช่วงยุคแห่งเครือข่ายอินแปงที่กำลังเติบโต และขยายเครือข่ายออกไปนั้น ไม่ได้เริ่มต้นจากการวิเคราะห์ปัญหา แต่ทำการค้นหาศักยภาพของชุมชนแทน ในขณะเดียวกัน การเข้ามาขององค์กรภายนอกที่เข้ามาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ก็เป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น การตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับเครือข่ายอินแปงเอง

ในขณะเดียวกัน หากพิจารณาการให้นิยามความหมายของสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายว่าเป็นการเรียนรู้ให้เกิดปัญญาแล้ว การจัดการเครือข่ายก็เป็นกลไกที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เช่นเดียวกัน

หากทำการวิเคราะห์วิธีการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างปัญญาของเครือข่ายอินแปงแล้ว จะพบว่า เครือข่ายอินแปงมีกระบวนการในการจัดการความรู้ของตนเอง ที่ผ่านกระบวนการจัดการตั้งแต่ การกำหนดความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการใช้ความรู้ ดังจะได้นำเสนอข้อค้นพบจากการศึกษาต่อไป

การจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปง

ตามความหมายของความรู้ที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติ ทักษะ ความเข้าใจ หรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากการประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ โดยที่โนนากะ และทาเคอุจิ (Nonaka and Takeuchi อ้างถึงใน สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร, 2548, น. 16-17) ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ภายนอกที่จับต้องได้ สามารถ

ถ่ายทอดให้คนอื่น ๆ ได้ง่าย เช่น ความรู้ที่มีอยู่ในตำรา คู่มือ และความรู้ที่แฝงหรือฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ซึ่งก่อนที่จะเครือข่ายอินแปงจะมีการจัดการความรู้ของตนเองนั้น ความรู้ที่เกิดขึ้นยังเป็นที่ถูกกำหนดมาจากภายนอก ซึ่ง วิจารณ์ พานิช (2547) กล่าวว่า เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นโดยนักวิชาการที่เน้นความเป็นเหตุเป็นผล สามารถพิสูจน์ได้ในทางวิทยาศาสตร์ และเป็นความรู้แบบแยกส่วนเฉพาะสาขา ความรู้ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเครือข่ายอินแปงจากการที่ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนในการจัดการความรู้ด้วยตนเอง จึงทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นขาดความเหมาะสม และไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสมาชิกเครือข่ายอินแปง แต่เมื่อเครือข่ายอินแปงได้ให้แนวทาง การย้อนกลับไปที่พิจารณาในอดีต เพื่อค้นหาความเป็นตัวตนของตนเอง โดยอาศัยความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายเป็นหลัก ซึ่งอลลี (Allee, 2003, p. 30) เชื่อว่าความสัมพันธ์ของสมาชิกที่เกิดขึ้นจะต้องมีลักษณะเป็นแบบที่ไม่แปลกแยก และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงจะทำให้การจัดการความรู้ของเครือข่ายเกิดขึ้นได้ โดยที่ความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้นมีพื้นฐานจากความความสัมพันธ์เป็นเครือญาติ ความเป็นเพื่อนฝูง และความเป็นพี่เป็นน้องกัน จึงมีลักษณะที่ผสมผสานไม่แปลกแยกแตกต่างกันมาก

จากการที่เครือข่ายอินแปงมองย้อนกลับไปในอดีต ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการความรู้ ทำให้เครือข่ายอินแปงได้รู้ว่าภายในเครือข่ายมีความรู้แฝงอยู่ในตัวบุคคลที่เป็นพื้นฐานของตนเอง เครือข่ายอินแปงจึงได้นำความรู้เหล่านั้นมาเป็นพื้นฐานในการจัดการสวัสดิการชุมชนของตนเอง จากการผสมผสานความรู้ดั้งเดิมที่เป็นพื้นฐานกับความรู้สมัยใหม่ โดยใช้วิถีชีวิตเป็นตัวตั้ง ทำให้การจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปงมีลักษณะเป็นไปแบบบูรณาการความรู้ ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2547, น. 1) เชื่อว่าเป็นการจัดการความรู้ในยุคใหม่ที่ถูกกำหนดขึ้นจาก ผู้ปฏิบัติโดยการเน้นจากประสบการณ์ตรง

ในกระบวนการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงภายใต้การจัดการสวัสดิการชุมชน บูรณาการที่มีนิยามความหมายในเชิงกระบวนการว่าเป็นการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดปัญญาในการดำเนินชีวิตนั้น เครือข่ายอินแปงมีกระบวนการการเรียนรู้ จากการปฏิบัติที่เริ่มต้นจากการย้อนกลับไปหาความรู้ที่มีในอดีต นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อปรับปรุง ประยุกต์ ผสมผสานเข้ากับความรู้สมัยใหม่ จากนั้นจึงนำไปสู่การปฏิบัติ ทบทวน ติดตาม ประเมินผล และสรุปบทเรียนเป็นความรู้ใหม่ต่อไป ในกระบวนการดังกล่าว จึงทำให้เครือข่ายอินแปงมีกระบวนการจัดการความรู้ของตนเองขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกัน โดยผ่านการกระทำ (Interactive learning through action) โดยที่ ประเวศ วะสี (2538) เห็นว่าเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ

อย่างยิ่ง เพราะทำให้เกิดมิตรภาพ และความรักต่อกัน ดังคำที่เครือข่ายอินแปงเข้าใจและแฝงไว้ด้วยมิตรภาพ และความรัก คือคำว่า “ความเป็นพี่เป็นน้อง”

1. กระบวนการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้น ไม่ได้ใช้เงินเป็นตัวตั้ง แต่ใช้ความรู้ที่เป็นปัญญาเป็นตัวตั้งแทน จากการที่เครือข่ายมีการจัดการความรู้ที่ใช้ปัญญาเป็นตัวตั้งนั้น ได้ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายโครงสร้างทางสังคม จากการถูกควบคุมสั่งการโดยสังคมภายนอก ชุมชน โดยเฉพาะการที่ต้องรอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ มาสู่การจัดการด้วยตนเองที่มีขนาดเล็กกว่า และเคลื่อนตัวได้คล่องกว่า ตลอดจนสามารถจัดการทรัพยากรของตนเองได้ และสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ของตนเองภายใต้ความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่มีการแบ่งปันความรู้ร่วมกัน (Allee, 2003, pp. 31-32) โดยที่กระบวนการจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปงมีลักษณะเป็นชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) ที่มีองค์ประกอบ 3 ส่วนสำคัญ คือ Head เป็นเรื่องของความรู้ ประสบการณ์ และความสนใจร่วมกัน สำหรับ Heart เป็นความรู้สึกมีส่วนร่วมในชุมชน และความไว้วางใจกัน มีการแบ่งปันความรู้ร่วมกัน และ Hand เป็นกิจกรรม หรือการกระทำที่สมาชิกลงมือปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน (บดีรินทร์ วิจารณ์, 2547, น. 173) โดยที่ความรู้ในเชิงกระบวนการที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้ทำเป็นรูปเล่ม แต่อยู่ในรูปของประสบการณ์ที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เติมเต็มให้แก่กันและกัน ซึ่งจากลักษณะดังกล่าว ทำให้การจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปงมีความสำคัญในการสรรค์สร้างสวัสดิการชุมชน บูรณาการของตนเองอย่างมาก ซึ่งการจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปงมีความเกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงกัน ดังต่อไปนี้

1) การกำหนดความรู้

จากสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นของการกำหนดความรู้ของเครือข่าย อินแปงจะพบว่ามีความซับซ้อนเกิดขึ้นอันเนื่องจากสภาพความเป็นไปที่เกิดขึ้น เครือข่ายอินแปง ไม่สามารถตัดสินใจในการปฏิบัติการใด ๆ ได้โดยเบ็ดเสร็จ แต่มีทางแพรงให้เครือข่ายอินแปง ต้องเลือกในการตัดสินใจทางใดทางหนึ่ง อันเป็นผลสืบเนื่องจากยุคดั้งเดิมที่ชาวบ้านดำรงอยู่มาตลอดช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนกระทั่งเกิดการพัฒนามาตามภาวะความทันสมัย จึงเป็นจุดดึงดูดให้ชาวบ้านปฏิบัติตาม ทั้ง ๆ ที่ยุคดั้งเดิมมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมาช้านานก็ตาม แต่ชาวบ้านก็ตัดสินใจเลือกความทันสมัย ซึ่งเป็นการตัดสินใจภายใต้ความเป็นปัจเจกบุคคล

(Individually focused) จนทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการทำลายทุนทางธรรมชาติ และปัญหาการไม่มีอยู่มีกิน เป็นต้น ในยุคสมัยต่อมา เครือข่ายอินแปงมีทางเลือกที่จะดำเนินการตามแนวทางความทันสมัยต่อไป หรือหันกลับมาสร้างสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านของตนเอง ซึ่งในการตัดสินใจเลือกของเครือข่ายอินแปง ภายใต้การร่วมปรึกษาหารือร่วมกันแบบรวมหมู่ (Collectively focused) จึงได้หันมาให้ความสำคัญกับการสร้างสวัสดิการชุมชนของตนเอง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานคิด

การค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น

การที่เครือข่ายอินแปงตัดสินใจสร้างสวัสดิการชุมชนของตนเองขึ้นมานั้น เกิดขึ้นได้จากการที่เครือข่ายใช้ยุทธศาสตร์การมองย้อนไปในอดีต ค้นหาว่ามีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้อะไรบ้าง ที่ทำให้บรรพบุรุษสามารถดำรงชีวิตอย่างปกติสุข ซึ่งจากการมองย้อนไปในอดีต พบว่า ถึงแม้ชาวบ้านจะไม่มีข้าวกิน แต่ก็สามารถหาผลิตผลจากป่ามารับประทานได้ โดยไม่เป็นหนี้เป็นสิน สามารถเลี้ยงดูลูกหลานได้หลาย ๆ คนพร้อมกัน (ประหยัด โทรมผล, สัมภาษณ์) เครือข่ายอินแปงจึงได้รื้อฟื้น องค์ความรู้ในอดีตเหล่านั้นขึ้นมา เพื่อใช้เป็นรากฐานในการสร้างสวัสดิการของเครือข่าย

ในระยะเริ่มต้นของการก้าวอย่างของเครือข่ายอินแปง องค์ความรู้ในอดีตที่เครือข่ายค้นพบ ส่วนใหญ่จะเป็นความรู้ที่ถูกเก็บสั่งสมอยู่ภายในตัวคน ไม่ได้ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้ที่เห็นเด่นชัด โดยบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร (Explicit knowledge) แต่ความรู้เหล่านั้นฝังอยู่ในตัวบุคคล (Tacit knowledge) ซึ่งมีความหลากหลายโดยเฉพาะองค์ความรู้จากผู้รู้ที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ คนดี คนเก่งในชุมชน ว่ามีความคิด ความสามารถ ทักษะ และความชำนาญในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอย่างไร เครือข่ายอินแปงจึงได้กำหนดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นเป็นตัวตั้ง เพื่อทำการสืบค้นแสวงหาต่อไป

องค์ความรู้ที่เครือข่ายอินแปง ได้กำหนดขึ้นเป็นความรู้ที่มีรากเหง้า ผ่านการสั่งสม เรียนรู้ พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต ถึงแม้ว่าจะถูกบดบังกดทับจากกระแสการพัฒนาตามความทันสมัยให้จางหายไปมากแล้วก็ตาม ซึ่งจากการที่ต้นกำเนิดของเครือข่ายอินแปงเกิดขึ้นมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่ากะเลิง ที่มีวิถีชีวิตใกล้ชิดกับธรรมชาติ จาก การหาอยู่หากินกับธรรมชาติ ดังนั้น องค์ความรู้ที่ถูกกำหนดขึ้นในช่วงแรก เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น จึงเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีวิต ว่ามีวิธีการจัดการความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของตนเอง และครอบครัวอย่างไร ชาวบ้านสามารถอาศัยธรรมชาติมา

ใช้ประโยชน์ได้อย่างไร ตลอดจนความสัมพันธ์ในชุมชนของชาวบ้านด้วยตนเอง ว่ามีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในอดีต มีการพึ่งพาอาศัยกันอย่างไร

กระบวนการกำหนดความรู้

ในกระบวนการกำหนดความรู้ของเครือข่ายอินแปง จะสร้างสภาพการณ์ที่เหมาะสมเพื่อให้ความรู้ฝังลึก ถูกถ่ายทอดออกมาสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยเครือข่ายอินแปงใช้วิธีการสร้างความคุ้นเคยกันแบบไม่เป็นทางการ กล่าวคือ การให้สมาชิกได้มาพบปะพูดคุยกัน หรือที่เรียกว่า การโส เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายได้มีโอกาสพูดคุย แลกเปลี่ยน และรับรู้ร่วมกันว่า องค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหา และพัฒนาร่วมกันคืออะไร

เครือข่ายอินแปงได้ค้นพบว่าองค์ความรู้ที่เป็นรากฐานของชีวิต คือ การทำเกษตรกรรม และการพึ่งพิงผลิตผลป่า โดยเฉพาะในช่วงแรกของเครือข่ายอินแปงได้ให้ความสำคัญกับพืชผักพื้นบ้านประเภทเหว่ย เนื่องจากเป็นพืชที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนผลิตผลของชาวบ้าน และการแบ่งปัน ถวายอาหารสำหรับพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุทธสายวัดป่าที่ถูกปากกับอาหารรสชาติขม ทำให้เหว่ยกลายเป็นองค์ความรู้เริ่มต้นที่เครือข่ายอินแปงให้ความสนใจเป็นอันดับแรก (เสริม อุดมณา, สัมภาษณ์)

หลังจากที่เครือข่ายอินแปงกำหนดความรู้เกี่ยวกับเหว่ยแล้ว เครือข่ายอินแปงจึงได้เริ่มแสวงหาความรู้เหล่านั้น ว่ามีอยู่ที่ไหน และอยู่กับใครบ้าง เครือข่ายจะดึงความรู้เหล่านั้นมาใช้ให้มีความพอพูน และชัดเจนได้อย่างไร ซึ่งการจะรื้อขยายพันธุ์แบบเดิมที่ให้พวกนก หนูทำหน้าทีนี้เหมือนในอดีต ทำไม่ได้แล้ว จึงต้องมีการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

การผสมผสานความรู้ : ภายใน และภายนอก

ในระยะต่อ ๆ มา ความรู้ที่เครือข่ายอินแปงได้กำหนดขึ้นว่ามีความสำคัญในการจัดการชีวิตเป็นต้นตานั้น ความรู้จึงขยายเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้มีเฉพาะความรู้ที่อยู่ในเครือข่ายเท่านั้น แต่ขยายไปสู่การแสวงหาจากความรู้ภายนอกด้วย โดยเฉพาะความรู้ที่ไม่สามารถแสวงหาได้จากภายในเครือข่าย เช่น ความรู้ในด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ใช้สำหรับการแปรรูปน้ำผลไม้พื้นบ้าน การกลั่นสุราพื้นบ้าน และการแปรรูปสมุนไพร เป็นต้น หรือถึงแม้จะเป็นความรู้ที่หาได้จากภายในเครือข่าย แต่ยังไม่มีความเด่นชัดพอก็ตาม เช่น วิธีการกลั่นสุราพื้นบ้านของชาวบ้านที่ยังไม่มีมาตรฐานตามความทันสมัย เป็นต้น ดังนั้น องค์ความรู้ที่เครือข่ายอินแปงได้ให้ความสนใจในระยะต่อมา จึงเป็นองค์ความรู้ที่ผสมผสานทั้งที่เป็นองค์ความรู้จากภายนอก และภายใน โดยมีองค์ความรู้ภายในเป็นตัวตั้ง

2) การสร้างและแสวงหาความรู้

หลังจากที่เครือข่ายอินแปงได้กำหนดความรู้ที่เครือข่ายมีความจำเป็นต้องรู้ เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาของสมาชิกเครือข่ายแล้ว เครือข่ายจึงได้ทำการเสาะแสวงหา สืบค้น ว่าความรู้เหล่านั้นมีอยู่ที่ใคร มีรูปแบบอย่างไร เพื่อทำการรวบรวมความรู้ที่จัดกระจายอยู่ตาม ผู้รู้ในชุมชนออกมา โดยผ่านกระบวนการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยน และเรียนรู้ร่วมกันแบบไม่เป็นทางการ จนได้องค์ความรู้เฉพาะเรื่องขึ้นมา ทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นความรู้ที่ถูกออกแบบ เอาไว้ แต่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของชุมชนเอง ซึ่งการสร้างและแสวงหาความรู้เป็นกระบวนการ สำคัญที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายอินแปงยึดโยงสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกไว้ได้อย่างมั่นคง เนื่องจาก สมาชิกเครือข่ายอินแปงมีความต้องการสร้างและแสวงหาความรู้ เพื่อนำไปปฏิบัติ สำหรับการเรียนรู้ต่อไป

จากความไว้นื้อเชื้อใจ สู่การแสวงหาความรู้

ในการแสวงหาความรู้ของเครือข่ายอินแปงเพื่อให้ได้ความรู้ที่เกิดขึ้นไม่ได้ หากปราศจากความไว้นื้อเชื้อใจซึ่งกันและกัน ซึ่งออลลี (Allee, 2003, pp. 95-96) มีข้อสมมติฐาน ว่าโดยทั่วไป คนเราจะไม่มีความต้องการแบ่งปันความรู้ เนื่องจากมีเรื่องราวที่ต้องความรับผิดชอบ เกี่ยวกับชีวิตอย่างมากมายอยู่แล้ว แต่ในกรณีการแสวงหาความรู้ของเครือข่าย อินแปงได้อาศัย ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เพื่อนฝูง ที่มีวัฒนธรรมดั้งเดิม คือ การพึ่งพาอาศัย การช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน และความเป็นพี่เป็นน้องที่เกิดจากความรู้สึกด้านใน (Insights) ที่เอื้ออาทร ต่อกัน โดย ที่เครือข่ายอินแปงได้นำความสัมพันธ์เหล่านี้ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ ผู้รู้เปิดใจถ่ายทอดความรู้ที่มีให้ออกมาเปิดเผยสู่การพูดคุย แบ่งปัน แลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันได้ จึงเป็นการทำให้ข้อสมมติฐานของออลลีออกไปได้

ในระยะเริ่มต้นของเครือข่ายอินแปง การแสวงหาความรู้เรื่องหวาย เป็น ประเด็นใหญ่ของการสร้างความรู้ โดยที่สมาชิกของเครือข่ายอินแปงได้มาพบปะพูดคุยกันเกี่ยวกับ เรื่องหวาย ว่าในอดีตหวายที่เกิดขึ้น ขยายพันธุ์มาได้อย่างไร พบว่า เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากนก หนูกินเมล็ดหวายเข้าไปแล้วก็มีเมล็ดกระจายไป ทำให้ต้นใหม่งอกขึ้นมา ซึ่งการชาวบ้านจะ รอให้เกิดขึ้นตามธรรมชาติแบบเดิม ย่อมทำไม่ได้ จึงต้องแสวงหาความรู้สมัยใหม่ โดยมีการพูดคุย ว่าจะมีการจัดการขยายพันธุ์หวายจะได้อย่างไร จะทำการปลูกอย่างไร ดินที่ใช้ปลูกเป็นอย่างไร ใช้ วิธีการเพาะกล้าแบบไหน และ การดูแลจะอย่างไร เมื่อได้ข้อสรุปความรู้ว่าจะจัดการอย่างไร แล้ว จากนั้นก็นำความรู้นั้นไปสู่การปฏิบัติ และกลับมาพูดคุยกันใหม่ ว่าผลของการปฏิบัติเป็น

อย่างไร ทำให้กระบวนการสร้าง และแสวงหาหาความรู้ มีลักษณะย้อนกลับไป-มา เป็นวัฏจักร และจากผลของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก ทำให้เครือข่ายมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องหวาย เป็นอย่างดี สามารถเพาะต้นกล้าให้ต้นอ่อนงอกขึ้นได้ในระยะเวลา 2 อาทิตย์ ซึ่งแต่เดิมต้องใช้เวลามากกว่า 1 เดือน เป็นต้น (กันยา จักรนารายณ์, สัมภาษณ์)

ในระยะต่อมา เครือข่ายอินแปงได้กำหนดความรู้ที่หลากหลายมากขึ้น เนื่องจากเครือข่ายอินแปง พบว่า การดำรงชีวิตของสมาชิกไม่ได้ขึ้นอยู่กับหวายเพียงอย่างเดียว การกำหนดความรู้จึงก้าวล่วงเข้ามาบูรณาการเกี่ยวข้องกับทุกด้านของชีวิต ตั้งแต่ความรู้ทางด้าน สุขภาพ การศึกษา และสิ่งแวดล้อม ทำให้เครือข่ายอินแปงต้องแสวงหาความรู้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และได้ขยายเพิ่มเติม กลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ตามมามากมาย

การสร้างองค์ความรู้ใหม่

การแสวงหาความรู้ของเครือข่ายอินแปงในช่วงหลัง ได้มีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการที่หลากหลายขึ้น ทั้งที่เป็นกระบวนการที่เป็นทางการ เช่น การฝึกอบรม การนำผู้รู้จากภายนอกเครือข่ายมาให้ความรู้ การเข้าไปสัมผัสแหล่งเรียนรู้ ภายนอกเครือข่ายในเชิงประจักษ์ และการวิจัยสร้างความรู้ รวมถึงกระบวนการที่ไม่เป็นทางการ ก็ยังคงเป็นกระบวนการที่สำคัญ โดยที่เครือข่ายอินแปงจะสอดแทรกการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ เข้าไปในกระบวนการแสวงหาความรู้ทุกครั้งที่มีโอกาส

หลักการสำคัญในการสร้าง และแสวงหาความรู้ของเครือข่ายอินแปงจะเปิดโอกาสให้ ทุกคนได้แสดงศักยภาพของตนเองอย่างเท่าเทียมกัน โดยการร่วมวงเสวนา พบปะพูดคุย นั้น ทุกคนจะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นส่วนตัว โดยเปิดเผยต่อสาธารณชนกลุ่มย่อย ๆ หรือกลุ่มใหญ่ก็ตาม ซึ่งเครือข่ายอินแปงให้ความสำคัญกับความรู้เหล่านั้น โดยยอมรับว่าไม่มีความรู้ใดผิดหรือถูก แต่เคารพในความรู้ทุกเรื่อง (เนาว์ บัวแก้ว, 2548) ทั้งนี้ เพื่อนำความรู้เหล่านั้นมาสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และสรุปสร้างความรู้ร่วมกันต่อไป

หลังจากที่สมาชิกของเครือข่ายอินแปงได้นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติแล้ว เครือข่ายอินแปงได้สร้างเวทีให้สมาชิกได้นำผลของการปฏิบัติของสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยที่สมาชิกแต่ละคนจะได้บอกกล่าวถึงประสบการณ์ที่ได้นำความรู้ไปปฏิบัติ ว่ามีข้อขัดข้อง หรือ มีปัญหา รวมถึงประสบผลสำเร็จอย่างไร ทำให้ความรู้เหล่านี้กลายเป็นข้อมูลย้อนกลับมา (Feedback) สู่การพัฒนาความรู้ใหม่ต่อไป

กระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ร่วมกัน ถือได้ว่าเป็นการเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นคนทุกคน และแนวคิดความเชื่อดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ ต้องมีความเชื่อพื้นฐานว่า คนทุกคนมีศักยภาพของตนเองอย่างเพียงพอ สามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองได้ และสามารถกำหนดทิศทางการสร้างความรู้ของตนเอง ซึ่งกระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้าน โดยชาวบ้าน เพื่อชาวบ้านนี้ เรียกได้ว่าเป็นกระบวนการประชาธิปไตยและพัฒนา (People research and development) (เสรี พงศ์พิศ, 2545) ถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดการการเรียนรู้ทุกขั้นตอน

3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ

เมื่อเครือข่ายอินแปงได้สร้าง และแสวงหาความรู้มาแล้ว โดยการพบปะ พูดคุย เรียนรู้ร่วมกัน ความรู้เหล่านั้นก็ยังมีลักษณะที่ติดอยู่กับตัวบุคคล ถึงแม้จะมีการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ไปสู่ผู้ไม่รู้แล้ว หรือผู้รู้ถ่ายทอด ความรู้เหล่านั้นก็ยังไม่ได้มีการรวบรวมจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร

การแบ่งความรู้เป็นหมวดหมู่

เครือข่ายอินแปงในแต่ละชุมชนเครือข่ายได้นำความรู้ที่สร้าง และแสวงหา มาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างสวัสดิการชุมชนของตนเอง โดยนำมารวบรวม และจัดกระทำ แบ่งประเภทเป็นหมวดหมู่ ตามความรู้เฉพาะด้าน โดยเฉพาะในช่วงแรกจะเป็นการจัดความรู้ทางด้านการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น การทำเกษตรสำมะปี ที่มีการปลูกพืชหลากหลายชนิดจากการยก ป่าภูพานมาไว้สวน หลังจากที่เครือข่ายอินแปงได้จัดความรู้ให้เป็นระบบไประยะหนึ่งแล้ว จึงเกิดความรู้ต่อเนื่องตามมาจากการทำเกษตรสำมะปี ได้แก่ การทำวิสาหกิจชุมชน การจัดการกลุ่มออม ทรัพย์เพื่อสวัสดิการ และ การสร้างสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ในขณะเดียวกัน จากการดำเนินการตามแนวทางของเครือข่ายได้สร้างความ มั่นใจให้กับผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายแล้ว จึงเกิดแนวคิดที่จะขยายแนวทางนี้ไปสู่ชุมชนอื่น โดย ในการขยายแนวคิดของเครือข่ายอินแปงไม่ได้มองปัญหาของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้น ดังเช่นช่วง ระยะเวลาที่กำเนิดเครือข่ายอินแปง เนื่องจาก ซึ่งหากเริ่มต้นด้วยปัญหาแล้วจะทำให้เกิดการท้อใจ เพราะพิจารณาไปทางไหน ก็พบแต่ปัญหา

แผนแม่บทชุมชน

เครือข่ายอินแปงได้ปรับแนวคิด โดยหันมาใช้ในการเริ่มต้นจากการค้นหา ศักยภาพของชุมชน จากนั้นจึงได้ทำการรวบรวม และจัดทำเป็นฐานข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งปรากฏในแผนแม่บทชุมชนของเครือข่ายอินแปงแต่ละชุมชนเครือข่าย ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นถึงสภาพ

ความเป็นไปของชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่ง ว่ามีศักยภาพอย่างไร มีทุนทางบุคคลอย่างไร ใครเป็นผู้รู้ของชุมชน ผู้รู้แต่ละคนมีความรู้ด้านใดบ้าง ตลอดจน ทุนทางทรัพยากรของชุมชนมีอะไรบ้าง มีพันธุ์ไม้อะไรในชุมชนบ้าง มีสมุนไพรที่ประเภท แต่ละประเภทมีกี่ต้น รวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนเป็นอย่างไร มีรายได้ รายจ่ายอะไรบ้าง รวมถึง ชุมชนมีการกำหนดแผนพัฒนาชุมชนของตนไว้อย่างไร "ต้องดูทรัพยากรในท้องถิ่น ต้องทำให้เกิดมูลค่า และคุณค่าขึ้นมา" (สมบัติแสงฉวี, สัมภาษณ์)

เมื่อเครือข่ายอินแปงสามารถจัดความรู้ให้เป็นระบบได้แล้ว ก็จะทำให้การใช้ความรู้สามารถจะกระทำได้ง่ายขึ้น เครือข่ายอินแปงสามารถใช้ข้อมูลเหล่านั้น มาทำการวิเคราะห์เพื่อการตัดสินใจต่อไปได้ว่า ชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งควรจะดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนของตนเองอย่างไร ควรได้รับการสนับสนุน และเสริมสร้างความรู้ในด้านใดบ้าง เพื่อจะได้สนับสนุนให้ถูกต้องเป็นไปตามความต้องการต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้ที่ถูกจัดให้เป็นระบบแล้วนั้น ไม่ได้อยู่ในภาวะเชิงสถิต ที่หยุดนิ่ง แต่มีลักษณะเป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทที่ปรับเปลี่ยนไป ทั้งนี้เนื่องจากสภาพความเป็นไปของชุมชนเป็นระบบเปิด จึงมีโอกาสดังกล่าวที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภายนอก ดังนั้น การจัดการตามแผนแม่บทชุมชนของเครือข่ายจึงมีการปรับตัวให้เหมาะสมตามสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไปด้วย เช่น การจัดสวัสดิการสังคมกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ย่อมส่งผลกระทบต่อจำนวนทุนที่มีในหมู่บ้านว่าจะจัดการทุนนี้อย่างไร โดยที่บางชุมชนเครือข่ายได้นำไปรวมกันเป็นกองทุนเดียวกับกองทุนออมทรัพย์ เพื่อให้กองทุนของชุมชนเครือข่ายมีขนาดใหญ่ขึ้น ในขณะที่บางชุมชนเครือข่ายมีการจัดการ โดยแยกกองทุนออกจากกองทุนออมทรัพย์ เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ เป็นต้น

4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปง ที่ทำให้เกิดการทบทวนความรู้เดิม และการก่อเกิดความรู้ใหม่ เนื่องจากเครือข่ายอินแปงประกอบด้วยชุมชนเครือข่ายที่หลากหลาย และมีบริบทที่แตกต่างกัน ทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นมีความหลากหลายตามไปด้วย

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงกว้าง และเชิงลึก

ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ก่อให้เกิดการขยายความรู้เหล่านั้นออกไป ทั้งในเชิงกว้าง และเชิงลึก โดยที่การขยายในเชิงกว้างนั้น เป็นการความรู้เรื่องเดิมที่มีอยู่แล้ว ได้ขยายวงกว้างออกไปสู่ชุมชนเครือข่ายอื่น ๆ ที่ยังไม่มีความรู้ด้านนั้น ๆ เช่น ในชุมชนเครือข่าย อินแปง

ที่ตำบลดงหลวงยังขาดความรู้ในด้านการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ ในขณะที่ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่บ้านบัวมีความรู้ในการจัดการเรื่องนี้ได้ดี เนื่องจากมีประสบการณ์มายาวนานกว่า จึงได้มีการแบ่งปันความรู้ให้กับเครือข่ายอินแปงที่ตำบลดงหลวง จนกระทั่งสามารถดำเนินการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาได้ สำหรับการขยายความรู้ในเชิงลึกนั้น เป็นการขยายความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้ลึกซึ้งมากขึ้นกว่าเดิม เช่น ความรู้ในการจัดการยกปามาไว้สวน จะมีการขยายพันธุ์พืชพื้นบ้านประเภทผักหวานอย่างไร โดยที่สมาชิกของเครือข่ายบางคนมีความรู้เฉพาะการใช้วิธีการเพาะเมล็ด ซึ่งต้องใช้เวลาานาน กว่าที่ต้นผักหวานจะเติบโต จึงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันว่าจะมีวิธีการเพาะกล้าแบบอื่นหรือไม่ หลังจากการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการเพาะต้นผักหวานแล้ว จึงมีการสรุปความรู้ร่วมกัน ว่าสามารถใช้รากไปใช้เพาะกล้าได้ด้วย จึงกลายเป็นการขยายความรู้เรื่องการเพาะกล้าผักหวานในเชิงลึกมากขึ้น

วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

วิธีการที่เครือข่ายอินแปงนำมาใช้เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีหลากหลายวิธีประกอบด้วย

1. การจัดเวทีชาวบ้าน ในการจัดเวทีชาวบ้านที่เครือข่ายอินแปงจัดให้มีขึ้นมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับเครือข่ายมีการจัดปีละ 3-4 ครั้ง และในระดับของชุมชนเครือข่าย ทั้งนี้ เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายอินแปงในแต่ละชุมชนเครือข่ายได้มีโอกาสมาพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
2. การประชุมสัญจร ในระดับของชุมชนเครือข่ายย่อย จะใช้วิธีการประชุมสัญจรเวียนไปตามบ้าน หรือสวนที่เป็นที่อยู่ของสมาชิกในแต่ละเดือน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และเป็นการให้กำลังใจแก่กัน ซึ่งการประชุมสัญจรมีความหมายในเชิงคุณค่าที่แฝงไว้ในอีกแง่มุมหนึ่ง คือ การเร่งรัดให้เจ้าของสถานที่ต้องมีการพัฒนาสวนของตนให้มีความพร้อมมากที่สุด
3. การประชุมเป็นประจำ เครือข่ายอินแปงได้วางข้อกำหนดตกลงร่วมกันว่าในแต่ละชุมชนเครือข่ายย่อยจะต้องมีการประชุมเป็นประจำทุกเดือน ทั้งนี้การประชุมเป็นประจำจะก่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากผู้นำการเรียนรู้ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก
4. การเยี่ยมเยียนของผู้นำการเรียนรู้ ในการดำเนินการตามแนวทางของเครือข่ายอินแปงที่ได้ร่วมกันสรรค์สร้างขึ้น ในบางครั้งจะมีผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายลงไปเยี่ยมเยียน เพื่อเป็นการให้กำลังใจ และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นความรู้สำหรับการนำไปปฏิบัติต่อไป

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภายนอก

อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของเครือข่ายอินแปงไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในเครือข่ายเท่านั้น ยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสานกับภายนอกเครือข่าย โดยการเชิญผู้รู้ที่มีประสบการณ์ ความรู้ และความชำนาญในเรื่องที่ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายยังขาดอยู่ เพื่อมาให้ความรู้กับสมาชิกของเครือข่าย เช่น เครือข่ายอินแปงได้เชิญผู้รู้จากกลุ่มอโคกมาให้ความรู้ในการดองผักเค็ม ซึ่งเป็นผักพื้นบ้านที่มีจำนวนมากบริเวณตำบลพรณนา หรือแม้กระทั่งความรู้จากส่วนราชการ เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ มาให้ความรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีเบื้องต้น เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ต่อไป

การเชื่อมโยงย้อนไปสู่การกำหนดความรู้ใหม่

ในขณะเดียวกัน ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกเครือข่ายอินแปงเพื่อให้เกิดความรู้ขึ้น ไม่ได้มีข้อสรุปสุดท้ายว่า ขั้นตอนต่อไปต้องเป็นการนำความรู้ไปใช้เสมอไป โดยที่ในบางกรณีผลของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อาจก่อให้เกิดการกำหนดความรู้ใหม่ เช่น ในคราวที่มีการประชุมเครือข่ายเรื่องการการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชุมชนเครือข่ายอินแปง ผู้นำการเรียนรู้ของแต่ละชุมชนเครือข่ายได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันว่าจะต้องมีการอนุรักษ์ และฟื้นฟูพันธุ์ไม้ โดยทำการปรึกษาหารือร่วมกันว่า ควรอนุรักษ์ และฟื้นฟูพันธุ์ไม้ประเภทใดจึงจะมีความเหมาะสมในแต่ชุมชนเครือข่าย ส่งผลทำให้เกิดการกำหนดความรู้ใหม่ ว่าต้องมีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ได้แก่ การปลูกไม้ และการเลี้ยงมดแดง เป็นต้น ดังนั้นในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงย้อนกลับไปที่การกำหนดความรู้ เพื่อการแสวงหาความรู้ใหม่อีก

5) การใช้ความรู้

การใช้ความรู้ฝังลึก และความรู้ชัดแจ้ง

ความรู้ของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้น มีทั้งความรู้ที่ยังไม่ได้จัดทำเป็น ลายลักษณ์อักษร เนื่องจากความรู้ของที่ฝังตัวอยู่กับสมาชิกเครือข่ายอินแปงมีความหลากหลาย ประกอบกับการรวบรวมความรู้เพื่อจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรไม่อยู่ในวิสัยที่จะดำเนินการของชาวบ้านได้ เนื่องจากชาวบ้านต้องทำมาหากิน ประกอบกับชาวบ้านไม่เห็นความจำเป็นในการรวบรวมจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร (อวัชชัย กุณวณิช, สัมภาษณ์) ซึ่งสมาชิกเครือข่ายอินแปงมีการถ่ายทอดความรู้แบบไม่เป็นทางการอยู่แล้ว ดังนั้น การใช้ความรู้ของสมาชิกเครือข่ายอินแปงจึงเกิดขึ้นจากการนำความรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึง การนำความรู้จากการได้ไปสัมผัส เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จริง จากนั้นจึงนำไปใช้ปฏิบัติต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม เครือข่ายอินแปงได้มีการรวบรวมความรู้บางส่วน จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร กลายเป็นความรู้ชัดแจ้ง โดยจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์ แผนแม่บทชุมชน และเอกสารงานศึกษาวิจัยแล้ว จากนั้นสมาชิกเครือข่ายอินแปงได้นำความรู้เหล่านั้นมาใช้ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ และการปฏิบัติจริง

การเชื่อมโยงย้อนไปสู่การแสวงหาความรู้

ในขณะเดียวกัน เมื่อสมาชิกเครือข่ายอินแปงได้นำความรู้ไปใช้แล้ว ก็จะทำให้ผลการปฏิบัติที่ได้ นำความรู้ไปใช้นั้น นำกลับมาพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จนเกิดการกำหนดความรู้ใหม่ขึ้น เพื่อการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมต่อไป เช่น การจัดสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายทางด้านปศุสัตว์ สมาชิกเครือข่ายได้นำความรู้เกี่ยวกับการจัดการปศุสัตว์ไปใช้แล้ว ผลที่เกิดขึ้น พบว่ามีมูลสัตว์เป็นจำนวนมาก สมาชิกเครือข่ายจึงได้นำผลการใช้ความรู้ในการจัดการปศุสัตว์ นำกลับมาพูดคุยกัน จึงเกิดแนวคิดในการนำมูลสัตว์ไปสร้างมูลค่าเพิ่ม ผลิตเป็นปุ๋ยชีวภาพ จึงกลายเป็นการย้อนกลับไปหาการกำหนดความรู้ เพื่อการแสวงหาความรู้ในเรื่องการผลิตปุ๋ยชีวภาพใหม่ต่อไป

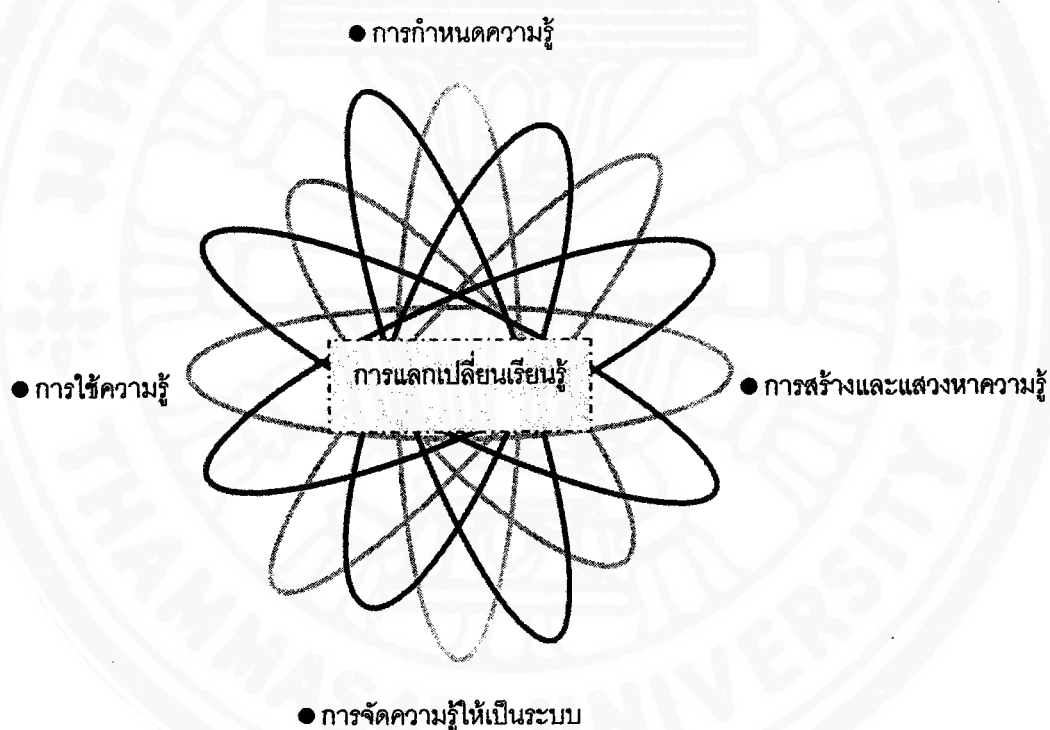
จากการที่เครือข่ายอินแปงนำความรู้ไปใช้ได้นั้น เป็นการแบ่งปันความรู้ให้กับสมาชิกของเครือข่าย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน และเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ตามมา

กล่าวโดยสรุป กระบวนการจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปงมีกระบวนการที่ซับซ้อนสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่อง เชื่อมโยง และย้อนกลับไปกลับมา ตั้งแต่กระบวนการกำหนดความรู้ การสร้างและการแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ และการใช้ความรู้ โดยที่กระบวนการจัดการความรู้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป เช่น การจัดการความรู้ของชุมชนเครือข่ายอินแปงที่ตำบลดงหลวงพบว่า กระบวนการจัดการความรู้ของสมาชิกเครือข่ายเริ่มจากการวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยไม่ได้เริ่มต้นจากการกำหนดความรู้ ทั้งนี้ เนื่องจากชุมชนเครือข่าย อินแปงที่ตำบลดงหลวงมีวัฒนธรรมการเติมน้ำร้อนร่วมกันของชาวบ้าน จึงมีโอกาสนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้ง่าย ในขณะที่กระบวนการจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปงได้กำหนดให้ชุมชนเครือข่ายมีการกำหนดความรู้โดยให้ค้นหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสรรค์สร้างสวัสดิการของเครือข่ายต่อไป ดังนั้น ในกระบวนการจัดการความรู้ของเครือข่าย

อินแปงจึงมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับชุมชนบริบทของแต่ละชุมชนเครือข่าย โดยการจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปงจะอาศัยหลักธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ และระบบที่ซับซ้อนอันเนื่องมาจากความหลากหลายของวัตถุประสงค์มาใช้ในการจัดการความรู้ จึงไม่สามารถอธิบายโดยใช้ระบบเหตุและผลได้อย่างเต็มที่ ดังสรุปได้ตามภาพที่ 6.7

ภาพที่ 6.7

กระบวนการจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปง

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

2. ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปง

พื้นฐานสำคัญที่มีผลต่อความสามารถในการจัดการความรู้ คือ ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2546) ซึ่งความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ ปีเตอร์ เซงเก้ (Senge, quoted in Smith, 2001, pp. 5-6) กล่าวไว้ว่าจะต้องมีลักษณะดังนี้ คือ บุคคลในองค์กรต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง การเปิดรับโลกทัศน์ในการรับรู้และยอมรับความคิดร่วมกัน การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การเรียนรู้และทำงานเป็นทีม และการคิดอย่างเป็นระบบ โดยที่ในกระบวนการจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปงที่เป็นเครือข่ายการเรียนรู้จากความหลากหลาย เพื่อให้เกิดปัญญาในการจัดการตนเอง เกิดการเรียนรู้ สร้างความรู้ นำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ ทบทวน สรุปบทเรียน และสร้างความรู้ใหม่ได้นั้น การจัดการความรู้ของเครือข่ายอินแปงจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากเครือข่ายอินแปงไม่มีลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ตามที่เซงเก้ได้กล่าวไว้

จากการเครือข่ายอินแปงมีการจัดการความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำใช้ในการสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเอง ทำให้เครือข่ายอินแปงมีลักษณะของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่สามารถนำพาเครือข่ายก้าวไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ และสามารถดำรงอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ โดยลักษณะของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย

1) บุคคลแห่งการเรียนรู้

การเป็นบุคคลที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การที่เครือข่ายอินแปงสามารถจัดการตนเองได้นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ บุคคลที่เป็นสมาชิกในเครือข่าย เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่มีความมุ่งมั่นในการใฝ่รู้ มุ่งสู่ความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล มีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในระดับชุมชนเครือข่ายและในระดับเครือข่ายใหญ่ เพื่อนำมาสู่การปฏิบัติด้วยตนเอง จนทำให้เกิดการพึ่งพาตนเอง และสามารถให้บุคคลอื่น ๆ พึ่งพาอาศัยได้ ทำให้การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีลักษณะของการเรียนรู้แบบไม่มีที่สิ้นสุด เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life long learning)

การมีเป้าหมายส่วนตัว

การที่บุคคลแต่ละคนจะมีความมุ่งมั่นในการใฝ่รู้ได้นั้น ต้องเกิดจากแรงปรารถนา และความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง

“เริ่มจากปลูกทีละเล็กทีละน้อย จนมีครบทุกอย่างที่กิน” (โกสินทร์ ดาบลาลำ, สัมภาษณ์)

“ต้องสร้างฐานชีวิต ฟังตนเองได้ถือว่าดี” (สมบัติ แสงจวี, สัมภาษณ์)

“ต้องไปให้สุด ขุดให้ถึง” (วัชรภรณ์ กุดวงศ์แก้ว, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตนเองได้ตั้งไว้ ถึงแม้ว่าจะต้อง พันฝ่าอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นจากทั้งจากภายใน และภายนอก ดังนั้น การกำหนดวิสัยทัศน์ที่เป็นเป้าหมายส่วนตัว (Personal vision) จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง หากมีการกำหนดเกินความสามารถที่จะปฏิบัติได้ ก็จะกลายเป็นปัญหาตามมา ในขณะเดียวกัน ในการกำหนดเป้าหมายส่วนตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และสามารถนำไปปฏิบัติได้ กลายเป็นเรื่องที่ทำหยาว่าเกิดขึ้นได้จริงหรือไม่ แต่สำหรับเป้าหมายส่วนตัวของสมาชิกเครือข่ายอินแปงได้มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ สร้างเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการก้าวไปด้วยกัน พร้อมทั้งจะฟันฝ่าอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น และเกิดความคิดในการสร้างสรรค์ ที่ต่อเนื่องตามมา ถึงแม้ว่า ในการจัดการตนเองในระดับของการเป็นสมาชิกเครือข่ายแต่ละระดับจะมีความแตกต่างกันก็ตาม โดยพิจารณาได้จากมาตรฐานความเป็นอยู่ของเครือข่ายอินแปงแต่ละระดับ ได้แก่ ระดับสมาชิก ระดับผู้นำ และระดับครูอินแปง แต่เป้าหมายที่ต้องการไปให้ถึงนั้น จะมีพื้นฐานเดียวกัน คือ การมีความมั่นคงในด้านปัจจัย 4 สำหรับการอยู่การกิน

2) การเปิดโลกทัศน์

จากการที่บุคคลที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายอินแปงมีความปรารถนามุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างง่ายดาย แต่ต้องผ่านกระบวนการจัดการของชุมชน เครือข่าย เพื่อสร้างการยอมรับร่วมกันว่า ความมุ่งมั่นของสมาชิกแต่ละคนนั้น สามารถสร้างสรรค์ให้เกิดความสำเร็จได้ ตามเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน

การยอมรับถึงการมีโลกทัศน์ที่แตกต่างกัน

สมาชิกแต่ละคนของเครือข่ายอินแปง โดยเฉพาะสมาชิกของชุมชนเครือข่าย ต้องยอมรับว่า สมาชิกเหล่านั้นไม่ได้มีพื้นฐานทางความคิด ความเชื่อ ที่เป็นรูปแบบเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจาก การมีประสบการณ์ ทั้งในด้านวัฒนธรรม และการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ทำให้สมาชิกแต่ละคนมีการมองโลก และมีรูปแบบทางความคิดที่แตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้ได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ทำให้เครือข่ายอินแปงมีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพราะ

ความแตกต่างของโลกทัศน์ และรูปแบบทางความคิด จะถูกนำมาใช้ประโยชน์ ในการพินิจ และ พิจารณาผ่านมุมมองที่หลากหลายแง่มุมให้มีความครอบคลุมรอบด้านมากขึ้น เพื่อนำไปสู่การ สร้างความเข้าใจร่วมกัน และก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ต่อไป

การที่สมาชิกเครือข่ายแต่ละคนมีโลกทัศน์ที่แตกต่างกัน จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะ สร้างข้อตกลง หรือสร้างความเข้าใจร่วมกันได้ ดังนั้น เครือข่ายอินแปง จึงได้กำหนดแนวทาง ปรับแนวความคิด โดยการเปิดโลกทัศน์ให้กับผู้ที่สนใจจะเข้าร่วมกับเครือข่าย เพื่อทำให้เห็น ความเป็นไปของสวัสดิการชุมชนด้านต่าง ๆ ของเครือข่ายร่วมกันก่อน โดยหลักการที่สำคัญของ เครือข่ายอินแปงในส่วนนี้ คือ การเปิดโลกทัศน์ให้ผู้คนได้มีการร่วมแสดงความคิด เพื่อให้เกิดการ เรียนรู้ร่วมกัน จนสร้างการยอมรับ สามารถปรับความคิด และในที่สุดสามารถรับรู้โลกทัศน์รูปแบบ ทางความคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงได้

ความคุ้นเคย : กลไกการเปิดโลกทัศน์

การที่เครือข่ายอินแปงเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่สามารถสะท้อนความคิด ของผู้คนที่มีความแตกต่างกันออกมาได้นั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายตายที่เครือข่ายจะดึงความคิดที่อยู่ ภายในบุคคลให้ออกมาตีแผ่ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ถึงแม้ว่าผู้คนได้แสดง ความคิดออกมาแล้ว จะเกิดความมั่นใจได้อย่างไรว่า ความคิดเหล่านั้นเป็นความจริงทั้งหมด หรือ เป็นความจริงบางส่วน จากการศึกษาการจัดการของเครือข่ายอินแปง พบว่า ในช่วงต้นของ เครือข่ายได้อาศัยความคุ้นเคยจากการเป็นเครือญาติ และเพื่อนฝูง จึงทำให้เกิดความสะดวกใน การสร้างความสนิทสนม และคุ้นเคย จนสามารถพูดคุยกันได้ง่าย และในระยะต่อ ๆ มา เครือข่าย อินแปงได้อาศัยการสร้าง ความคุ้นเคยโดยผ่านหลักสูตรการเรียนรู้ที่เครือข่าย อินแปงได้สร้างขึ้น จากการที่ผู้ที่สนใจเข้ารับการฝึกอบรมกับเครือข่ายจะต้องได้เข้าไปสัมผัสแหล่งเรียนรู้จริงของ เครือข่าย และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้รู้ของเครือข่าย โดยการเปิดเผยถึงประสบการณ์จริง ที่ผ่านมา ตลอดจนการประสพข้อขัดข้องใด ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน จากนั้นจึงมีการสรุปบทเรียนร่วมกัน ดังเช่นในคราวการจัดประชุมชาวบ้านผู้ที่สนใจแนวคิดความ เชื่อของเครือข่ายอินแปงในโครงการฟื้นฟู พัฒนา และเผยแพร่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามยุทธ ศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จังหวัดสกลนคร โดยที่เครือข่าย อินแปงได้สร้างบรรยากาศให้ ชาวบ้านได้พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในช่วงกลางคืนของการสัมมนา พร้อม ๆ กับการ สังสรรค์ในบริเวณบ้านของผู้ประกอบการเรียนรู้ ทำให้ชาวบ้านสามารถทำความ รู้จัก และคุ้นเคยกันมาก ขึ้น จากนั้นจึงได้มีการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันต่อไป

3) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม

เครือข่ายอินแปงได้ร่วมกันสรรค์สร้างภาพความใฝ่ฝันที่อยากจะให้เป็นในอนาคต โดยแนวคิดของเครือข่ายอินแปงได้ให้ความสำคัญกับกลุ่ม และชุมชน มากกว่าระดับปัจเจกบุคคล จากการสร้างการยอมรับร่วมกันว่า ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ ด้วยการดูแลช่วยเหลือเกื้อกูล และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ผ่านการรวมกลุ่ม และสร้างระบบการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดสวัสดิการที่เป็นรูปธรรมจากการนำสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเป็นพื้นฐานมาปรับใช้ ผลมณสถานกับสวัสดิการตามความทันสมัย และสวัสดิการสังคม

“ประสบการณ์หลาย ๆ คนมาคุยกัน มันมีความรู้ มีทางออก ความเชื่อ ก็เกิด” (สมบัติ แสงจวี, สัมภาษณ์)

“แต่ละกลุ่มมานั่งคุยกัน สังเคราะห์องค์ความรู้ เช่นเรื่องหมอยา ป่วยชีวภาพ ป่าชุมชน เกิดเป็นความรู้ใหม่ชัดเจนขึ้น แม่นขึ้น กลายเป็นชุดความรู้ ยกระดับความรู้กระจายออกไป” (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์)

ยุทธศาสตร์หลักของเครือข่ายอินแปง

การที่เครือข่ายอินแปงจะสร้างวิสัยทัศน์ร่วมให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ ต้องเกิดขึ้นจากพื้นฐานการสร้างความสัมพันธ์กันคุ้นเคยกันจนเป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ จึงจะมีการร่วมคิด ร่วมกระทำ และร่วมรับผลของการกระทำ เพื่อสานวิสัยทัศน์ให้เป็นจริงได้ ซึ่งเครือข่ายอินแปงได้กำหนดยุทธศาสตร์หลักที่เป็นพื้นฐานในการสนับสนุนให้เกิดการจัดการตนเอง จำนวน 4 ยุทธศาสตร์ (เอกสารสรุปประสบการณ์อินแปงกับการสร้างบ้านแปงเมือง 15 ปี และแผนงานการดำเนินงานจัดการ ปี 2546-2550, 2545) ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การยกป่ามาไว้สวน และการทำเกษตรสำมะปี

ยุทธศาสตร์การยกป่ามาไว้สวน และการทำเกษตรสำมะปี ถือได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์หลักของเครือข่ายอินแปงที่ได้มีถูกกำหนดขึ้นจากการนำสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน ที่มีการสั่งสมมาตั้งแต่อดีต มาใช้สร้างความมั่นคงทางด้านปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย ซึ่งยุทธศาสตร์นี้ได้ก่อให้เกิดการฟื้นตัวของป่าธรรมชาติที่ถูกทำลายลงไป เนื่องจากป่าถูกรบกวนน้อยลง จากการที่ชาวบ้านสามารถแสวงหาของอยู่ของกินได้จากสวนของตนเอง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

หลังจากเครือข่ายอินแปงสามารถสร้างความมั่นคงในด้านปัจจัย 4 จนมีอยู่ มีกินแล้ว และเมื่อมีผลผลิตเหลือจากการบริโภค จึงเกิดแนวคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตที่เกิดขึ้น โดยการพึ่งพาอาศัยกันแบบครบวงจรภายในชุมชน จากการสร้างวิสาหกิจชุมชนขึ้นมา รองรับ เป็นการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกตามมา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ

การสร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ เป็นยุทธศาสตร์ที่ถูกกำหนดขึ้น ต่อเนื่อง ภายหลังจากการที่เครือข่ายสามารถสร้างความมั่นคงในด้านปัจจัย 4 แล้ว โดยนำของที่ เกิน หลังจากการบริโภค มาขายเป็นการสร้างรายได้ให้หมุนเวียนอยู่กับเครือข่าย จึงเกิดแนวคิดในการสร้างความมั่นคงจากเงินรายได้ที่เกิดขึ้น นำมาสะสมรวมกัน เพื่อสร้างเป็นกองทุนสำหรับ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างสถาบันการเรียนรู้เพื่อชุมชน

ยุทธศาสตร์การสร้างสถาบันการเรียนรู้เพื่อชุมชนของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้น เกิดจากแนวคิดการพึ่งพาตนเองบนฐานของสวัสดิการชุมชนดั้งเดิม และสร้างองค์ความรู้ ของตนเองขึ้นมา โดยจัดทำเป็นหลักสูตรให้ผู้สนใจได้เข้ามาเรียนรู้ ทั้งในแง่มุมมองของแนวความคิด และการสัมผัสแหล่งเรียนรู้ที่ผ่านการลงมือทดลอง ทดสอบทดลองมาแล้ว

4) การเรียนรู้การทำงานเป็นทีม

การเรียนรู้การทำงานเป็นทีมเป็นวิธีการที่ให้สมาชิกเครือข่ายได้มีการ เสริมสร้างการทำงานร่วมกัน โดยกระบวนการเรียนรู้การทำงานเป็นทีม นั้น ลำปาง แม่ฮ่องสอน (2547) เห็นว่า เริ่มจากการที่ต่างคนต่างทำ มาสู่การร่วมปรึกษารื้อร่วมกัน เพื่อกำหนดแนวคิด ความเชื่อร่วมกัน จนเกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติ จากนั้นจึงมีการสื่อสารอย่างเปิดเผย เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเป็นทีมที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ การทำงานร่วมกันเป็นทีมของเครือข่ายอินแปง

“เราไม่ได้ทำงานคนเดียว เวลาจะจัดการอะไร กรรมการต้องมาดูร่วมกัน”
(สมบัติ แสงฉวี, สัมภาษณ์)

“การแก้ปัญหาบ้าน...ผู้นำอินแปงหลายคนไปช่วยกันชี้ช่องทางให้ชาวบ้าน แก้เอง” (ธวัชชัย กุณวงษ์, สัมภาษณ์)

แต่อย่างไรก็ตาม ในการเรียนรู้การทำงานเป็นทีม มีเงื่อนไขว่าจะต้องเกิดขึ้น จากความสนิทสนมคุ้นเคยกันของสมาชิก จึงจะนำมาสู่การทำงานเป็นทีมได้ นอกจากนี้ การเรียนรู้ที่จะทำงานเป็นทีมได้นั้น ผู้ที่ทำงานต้องมีจิตใจที่มีความพร้อมที่จะเสียสละ มีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ร่วมกัน และเปิดรับความรู้ของกันและกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน จึงจะเกิดการทำงานเป็นทีมได้ ยกตัวอย่างเช่น พ่อสุข จำปาทอง ผู้นำเครือข่ายอินแปงตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ได้กล่าวว่า “ทำด้วยใจ ช่วงแรกไม่มีค่าใช้จ่ายต้องออกเอง เช่น ตอนจัดตั้ง สถานีวิทยุชุมชน ผมใช้รถยนต์ส่วนตัวไปกับเพื่อนเครือข่ายสอง สามคน ไปขอโครงการที่ขอนแก่น...” หรือพ่อเสริม อุดมนา ได้กล่าวไว้ว่า “ชาวบ้านต้องพร้อมเพรียงกัน จึงจะไปรอด”

การเรียนรู้เป็นทีมจึงเป็นการนำเอาศักยภาพของแต่ละบุคคลที่มีหลากหลาย มาเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความสามารถที่เหนือกว่าบุคคลเดียว กลายเป็น พลังร่วมที่สามารถพัฒนานำไปสู่การสร้างความคิดสร้างสรรค์ และการประสานร่วมกันทำงานได้อย่างคาดไม่ถึง ดังเช่นที่เครือข่ายอินแปงสามารถสรรค์สร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง และหลากหลาย

5) การคิดอย่างเป็นบูรณาการ

เครือข่ายอินแปงมีการมองความสัมพันธ์ของเครือข่ายในระดับที่เป็นบูรณาการ โดยไม่ได้มองแยกส่วนออกจากกัน แต่ทุกชุมชนเครือข่ายจะมีความเกี่ยวข้อง ยึดโยง และมีความสัมพันธ์กัน จากการมองบูรณาการของชีวิตเป็นตัวตั้ง มีการคิดเป็นแบบบูรณาการที่ ทุกส่วนทั้งภายใน และภายนอกเครือข่าย มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน เช่น ในการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงมีการบูรณาการสวัสดิการที่ครอบคลุมองค์ประกอบทุกด้านของชีวิต และนำสวัสดิการทั้ง 3 ระดับมาบูรณาการร่วมกัน ได้แก่ สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม

“อินแปงสร้างภูมิคุ้มกันชุมชนไว้ กลายเป็นการพึ่งตนเองได้เป็นองค์รวม มีการแปรรูปไปเป็นเงิน สร้างคนรุ่นใหม่เข้ามารับต่อ มีการอยู่การกิน ชาวบ้านต้องสู้ ทำความเข้าใจ และร่วมมือกัน” (อวัชชัย กุณวงษ์, สัมภาษณ์)

“หลังจากอินแปงวางความคิดแล้ว ก็ปล่อยให้ชุมชนตนเอง เคลื่อนไหวประสานเองได้ แต่มาเจอกัน ประสานกันในอินแปงเป็นวงเฉพาะ มีประเด็นมาคุยกันว่าแต่ละพื้นที่เป็นอย่างไร จะได้ประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนกัน ” (อวัชชัย กุณวงษ์, สัมภาษณ์)

ในการเผชิญกับสภาวะที่ซับซ้อน จนรู้สึกสับสนว่าจะไปทางไหนดีนั้น การคิดอย่างเป็นบูรณาการจะทำให้หาทางออกได้ดี ทั้งนี้ เนื่องจาก การคิดแบบบูรณาการจะทำให้

มองภาพได้ครอบคลุมมากกว่าการคิดแบบแยกส่วน เช่น การที่เครือข่ายอินแปงได้ขยายชุมชนเครือข่ายครอบคลุม 4 จังหวัด 21 อำเภอ 83 ตำบล 890 หมู่บ้าน และมีแนวโน้มที่จะขยายชุมชนเครือข่ายออกไปอีก เนื่องจาก การยอมรับจากหน่วยงานภายนอกที่ให้การสนับสนุนงบประมาณมีมากขึ้น โดยเฉพาะธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่มีนโยบายการสนับสนุนชุมชนรากหญ้ามากขึ้น ในขณะที่ การจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายในแต่ละชุมชนเครือข่ายเดิมยังไม่ได้ขับเคลื่อนที่ดีเพียงพอ ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจึงต้องคิดอย่างรอบครอบแบบที่เป็นบูรณาการ แทนที่จะคิดแบบแยกส่วน โดยมุ่งหวังการขยายเครือข่ายแต่เพียงอย่างเดียว ในขณะเดียวกัน ในการคิดอย่างเป็นบูรณาการนั้น ไม่ได้มองแต่เพียงการบูรณาการสวัสดิการที่เป็นเป้าหมายในเชิงรูปธรรมเท่านั้น ยังพิจารณาในเชิงกระบวนการที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับระบบธรรมชาติ ซึ่งเป็นระบบเปิดที่มีชีวิต และมีกระบวนการวิวัฒนาการที่ไม่หยุดนิ่งด้วย (ปิยนารถ ประยูร, 2548, น. 19)

กล่าวโดยสรุป จากการที่เครือข่ายอินแปงมีบุคคลที่มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองโดยยอมรับโลกทัศน์ที่เป็นความคิดความเห็นของบุคคลอื่น จนสามารถสร้างวิสัยทัศน์ร่วมเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการตนเอง ภายใต้การทำงานร่วมกันเป็นทีมเหมือนครอบครัวเดียวกัน พร้อมทั้งจะฟันฝ่าอุปสรรคที่เกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กัน โดยการใช้กำลังใจแก่กันและกัน และมีการปรึกษาหารือร่วมกันผ่านการมองโลกแบบบูรณาการที่ทุกสรรพสิ่งมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน ทำให้เครือข่ายอินแปงมีลักษณะของความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของเซงเก้ แต่อย่างไรก็ตาม การพิจารณาความเป็นองค์แห่งการเรียนรู้ของเซงเก้ได้ให้ความสำคัญกับมุมมองที่เกี่ยวข้องกับ คนเป็นหลัก (Human Perspective) ซึ่งหากพิจารณาการเป็นองค์แห่งการเรียนรู้ยังต้องพิจารณา ในมุมมองของความเป็นองค์กร (Organizational Perspective) ที่มีมุมมองถึงความเป็นระบบ มองเห็นและเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของระบบต่าง ๆ ทั้งทั้งองค์กร และเป็นการมองว่าองค์กรสามารถเรียนรู้และเติบโตได้ นอกจากนี้ ในมุมมองเชิงกระบวนการ (Process Perspective) ยังมองว่าการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ นั้น มีการเล็งเห็นโอกาสในความไม่แน่นอน เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าขององค์กรได้ สามารถปรับตัวและสอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงได้ดี มีกระบวนการในการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในหมู่พลสมาชิก และมีการสร้างวัฒนธรรมของการเสริมแรงและการเปิดเผยความรู้ มุ่งสู่การปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่องรวมถึงมีระบบต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้และใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ (จิรัชณา วิเชียรปัญญา, 2548) ซึ่งหากพิจารณาความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในมุมมองของความเป็นองค์กร และในเชิงกระบวนการตามที่

จิรัชมาได้กล่าวไว้ จะพบว่า เครือข่ายอินแปงมีลักษณะของความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ทั้งในมุมมองของความเป็นองค์กร และเชิงกระบวนการ

บุคคลภายนอก : ข้อจำกัดของการประสานพลัง

บุคคลภายนอกเครือข่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปง ทั้งนี้ เนื่องจากในแต่ละชุมชนเครือข่ายนั้น ชาวบ้านทุกคนในชุมชนไม่ได้เป็นสมาชิกของชุมชนเครือข่ายอินแปง โดยมีสาเหตุหลายประการ เช่น การไม่เข้าใจแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปง และการที่ต้องดูแลจัดการครอบครัวจึงไม่สามารถสละเวลาเข้ามาเข้าร่วมประชุมกับชุมชนเครือข่ายได้ เป็นต้น ซึ่งการที่ชาวบ้านจำนวนน้อยที่เข้าร่วมกับชุมชนเครือข่ายอินแปง ทำให้การจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของชุมชนเครือข่ายขาดพลังในการขับเคลื่อน นอกจากนี้ ในบางกรณีที่ชาวบ้านไม่ได้เข้าร่วมกับเครือข่ายยังมีผลต่อการสร้างปัญหาให้กับการจัดการสวัสดิการของเครือข่ายด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวบ้านที่ยังยังยึดมั่นต่อแนวทางการพัฒนาตามความทันสมัย หรือนายทุนที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการผลผลิตที่ทำการปลูกแบบเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าที่ยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก จะมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้สารเคมีในการปรับศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเร่งการเจริญเติบโต ส่งผลทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนเต็มไปด้วยสารเคมี “นายทุนที่ปลูกอ้อยที่เข้ามาในท้องถิ่นไม่เข้าใจเป้าหมายการดำเนินงานของกลุ่ม ชาวบ้านเองก็ยังให้ความสำคัญกับการปลูกอ้อย ยางพารา” (บุญจันทร์ ภูนาเพชร, สัมภาษณ์) ดังนั้นถึงแม้ว่าชุมชนเครือข่ายอินแปงจะมีการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการทางด้านสุขภาพ โดยการให้ปุ๋ยชีวภาพแทน หรือการดูแลสุขภาพจากการบริโภคอาหารที่ปลอดจากสารเคมีก็ไม่สามารถเกิดผลได้อย่างเต็มที่ เพราะยังได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีในชุมชนอยู่

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เครือข่ายอินแปงมีกลไกที่เป็นพลังอำนาจของชุมชน สามารถนำมาใช้ในการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการได้ โดยเฉพาะความเป็นเครือข่าย และองค์ความรู้ นั้น เครือข่ายอินแปงได้มีการจัดการเครือข่ายจนกลายเป็นการประสานพลังให้เกิดการจัดการตนเองผ่านการจัดการความรู้ที่สรรค์สร้างขึ้น

3. การจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการภายใต้การจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง

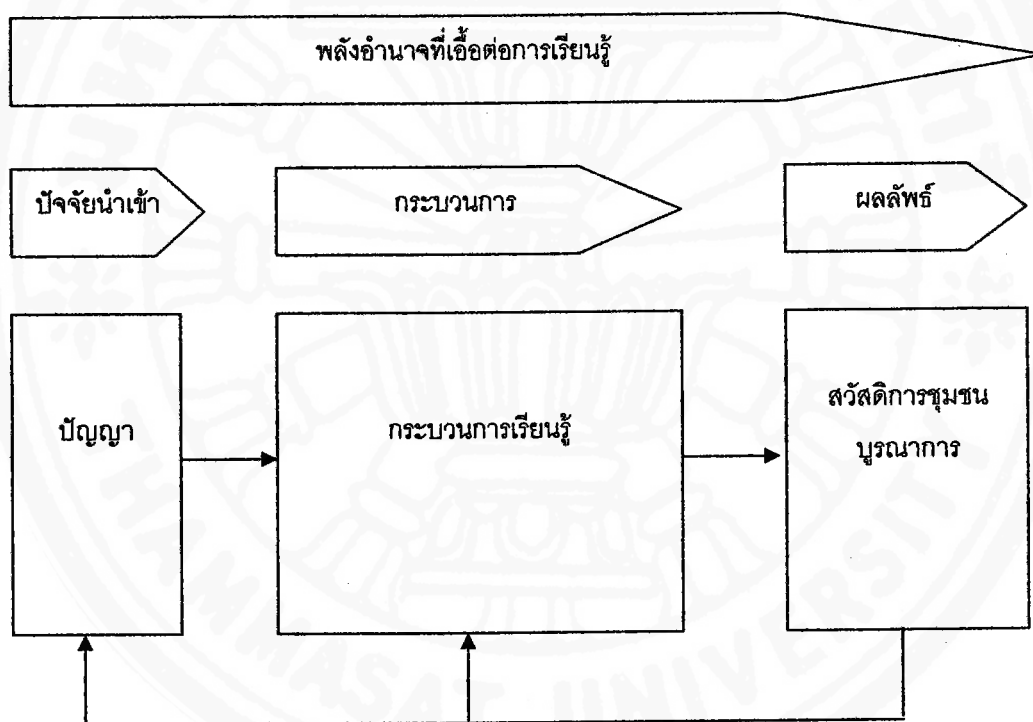
ในการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการภายใต้การจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้นมีตัวแบบของการจัดการตนเองที่มีลักษณะเป็นการจัดการเชิงระบบ เพื่อจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการในระดับชุมชนเครือข่าย และ ระดับเครือข่าย ดังแสดงข้อค้นพบได้ดังต่อไปนี้

ตัวแบบของการจัดการตนเอง

ในการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงมีลักษณะเป็นเชิงระบบ ตั้งแต่การนำปัจจัยนำเข้า ที่เป็นความรู้ในระดับคุณค่า และแนวคิดความเชื่อ โดยเรียกได้ว่าเป็นปัญญา มาสู่กระบวนการเรียนรู้ จนได้ผลผลิต และผลลัพธ์ที่เป็นสวัสดิการชุมชนบูรณาการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน ซึ่งสามารถแสดงตัวแบบของการจัดการตนเองได้ดังภาพที่ 6.8

ภาพที่ 6.8

ตัวแบบการจัดการตนเอง

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

จากตัวแบบการจัดการตนเอง จะพบว่ามีการจัดการที่ทับซ้อนกันอยู่จนเป็นเนื้อเดียวกันของปัจจัยนำเข้าที่เป็นปัญญา กระบวนการเรียนรู้ และผลลัพธ์ที่เป็นสวัสดิการชุมชนบูรณาการ ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น โดยเริ่มต้นจากการใช้ปัญญาในการค้นหาศักยภาพของตนเอง ว่ามีผู้รู้ คนดี และคนเก่งในชุมชนแค่ไหน ตลอดจนค้นหาความรู้ วัฒนธรรม และมีทรัพยากรในชุมชนอะไรบ้าง ซึ่งถือเป็นทุนเดิม เพื่อยกระดับไปสู่กระบวนการเรียนรู้ โดยการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้เหล่านั้นผ่านการจัดการเครือข่าย จนได้ข้อสรุป และจัดทำเป็นหลักสูตรสำหรับการนำไปปฏิบัติ (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์) ทำให้เกิดเป็นสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่าย จากนั้นก็มีการย้อนกลับไปมาสู่การเรียนรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธวัช หมดเฒะ (2547) ที่กล่าวถึง วงจรชีวิตของการจัดการความรู้ จะเริ่มต้นจากการสร้างความรู้ (Knowledge Production) มาสู่การกลั่นกรองความรู้ จนเกิดการยอมรับ และถูกนำออกมาเผยแพร่สำหรับการนำไปใช้ต่อไป โดยเรียกขั้นตอนนี้ว่า การ บูรณาการความรู้ (Knowledge Integration) จนสร้างอัตลักษณ์ของตนเองขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการจัดการตนเอง (Wheatley, 1999) แต่อย่างไรก็ตาม ในการจัดการตนเองยังได้รับอิทธิพลจากสถานการณ์ภายนอกทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเข้ามากระทบต่อความเป็นไปในการจัดการตนเองด้วย ซึ่งสถานการณ์ภายนอกเหล่านั้นไม่ได้อยู่ในสภาวะคงที่ แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ดังเช่นที่วิทลีย์ (Wheatley, 1999) ได้กล่าวไว้ว่า การอยู่บนโลกจะต้องเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างแน่นอน ในขณะเดียวกัน เนื่องจากเครือข่ายอินแปงมีโครงสร้าง การจัดการในระดับเครือข่าย และระดับชุมชนเครือข่าย ดังนั้น ในกระบวนการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงจึงประกอบด้วย การจัดการตนเองในระดับชุมชนเครือข่าย และการจัดการตนเองในระดับเครือข่าย

เครือข่ายอินแปงเป็นองค์กรที่มีชีวิต

คาปร่า (Capra อ้างใน อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2546) ได้กล่าวถึงลักษณะของระบบชีวิต ต้องมีการเคลื่อนไหว แปรเปลี่ยนตลอดเวลา จึงมีลักษณะเป็น “กระบวนการ” (Process) นอกจากนี้ ยังกล่าวอีกว่า กระบวนการเรียนรู้ เป็นสิ่งเดียวกับกระบวนการของสิ่งมีชีวิต โดยมีสัมพันธ์ภาพ (Relationship) หรือความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบย่อย ๆ ทั้งหมดที่อยู่ในระบบใดระบบหนึ่ง ซึ่งการที่เครือข่ายอินแปงได้สรรค์สร้างกระบวนการในการจัดการตนเอง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของเครือข่ายทุกระดับ โดยสมาชิกของเครือข่ายทั้งในระดับเครือข่ายภาพรวม และระดับของชุมชนเครือข่าย ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างสมาชิกในเครือข่ายผ่านการจัดการเครือข่าย ตลอดจนสรรพสิ่งที่เป็นกลไกพลังอำนาจต่าง ๆ นั้นต่างก็มีการ

เชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกัน มีการดำรงอยู่ร่วมกันเป็นสายใยแห่งความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ของเครือข่าย ทำให้เครือข่ายมีลักษณะเป็นองค์กรที่มีชีวิตสามารถปรับตัว เปลี่ยนแปลง ผลรวมกลไกของสรรพสิ่ง เพื่อเข้าสู่สภาวะที่เหมาะสม ภายใต้สภาวะทางธรรมชาติที่เป็นระบบเปิด และสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน แต่มีการจัดระเบียบที่ยอมรับร่วมกันได้ และสามารถปรับตัวเข้าสู่สภาวะใหม่ได้ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป ทำให้ระบบการจัดการตนเองไม่เข้าสู่ภาวะดุลยภาพ (Disequilibrium) แต่จะทำให้องค์กรเติบโตและมีพัฒนาการ (Wheatley, 1999) ดังเช่น กรณีของการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการจัดการให้เกิดความเหมาะสมของเครือข่ายอินแปง โดยที่ผู้นำการเรียนรู้ในระดับเครือข่ายได้มองเห็นถึงความเข้มข้นของการจัดการสวัสดิการของชุมชนเครือข่ายยังมีไม่มากนัก จึงได้มีการคิดร่วมกันกับแกนนำของชุมชนเครือข่ายในคราวประชุมเครือข่ายเมื่อวันที่ 26-28 สิงหาคม พ.ศ.2547 ว่ามีข้อขัดข้องหรือไม่อย่างไร จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน พบว่า ตามโครงสร้างของการจัดการเดิมนั้น แกนนำในระดับชุมชนเครือข่ายมีภาระในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อทำการเรียนรู้เกี่ยวกับสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายทุกด้าน จึงมีผลทำให้การจัดการสวัสดิการในแต่ละด้านขาดความเข้มข้นเพียงพอ ดังนั้น จึงได้มีเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการจัดการให้เหมาะสมขึ้น กลายเป็นการเข้าสู่ระเบียบใหม่ โดยการกำหนดให้มีแกนนำรับผิดชอบจัดการสวัสดิการชุมชนในแต่ละด้านให้ชัดเจนขึ้น แทนการที่จะต้องดูแลสวัสดิการทุกด้าน และในคราวการประชุมต่อมาในช่วงต้นปี พ.ศ.2549 เครือข่ายอินแปงก็ได้มีการจัดกลุ่มองค์ประกอบแต่ละด้านของสวัสดิการใหม่ จึงทำให้การจัดการสวัสดิการของเครือข่ายปรับเปลี่ยนไปอีก

ในการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง เป็นการสร้างความมีระเบียบของตนเองขึ้น โดยผ่านกระบวนการจัดการความไร้ระเบียบที่โดยทั่วไปจะมีความผันแปรเปลี่ยนแปลงให้เกิดทางแพร่งที่ก่อให้เกิดทางเลือกอันเป็นโอกาสแห่งการเรียนรู้ ทำให้ภาวะความไร้ระเบียบของสรรพสิ่งนั้นผลักดันก่อให้เกิดความเป็นไปแห่งการเรียนรู้ เพื่อก่อให้เกิดปัญญาตามที่เครือข่ายอินแปงได้สร้างนิยามความหมายของสวัสดิการชุมชนบูรณาการไว้ และสามารถสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการที่เป็นรูปธรรมได้ เช่น ในกรณีของกระแสความรุนแรงของการสร้างพลังงานทดแทนน้ำมันจากต้นชะเอวที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่าย กลายเป็นความไร้ระเบียบในการจัดการตนเองขึ้น โดยที่ชุมชนเครือข่ายมีทางเลือกในการตัดสินใจว่าจะจัดการกับกระแสดังกล่าวอย่างไร จึงทำให้ต้องมีการจัดการให้มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับพลังงานทดแทนดังกล่าว เป็นการสร้างปัญญาให้กับสมาชิกของชุมชนเครือข่ายก่อนที่จะตัดสินใจว่าจะจัดการอย่างไร เป็นต้น ซึ่งหากพิจารณาการจัดการตนเองที่ก่อให้เกิดการ

เรียนรู้ และมีการปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ภายนอกอยู่ตลอดเวลา นั่นคือการปรับตัวเพื่อการอยู่รอด โดยคิดค้นวิธีการว่าจะจัดการต่อไปอย่างไร (ธวัช หมดเฒะ, 2547) ทำให้การจัดการตนเองมีลักษณะคล้ายกับระบบของสิ่งมีชีวิตที่ต้องมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเช่นกัน

สวัสดิการชุมชนบูรณาการที่ถูกให้นิยามความหมายว่าเป็นการเรียนรู้ให้เกิดปัญญาของเครือข่ายอินแปงนั้น มีกระบวนการจัดการตนเองที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ ความเป็นพลวัต ความสัมพันธ์กับภายนอกที่เป็นระบบเปิด และความยืดหยุ่น ซึ่งความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ดังกล่าว ทำให้เครือข่ายอินแปงมีกระบวนการจัดการตนเอง ทั้งที่เป็นการจัดการตนเองแบบอิสระ และมีการจัดการตนเองแบบรวมหมู่ ที่ต้องมีการร่วมปรึกษาหารือ และแสวงหาข้อตกลงร่วมกัน จนเกิดวิถีปฏิบัติร่วมกันของเครือข่าย

3.1 การจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการภายใต้การจัดการตนเองในระดับเครือข่าย

ในการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงในระดับเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้น เครือข่ายอินแปงได้สร้างกระบวนการในการจัดการตนเองขึ้นมา เพื่อเป็นแนวทางในปฏิบัติร่วมกันภายในเครือข่าย โดยผ่านกระบวนการบริหารเครือข่ายที่สมาชิกในแต่ละชุมชนเครือข่ายเลือกขึ้นตามโครงสร้างการจัดการหลังปีพ.ศ.2547 จำนวน 5-8 คน ซึ่งในการกำหนดกระบวนการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงไม่ได้มีขั้นตอนที่แน่นอนตายตัว แต่มีความยืดหยุ่นตามสภาพความเป็นไปที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งจากการศึกษามีข้อค้นพบกระบวนการในการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง ดังนี้

กรอบทิศทางการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการ

การจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงไม่ได้มีการจัดการแบบไร้ทิศทาง แต่มีการกำหนดกรอบยุทธศาสตร์ และทิศทางการพัฒนาไว้ในระดับภาพรวมของเครือข่ายที่ชัดเจน โดยจัดกระทำให้เป็นลายลักษณ์อักษรให้ปรากฏเห็นร่วมกันในบริเวณศูนย์ต้นแบบชุมชนเครือข่ายอินแปงที่บ้านบัว

การเกิดขึ้นของกรอบทิศทางการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงมีที่มาจากการร่วมปรึกษาหารือในระดับกรรมการบริหารแกนนำที่เป็นผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่าย โดยพิจารณาจากศักยภาพของเครือข่ายที่สามารถจัดการได้ ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเกษตรสำมะปีเป็นหลัก เพื่อกำหนดร่างทิศทางในเชิงนโยบายที่เป็นยุทธศาสตร์ บอกให้ทราบ ว่า เครือข่ายอินแปงมีเป้าประสงค์จะก้าวเดินไปทางไหน จะทำอย่างไร และจะไปอย่างไร จากนั้นจึงทำการเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ของเครือข่าย เพื่อให้สมาชิกได้พิจารณาร่วมกันก่อนที่จะสร้าง

ข้อตกลงร่วม เพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ของเครือข่าย และใช้เป็นกรอบในการจัดการของเครือข่ายต่อไป โดยที่กรอบยุทธศาสตร์ที่ได้ร่วมกันสร้างข้อตกลงกำหนดขึ้นนั้น มีการใช้มูลค่าเป็นฐานในการคิด ซึ่งเป็นความเชื่อของพวกมีเหตุผลทั้งหลาย (Gil, 1981; Moroney, 1985 quoted in Jansson, 2000, p. 50) แต่เครือข่ายอินแปงใช้วิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นตัวตั้ง โดยไม่ได้มูลค่าเป็นตัวตั้ง เพื่อแสวงหาแนวทางที่ทำให้สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การที่เครือข่ายอินแปงใช้วิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นตัวตั้งในการสรรค์สร้างยุทธศาสตร์ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัตินั้น เครือข่ายอินแปงไม่ได้บังคับควบคุมให้ชุมชนเครือข่ายต้องปฏิบัติตาม โดยที่ชุมชนเครือข่ายจะมีอิสระในการนำไปใช้ และสามารถจัดการตนเองได้ จึงถือได้ว่า เครือข่ายอินแปงได้คำนึงถึง “สิทธิ” ของสมาชิกของชุมชนเครือข่ายในการเลือกวิธีการในการจัดการของตนเองได้

ผลกระทบจากความสัมพันธ์ภายนอก

ในการจัดการแบบรวมหมู่ในระดับเครือข่าย เพื่อกำหนดกรอบยุทธศาสตร์การจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงในแต่ละปีที่เกิดขึ้นนั้น โดยส่วนใหญ่มีลักษณะของความ เป็นไปอย่างอิสระ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ภายนอกที่มีผลต่อการตัดสินใจในการจัดการของเครือข่ายบ้าง ทั้งนี้ เนื่องจากเครือข่ายอินแปงมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณที่จะใช้ในการจัดการ เพื่อให้เกิดการจัดการสวัสดิการชุมชนของตนเอง ดังนั้น ในบางกรณีเครือข่ายอินแปงยังต้องปรับทิศทางการจัดการให้สอดคล้องกับแนวทางของผู้สนับสนุน เช่น ในกรณีของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจะให้การสนับสนุนโครงการที่เกิดขึ้นมาจากความต้องการของสมาชิก ทำให้ในระดับเครือข่ายจึงต้องปรับแนวทางการจัดการให้สอดคล้อง แทนการมุ่งเน้นไปตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม โครงการที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์หลักของเครือข่ายอยู่แล้ว จึงไม่เกิดปัญหาในการจัดการตนเอง เพียงแต่ปรับให้มีความเหมาะสมเท่านั้น

การติดต่อสื่อสารที่หลากหลาย

สำหรับกระบวนการจัดการตนเองแบบรวมหมู่ จะเป็นลักษณะของการร่วมปรึกษาหารือโดยที่เครือข่ายอินแปงได้มีการร่วมปรึกษาหารือของแกนนำเครือข่าย ซึ่งกระบวนการปรึกษาหารือจะเกิดขึ้นได้ จะต้องเริ่มต้นด้วยการติดต่อสื่อสาร เพื่อให้แกนนำที่เป็นผู้รู้ของเครือข่ายได้รับทราบถึงกำหนดการนัดหมาย ซึ่งการติดต่อสื่อสารของเครือข่ายอินแปงสามารถกระทำได้ทั้งที่มีการแจ้งล่วงหน้า และแบบที่ไม่แจ้งล่วงหน้า โดยที่การติดต่อสื่อสารแบบที่มีการแจ้งล่วงหน้านั้น ผู้ประสานงานเครือข่ายจะทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับแกนนำ ในระยะเริ่มแรกจะใช้การส่งจดหมาย

นัดหมาย แต่ในปัจจุบันที่มีระบบการสื่อสารที่ทันสมัยจะใช้โทรศัพท์มือถือทำการติดต่อแทน เพื่อทำการนัดหมายกำหนดวัน และเวลาที่แน่นอนให้แก่ผู้นำเครือข่ายได้มาทำการประชุมร่วมกัน โดยการพบปะพูดคุย ร่วมปรึกษาหารือในการกำหนดทิศทางทางการจัดสวัสดิการในภาพรวมว่าจะดำเนินการในเรื่องใด และดำเนินการอย่างไร เป็นต้น

สำหรับในการติดต่อสื่อสารแบบที่ไม่มีการแจ้งล่วงหน้า นั้น ผู้ประสานงานเครือข่ายจะใช้โอกาสที่เครือข่ายมีการจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการของเครือข่าย เพื่อทำการประชุมพูดคุยนอกรอบแบบไม่เป็นทางการ เช่น ในคราวที่เครือข่ายอื่นแบ่งได้มีการฝึกอบรมขยายแนวคิดเครือข่ายตามยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของจังหวัดสกลนคร หลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแล้ว แกนนำของเครือข่ายได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือร่วมกันโดยไม่ได้มีการนัดหมายไว้ล่วงหน้า

การปรึกษาหารือร่วมกันระดับเครือข่าย

ในการร่วมปรึกษาหารือร่วมกันของแกนนำเครือข่ายอื่นแบ่งจะมีทั้งที่เป็นแบบที่เป็นทางการ และแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยที่การร่วมปรึกษาหารือแบบที่เป็นทางการนั้น จะมีรูปแบบการจัดการได้หลายลักษณะ เช่น การจัดเวทีการเรียนรู้ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการจัดเวทีการประชุมอย่างเป็นทางการ สำหรับการร่วมปรึกษาหารือแบบไม่เป็นทางการ จะมีการพูดคุยกันโดยไม่มีพิธีการใด ๆ เพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งจะมีลักษณะของการพบปะสังสรรค์กันมากกว่า ทั้งนี้ จากการสังเกตของผู้ศึกษาจะพบเห็นการดื่มสุรากลั่นพื้นบ้านของเครือข่ายไปพร้อม ๆ กันด้วย จึงกลายเป็นการส่งเสริมตลาดภายในให้กับวิสาหกิจชุมชนของตนเองด้วย

หลังจากที่เครือข่ายอื่นแบ่งสามารถกำหนดทิศทางของการจัดสวัสดิการของเครือข่ายในภาพรวมแล้ว ก็จะมีการกระจายแนวทางต่าง ๆ เหล่านั้นไปยังชุมชนเครือข่าย โดยผ่านช่องทางได้หลายช่องทาง ได้แก่ การฝึกอบรมให้แนวคิดเพื่อให้ชุมชนเครือข่ายนำไปประยุกต์ปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง การเผยแพร่จากผู้นำการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนเครือข่าย และการไปเยี่ยมเยียนเพื่อให้กำลังใจกัน

ในการจัดการตนเองแบบรวมหมู่ เครือข่ายอื่นแบ่งจะมีการร่วมปรึกษาหารือเพื่อให้ได้ข้อสรุปในการดำเนินการในแต่ละด้านของสวัสดิการ เช่น การจัดฐานการเรียนรู้ ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

การกระจายผลการร่วมปรึกษาหารือ

หลังจากการร่วมปรึกษาหารือของแกนนำของเครือข่าย จนได้ข้อสรุปในการดำเนินการแล้ว ในขั้นตอนต่อไป จะเป็นหน้าที่ของผู้ประสานงานเครือข่ายที่จะต้องมีการเตรียมการ การวางแผน การดำเนินการ เพื่อให้ชุมชนเครือข่ายได้รับรู้รับทราบแนวทางการจัดสวัสดิการของเครือข่ายต่อไป

เมื่อชุมชนเครือข่ายได้รับรู้รับทราบแนวทางการจัดสวัสดิการของเครือข่ายแล้ว ชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งจะมีการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชนเครือข่าย เพื่อให้สามารถปรับใช้ให้เหมาะสมอย่างอิสระ และเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามมา ทั้งนี้ เนื่องจากแต่ละชุมชนเครือข่ายจะมีศักยภาพในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน กลายเป็นความหลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ที่หลากหลายตามมา จากนั้นก็นำความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นมาสู่การจัดการแบบรวมหมู่ใหม่อีก ทำให้มีลักษณะเหมือนกับเป็นการป้อนกลับความรู้ในทฤษฎีระบบ เพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น แต่การป้อนกลับความรู้ของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้น มีลักษณะของการต่อยอดความรู้ให้มีการเพิ่มพูนมากขึ้น

สวัสดิการชุมชนบูรณาการจากการจัดการตนเองระดับเครือข่าย

ในการจัดการตนเองในระดับเครือข่ายของเครือข่ายอินแปงเกิดขึ้นจากความสามารถในการจัดการของคณะกรรมการเครือข่าย โดยคณะกรรมการสามารถจัดหาเงินทุนในการจัดการเครือข่ายได้จากต้นทุนการจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการของเครือข่ายที่ต่ำ ทำให้มีเงินทุนเหลือ สำหรับนำมาจัดการให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น สำหรับการจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการต่อไป เช่นในระยะเริ่มต้นของการจัดทำโครงการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมในเขตรอบเทือกเขาภูพาน โดยได้รับงบประมาณจากกองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เพื่อจัดซื้อกล้าไม้ จำนวน 3 ล้านต้น เพื่อปลูกในบริเวณเทือกเขาภูพาน ซึ่งเครือข่ายสามารถจัดซื้อกล้าไม้จากสมาชิกได้ในราคาถูก เนื่องจาก ต้นทุนต่ำ ทำให้เครือข่ายอินแปงมีเงินทุนเหลือจำนวนหนึ่งที่มากพอสมควร และเงินทุนดังกล่าวได้กลายเป็นเงินทุนสำหรับการขยายกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการของเครือข่ายออกไป เช่นการนำเงินทุนไปลงทุนทำสวัสดิการร้านค้าชุมชน และใช้เป็นเงินทุนในการจัดการใช้สมาชิกได้มาร่วมประชุมเครือข่าย โดยจ่ายเป็นค่าพาหนะเดินทาง และค่าอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ ในการจัดการตนเองในระดับเครือข่าย ยังได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากภายนอกอีกหลายหน่วยงาน เพื่อนำมาจัดสวัสดิการชุมชนของเครือข่าย เช่น เงินเมนู 5 สำหรับช่วยเหลือผู้ยากไร้จากกองทุนพัฒนาสังคม โดยที่เครือข่ายอินแปงได้รับเงินทุน จำนวน 15 ล้านบาท จากนั้นจึงกระจายไปตามชุมชนเครือข่าย เพื่อให้ชุมชนเครือข่ายจัดการเงินทุนด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนเงินทุน

จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ เป็นต้น โดยที่เครือข่ายอินแปงจะใช้อ้างอิงได้เปรียบในการจัดการที่เสียต้นทุนต่ำ เพื่อจัดหาเงินทุนสำหรับการจัดการเครือข่ายต่อไป

สำหรับการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการระดับเครือข่ายนั้น เครือข่ายอินแปงได้สร้างสวัสดิการให้กับผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายที่ทำงานให้กับเครือข่าย ภายใต้ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ดังคำกล่าวของผู้ประสานงานคนสำคัญของเครือข่ายว่า “คนทำงานต้องดูแลกัน” (ธวัชชัย ภูณวงษ์, สัมภาษณ์) โดยหลักการได้กำหนดให้สวัสดิการที่เป็นตัวเงินสำหรับผู้เรียนรู้ที่เสียชีวิต จำนวน 2,000-40,000 บาท ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการทุ่มเทการทำงานของผู้เรียนรู้ให้กับเครือข่ายมากน้อยแค่ไหนอย่างไร ซึ่งขึ้นอยู่กับคณะกรรมการเครือข่ายเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะจัดสวัสดิการให้เป็นจำนวนเงินเท่าใด

กล่าวได้ว่า ในการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการภายใต้การจัดการตนเองในระดับเครือข่ายนั้น มีลักษณะของการจัดการแบบรวมหมู่ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การปรึกษาหารือร่วมกันของกรรมการบริหารในระดับแกนนำที่เป็นผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่าย เพื่อนำเสนอร่างยุทธศาสตร์ต่อที่ประชุมใหญ่ในระดับเครือข่าย
2. หมู่พลสมัชชาของเครือข่ายสร้างข้อตกลงร่วมกัน สำหรับใช้เป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติ และพิจารณา เพื่อการนำไปปฏิบัติของชุมชนเครือข่ายต่อไป

3.2 การจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการภายใต้การจัดการตนเองในระดับชุมชนเครือข่าย

การจัดการตนเองในระดับชุมชนเครือข่ายที่เกิดขึ้นมีลักษณะของการจัดการที่มี แนวทางของเครือข่ายที่ถูกกำหนดร่วมกันในระดับเครือข่ายเป็นกรอบทิศทางในการจัดการ แต่อย่างไรก็ตาม ในการจัดการตนเองระดับชุมชนเครือข่ายจะตัดสินใจในการจัดการอย่างไร ขึ้นอยู่กับแต่ละชุมชนเครือข่ายจะมีกลไกที่มีพลังอำนาจที่เอื้อให้เกิดความรู้เป็นปัญญาในการจัดการอย่างไร เช่น ชุมชนเครือข่ายบางแห่งมีความพร้อมในการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพ เนื่องจากมีหมอพื้นบ้านในชุมชนเครือข่าย ก็จะดำเนินการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพ ในขณะที่บางแห่งมีความพร้อมทางด้านวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ก็จะจัดสวัสดิการด้านการสร้างรายได้จากการผลิตที่มีความพร้อม แต่อย่างไรก็ตาม การที่ชุมชนเครือข่ายจะมีการตัดสินใจจะจัดการอย่างไร จะต้องมีการปรึกษาหารือร่วมกันในระดับแกนนำของชุมชนเครือข่าย ดังนั้น การจัดการตนเองในระดับชุมชนเครือข่ายจึงมีลักษณะของการจัดการแบบรวมหมู่ และมีการจัดการแบบอิสระไปด้วยกัน จึงขอยกตัวอย่างของการจัดการสวัสดิการในระดับชุมชนเครือข่ายของเครือข่ายอินแปง

โดยใช้ตัวอย่างที่ครอบคลุมการจัดการตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ และครอบคลุมพื้นที่ชุมชนเครือข่ายตามเขตจังหวัด จำนวน 8 ชุมชนเครือข่าย ดังแสดงรายละเอียดสรุปตามตารางที่ 6.1 ดังนี้

ตารางที่ 6.1

สรุปการจัดการสวัสดิการในชุมชนเครือข่ายอินแปง

ชุมชนเครือข่าย สวัสดิการ	บ้านบัว	กุดไผ่	นาทัน	ภูพาน	บ่อแก้ว	บะยาว	ดงหลวง	นิคมน้ำจืด
การอมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การแปรรูปผลิตภัณฑ์								
- ผลไม้พื้นบ้าน	✓	-	-	✓	-	-	-	-
- พืชผักพื้นบ้าน	-	-	-	✓	-	-	-	✓
- หัตถกรรม	-	✓	✓	✓	✓	-	-	✓
- ของใช้ในครัวเรือน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การจัดการดูแลสุขภาพ								
- การแปรรูปสมุนไพร	✓	-	-	-	-	✓	-	-
- การนวด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓
- การอบ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การเกษตรสำมะปี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การทำนุบำรุงชีวภาพ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การจัดการป่าชุมชน	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	✓

ความแตกต่างในการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการ

จากการศึกษาการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการภายใต้การจัดการตนเองในระดับชุมชนเครือข่ายทั้ง 8 แห่ง ได้แก่

1. ชุมชนเครือข่ายอินแปลงที่บ้านบัว ตำบลลูกตบก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
2. กลุ่มเกษตรยั่งยืน ตำบลกุดไฮ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
3. กลุ่มศูนย์ภูมิปัญญา ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
4. กลุ่มวนเกษตรภูพาน อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร
5. กลุ่มเกษตรยั่งยืน ตำบลบ่อแก้ว อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร
6. กลุ่มภูมิปัญญาเกษตรพื้นบ้าน ตำบลบะยาว อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี
7. กลุ่มภูมิปัญญาไทบรู ตำบลดงหลวง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร
8. เครือข่ายเกษตรยั่งยืน อำเภอนิคมน้ำอุ่น จังหวัดสกลนคร

โดยที่ชุมชนเครือข่ายทั้ง 8 แห่ง มีการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้การจัดการตนเองที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากพลังอำนาจของแต่ละชุมชนเครือข่ายมีความแตกต่างกัน ซึ่งชุมชนเครือข่ายอินแปลงที่บ้านบัวจะมีพัฒนาการสูง มีการจัดสวัสดิการที่หลากหลายตั้งแต่การจัดการสวนเกษตรสำมะปี การจัดการป่าชุมชน การจัดการสุขภาพ การแปรรูปผลผลิตสร้างเศรษฐกิจชุมชน การออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ จนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้มหาวิทยาลัยชีวิต และเป็นต้นแบบของการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่าย สำหรับกลุ่มเกษตรยั่งยืน ตำบลกุดไฮจะเป็นชุมชนเครือข่ายที่มีความใกล้ชิดทั้งในแง่ของพื้นที่ติดต่อกัน และความสัมพันธ์การไปมาหาสู่เครือญาติกับชุมชนเครือข่ายอินแปลงที่บ้านบัว จึงทำให้มีพัฒนาการที่รวดเร็วตามไปด้วย ซึ่งกลุ่มเกษตรแบบยั่งยืนตำบลกุดไฮสามารถจัดการสวัสดิการของตนเองจนเป็นที่ยอมรับให้ผู้สนใจภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานได้ในระดับสูงเช่นกัน โดยเฉพาะการจัดการเกษตรสำมะปี การจัดการสุขภาพ และการจัดการร้านค้าชุมชน โดยจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการประชุมชุมชนเครือข่ายตำบลกุดไฮเมื่อวันที่ 6 ธ.ค.2547 ที่ประชุมได้มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันให้มีสวนเกษตรผสมผสานยั่งยืนต้นแบบหมู่บ้านละ 2 คนให้ครบทุกหมู่บ้าน รวมทั้งตำบลเป็นจำนวน 22 คน เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาดูงาน เนื่องจากแหล่งเรียนรู้ยังมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการ ในขณะที่กลุ่มวนเกษตรภูพาน อำเภอภูพาน ซึ่งการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่อำเภอภูพานเกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้ไม่นาน ทำให้ชุมชนในเขต

อำเภอภูพานมีลักษณะเป็นชุมชนที่ไม่มีรากฐานยาวนาน จึงมีความแตกต่างจากชุมชนเครือข่ายอื่นแบ่งอื่น ๆ ที่มีการยึดโยงด้วยวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีต แต่มีการยึดโยงด้วยข้อตกลงร่วมกัน และสวัสดิการที่เป็นผลประโยชน์ที่ได้รับมากกว่า รวมถึงผู้นำการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์สูง จึงสามารถจัดการในระดับอำเภอได้ ซึ่งประธานเครือข่ายอินแบ่งในปัจจุบันคือ พ่อเนาว์ บัวแก้ว มาจากชุมชนเครือข่ายกลุ่มวนเกษตรภูพานนั่นเอง สำหรับเครือข่ายเกษตรยั่งยืน อำเภอนิคมน้ำอุ่น มีการยกระดับการจัดการเป็นระดับอำเภอ และมีเกษตรตำบลที่มีความเข้าใจแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแบ่ง สามารถเข้ากับชาวบ้านได้ดี จึงทำให้สวัสดิการของเครือข่ายเกษตรยั่งยืน อำเภอนิคมน้ำอุ่น ขับเคลื่อนงานกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านได้ดี งานก็สามารถก้าวไปได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงผู้นำการเรียนรู้ของกลุ่มก็มีความเข้มแข็ง ทำให้ความเข้มแข็งของกลุ่มมีสูงตามไปด้วย สำหรับชุมชนเครือข่ายกลุ่มเกษตรยั่งยืน ตำบลบ่อแก้ว อำเภอบ้านม่วง มีศักยภาพในการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการทางด้านการสร้างเศรษฐกิจชุมชน โดยการสร้างรายได้จากการทำวิสาหกิจชุมชนโรงงานปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มเกษตรยั่งยืน ตำบลบ่อแก้วสามารถจัดการโรงงานของตนเอง จากการให้สมาชิกหมุนเวียนเข้ามาทำงาน เป็นการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกที่สนใจทุกคน นอกจากนี้ ยังมีชุมชนเครือข่ายอินแบ่งครอบคลุมอีก 3 จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ อุดรธานี และมุกดาหาร ที่มีศักยภาพที่แตกต่างกัน จึงมีการจัดสวัสดิการที่แตกต่างกันไปด้วย เช่นชุมชนเครือข่ายอินแบ่ง ตำบลนาทัน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีศักยภาพทางด้านผลผลิตจากธรรมชาติประเภทกลอย จึงให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการประเภทการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ในขณะที่ ชุมชนเครือข่ายอินแบ่ง ตำบลดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร มีวัฒนธรรมการต้มน้ำร้อนร่วมกัน ซึ่งถือเป็นพลังอำนาจของชุมชนเครือข่ายที่นำมาใช้ในเป็นกลไกในการจัดสวัสดิการทางด้านสุขภาพร่วมกัน สำหรับชุมชนเครือข่ายอินแบ่ง ตำบลวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี มีผู้รู้ที่เป็นหมอยาสมุนไพรหลาย คน จึงกลายเป็นพลังอำนาจชุมชนในการสร้างสวัสดิการชุมชนทางด้านสุขภาพตามแนวทางของเครือข่ายอินแบ่ง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของพลังอำนาจในแต่ละชุมชนเครือข่ายที่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้การจัดการสวัสดิการแต่ละชุมชนเครือข่ายมีความแตกต่างกันไปด้วยนั้น ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในการจัดการสวัสดิการในภาพรวมของเครือข่าย แต่เป็นการเสริมพลังกันมากกว่า กลายเป็นการกลไกในการเรียนรู้ของเครือข่ายให้มีการพัฒนาสวัสดิการให้มีการแตกต่อยอดออกไป ถ้าหากชุมชนเครือข่ายใดเกิดข้อขัดข้องในการจัดการสวัสดิการในเรื่องใดก็ตาม ก็สามารถแสวงหาการเรียนรู้จากชุมชนเครือข่ายที่สามารถจัดการสวัสดิการที่ก้าวหน้ากว่าได้

ความเหมือนในการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการ

ในการศึกษาชุมชนเครือข่ายทั้ง 8 แห่ง พบว่า ชุมชนเครือข่ายสามารถจัดการตนเอง เพื่อให้เกิดการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของแต่ละชุมชนที่ครอบคลุมองค์ประกอบทุกด้านของชีวิตนั้น เกิดขึ้นจากหลักการเดียวกันคือ ภายใต้กระบวนการเรียนรู้จากศักยภาพของชุมชนเครือข่ายของตนเอง โดยการเริ่มต้นจากการสร้างฐานของชีวิตให้มีความมั่นคงจากการทำเกษตรแบบสัจจะปันตามแนวทางการยกป่ามาไว้สวน และเมื่อมีผลผลิตเหลือจากการบริโภค จึงมีการ แปรรูปผลผลิต ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต โดยใช้แนวทางการทำวิสาหกิจชุมชน เช่น การแปรรูปผลไม้พื้นบ้าน การแปรรูปสมุนไพร การทำปุ๋ยชีวภาพ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ธรรมชาติต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในเครือข่าย และเป็นการสร้างรายได้ตามมา สำหรับขั้นตอนต่อมา เป็นการรวมกลุ่มจัดให้มีการออมทรัพย์โดยมีเป้าหมายเพื่อสวัสดิการขึ้น เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิต โดยการบูรณาการสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคมไว้ด้วยกัน แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของแต่ละชุมชนเครือข่ายที่เกิดขึ้นจะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่พลังอำนาจที่มีความพร้อมของแต่ละชุมชนเครือข่าย เช่น ชุมชนเครือข่ายอินแปง ตำบลดงหลวง ยังไม่มีความพร้อมด้านการจัดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ เพราะยังมีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับการออมทรัพย์ ในขณะที่ชุมชนเครือข่ายอื่นมีความพร้อมก็ดำเนินการไป จากนั้นจึงนำแนวทางการปฏิบัติมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้แต่ละชุมชนเครือข่ายนำไปปรับปรุงใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของตนเองต่อไป นอกจากนี้ ในการจัดสวัสดิการของแต่ละชุมชนเครือข่าย เมื่อได้ดำเนินการไปแล้ว ยังได้มีโอกาสได้มาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในระดับเครือข่ายในคราวที่มีการจัดประชุมเครือข่าย จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามมา เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพของแต่ละชุมชนเครือข่ายได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จนกระทั่งพบสูตรใหม่ที่ไม่ต้องใส่วัตถุดิบบางประเภท คือ หอยเชอรี่ แต่ได้สูตรปุ๋ยชีวภาพเข้มข้น อันเนื่องมาจากการทดลองผลิต และนำไปใช้ของชุมชนเครือข่าย ตำบล ดงหลวง เป็นต้น

การจัดการตนเองแบบอิสระและแบบรวมหมู่ในระดับชุมชนเครือข่าย

อย่างไรก็ตาม ในการจัดการตนเองระดับชุมชนเครือข่ายที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า มีลักษณะของการจัดการแบบอิสระ โดยไม่มีการถูกบีบบังคับ หรือควบคุมจากระดับเครือข่าย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกในแต่ละชุมชนเครือข่ายเอง

“แต่ละตำบลจัดการตนเอง ไม่ได้ขึ้นต่อเครือข่ายอินแปง” (ธวัชชัย ภูณวงษ์, สัมภาษณ์)

“อินแปงไม่มีสูตรสำเร็จ ให้ชุมชนหันมาพึ่งทรัพยากรในท้องถิ่น นำความรู้มาใช้” (ประยัด โททุมพล, สัมภาษณ์)

ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า “การจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการภายใต้การจัดการตนเองในระดับชุมชนเครือข่าย มีคำตอบอยู่ที่ชุมชนเครือข่ายเอง” ซึ่ง วิทเทกเกอร์ (Whittaker, 2001) กล่าวว่าเป็นการสรรค์สร้างด้วยตนเอง (Self-creation) นอกจากนี้ ชุมชนเครือข่ายอินแปงยังสร้างกฎระเบียบของตนเอง (Self-regulation) เพื่อการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองได้ รวมถึงกำหนดทิศทางที่เป็นยุทธศาสตร์ในการจัดสวัสดิการของตนเอง (Self-streeing) และมีการผลิตซ้ำสวัสดิการของตนเองกระจายไปภายในเครือข่าย (Self-reproduction) แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาการเกิดขึ้นของการจัดการที่เป็นอิสระนั้น จะพบว่าในแต่ละชุมชนเครือข่ายจะมีการร่วมปรึกษาหารือระหว่างสมาชิก ซึ่งถือว่าการจัดการแบบรวมหมู่ในระดับชุมชนเครือข่ายก่อนที่จะมีการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การจัดการตนเองในระดับชุมชนเครือข่าย ประกอบด้วยการจัดการทั้งแบบที่เป็นแบบรวมหมู่ และแบบที่เป็นอิสระ นอกจากนี้ ในการจัดการตนเองในระดับชุมชนเครือข่ายยังได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์กับภายนอกด้วย โดยเฉพาะการได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นสวัสดิการของชุมชนเครือข่าย

กระบวนการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง

กล่าวได้ว่าในภาพรวมของการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการภายใต้การจัดการตนเองในระดับเครือข่าย และในระดับชุมชนเครือข่าย พบว่า การจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงภายใต้การจัดการตนเอง เริ่มต้นจากการจัดการในระดับเครือข่ายที่เป็นแบบรวมหมู่ โดยจะมีลักษณะการร่วมปรึกษาหารือของกรรมการบริหารที่เป็นตัวแทนของชุมชนเครือข่ายผ่านการจัดการความรู้ที่มีการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสรรค์สร้างยุทธศาสตร์ร่วมกันในระดับเครือข่าย เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับชุมชนเครือข่ายสามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยที่ในระดับเครือข่ายยังได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ภายนอกทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะในลักษณะของการใช้เป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจกำหนดยุทธศาสตร์ ซึ่งไม่ใช่เป็นลักษณะของการบีบบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม

เมื่อชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งนำยุทธศาสตร์แนวทางการจัดการที่ถูกระบุกำหนดในระดับเครือข่ายไปใช้ ก็จะต้องมีการปรับใช้ให้เหมาะสมตามบริบทของแต่ละชุมชนเครือข่าย โดย

ผ่านการร่วมปรึกษาหารือในระดับชุมชนเครือข่าย เพื่อค้นหาศักยภาพที่เป็นพลังอำนาจของชุมชนเครือข่าย สำหรับการยกระดับมาสู่การเรียนรู้ในการปฏิบัติ จึงทำให้การจัดการของชุมชนเครือข่ายมีลักษณะที่เป็นการจัดการตนเองแบบรวมหมู่ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ภายนอกในลักษณะของการใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเช่นเดียวกัน และในขณะเดียวกัน ชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งก็มีการจัดการแบบอิสระโดยไม่ได้อุปถัมภ์ บังคับ และควบคุมจากระดับเครือข่าย โดยแต่ละชุมชนเครือข่ายจะมีการสังเคราะห์ความรู้ เพื่อสรรค์สร้างและจัดการสวัสดิการของตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากชุมชนเครือข่ายอินแปงมีหลากหลาย จึงก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันผ่านการจัดการความรู้ใหม่ จนเกิดเป็นนวัตกรรม หรือความรู้ใหม่ขึ้น หลังจากนั้นจึงมีการย้อนกลับมาสู่การจัดการแบบรวมหมู่ในระดับเครือข่ายอีกครั้งหนึ่ง เพื่อร่วมปรึกษาหารือ ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้ จนได้ความรู้ใหม่ตามมาอีก และหลังจากนั้นก็จะมีกระจายถ่ายทอดความรู้ใหม่นั้นไปยังชุมชนเครือข่ายอีกทอดหนึ่ง ผ่านการจัดการเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

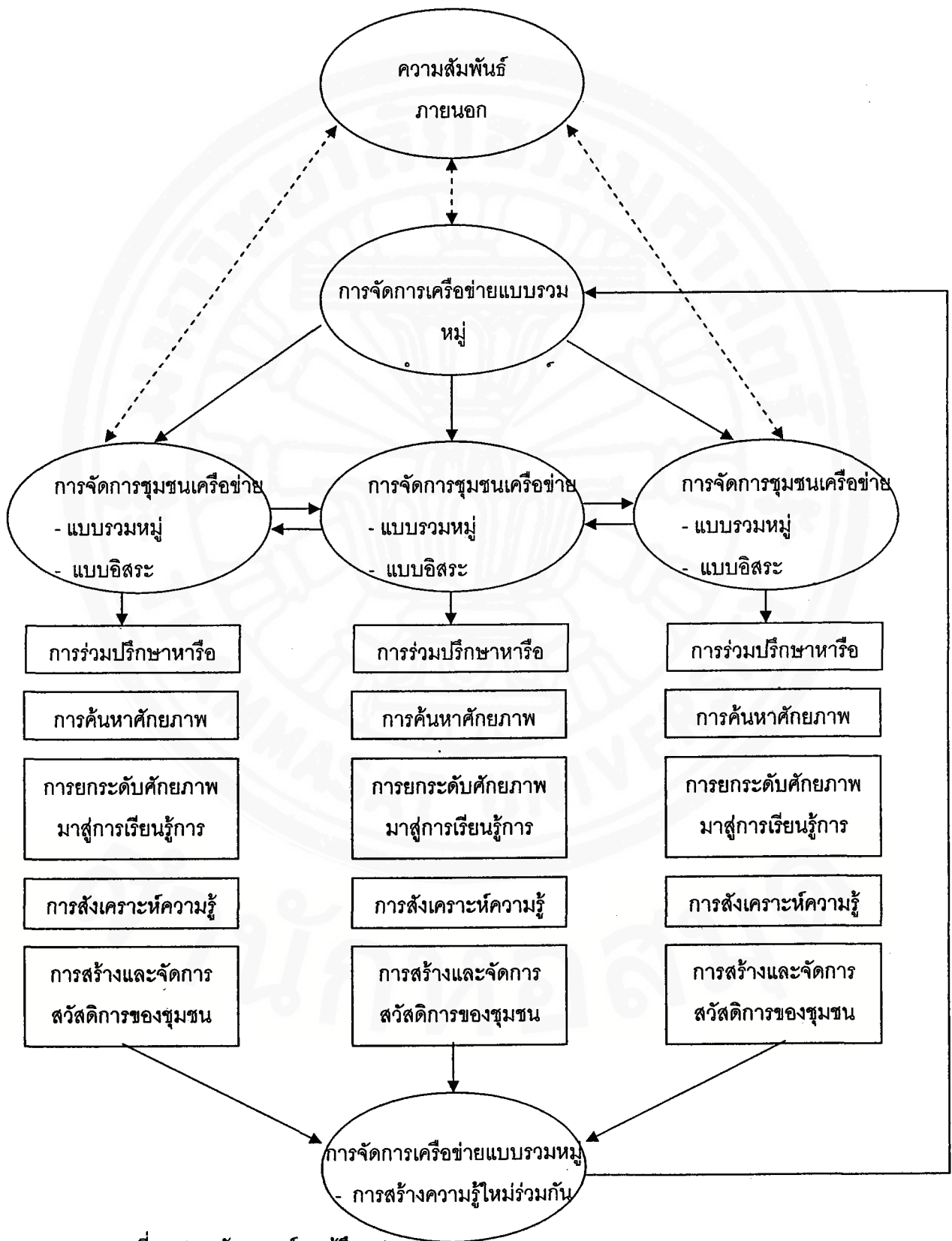
“การจัดการเครือข่ายตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ไม่ใช่การจัดการแนวตั้ง แต่ขยายในแนวราบ” (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์)

ยกตัวอย่างเช่น การจัดการสวัสดิการด้านสุขภาพของเครือข่ายอินแปง โดยที่เครือข่ายอินแปงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ(สสส.) เพื่อดำเนินการทางด้านสุขภาพให้เป็นรูปธรรม โดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นพื้นฐาน และสร้างกระบวนการจัดการใหม่ ซึ่งเมื่อเครือข่ายได้รับการสนับสนุนงบประมาณมาแล้ว ก็จะมีการจัดการแบบรวมหมู่ มีการพบปะพูดคุยปรึกษาหารือในระดับแกนนำที่เป็นกรรมการบริหารว่าจะดำเนินการในรูปแบบใด จากนั้นจึงถ่ายทอดแนวทางการดำเนินการไปยังชุมชนเครือข่าย โดยที่ชุมชนเครือข่ายจะร่วมปรึกษาหารือกัน ภายใต้ความเป็นอิสระในการดำเนินการว่าจะจัดตั้งศูนย์สุขภาพชุมชนที่ไหน จะจัดให้มีการดูแลสุขภาพแบบไหน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละชุมชนเครือข่าย เช่น บางชุมชนเครือข่ายมีความพร้อมด้านการแปรรูปสมุนไพร บางชุมชนเครือข่ายมีความรู้ด้านการนวดแผนโบราณ ก็ดำเนินการไปตามความพร้อมนั้น หลังจากการดำเนินการไปแล้ว ชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งได้กลับมาพบปะพูดคุยในระดับเครือข่ายถึงผลที่เกิดขึ้น พบว่าการดำเนินการดูแลสุขภาพของแต่ละชุมชนเครือข่ายยังขาดความรู้ที่เข้มข้น จนกระทั่งมีการปรับแนวทางการจัดการดูแลสุขภาพใหม่ โดยมีการจัดการให้มีการถ่ายทอดความรู้เพิ่มขึ้น เป็นต้น

จากการจัดการดังกล่าว ทำให้ลักษณะของการจัดการตนเองของเครือข่าย
อินแปงเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการจัดการเครือข่าย และเป็นการจัดการความรู้ที่เป็นพลวัต ไม่สิ้นสุด
ดังแสดงได้ดังภาพที่ 6.9

ภาพที่ 6.9
กระบวนการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง

บทสรุปข้อค้นพบ : การจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง

จากผลการศึกษาการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการภายใต้การจัดการตนเองทั้งในระดับเครือข่าย และในระดับชุมชนเครือข่ายของเครือข่ายอินแปงนั้น จะพบว่า ในการจัดการตนเองในระดับเครือข่ายจะมีการจัดการตนเองแบบรวมหมู่ เพื่อร่วมปรึกษารื้อรื้อร่วมกันก่อนที่จะมีการกำหนดกรอบทิศทาง หรือยุทธศาสตร์ในการจัดการ ในขณะที่การจัดการตนเองในระดับชุมชนเครือข่ายจะประกอบด้วยการจัดการตนเองแบบรวมหมู่ที่ต้องร่วมปรึกษารื้อรื้อระหว่างสมาชิกเช่นกัน และการจัดการตนเองแบบอิสระที่ไม่ถูกบังคับควบคุมจากระดับเครือข่าย ซึ่งในการจัดการตนเองแต่ละระดับนั้น จะมีหลักการในการจัดการตนเองที่เป็นแบบแผนเดียวกัน และมีลักษณะของการจัดการตนเองที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความซับซ้อน ความเป็นพลวัตร ความยืดหยุ่น และความสัมพันธ์กับภายนอก โดยที่ในการจัดการตนเองของชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งยังมีระดับของความเข้มแข็งที่แตกต่างกัน ดังแสดงข้อค้นพบได้ดังต่อไปนี้

หลักการในการจัดการตนเอง

สำหรับการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงในระดับเครือข่าย และในระดับชุมชนเครือข่าย ที่ประกอบด้วยการจัดการตนเองแบบรวมหมู่ และการจัดการแบบอิสระนั้น จะพบว่ามีหลักการในการจัดการตนเอง ดังนี้

- 1) ในช่วงการเติบโตของเครือข่ายอินแปง พบว่า การจัดการจะไม่เริ่มจากปัญหา แต่จะเริ่มจากการใช้ปัญญาค้นหาคักยภาพของชุมชนเครือข่าย คือ การค้นหาผู้รู้ คนดี คนเก่ง และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ โดยมีความเชื่อว่า ความเป็นชุมชนดำเนินการต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนาน เช่น ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่ตำบลลูกดบาก หรือแม้กระทั่งชุมชนเครือข่ายที่มีการก่อตั้งไม่นานก็ตาม เช่น ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่อำเภอภูพาน โดยที่แต่ละชุมชนเครือข่ายย่อมต้องมีความรู้ และประสบการณ์ที่สั่งสมอยู่ในตัวคน และในชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งถือว่าเป็นศักยภาพของชุมชนเครือข่าย จึงทำให้ชุมชนเครือข่ายสามารถดำรงความเป็นตัวตนมาได้
- 2) การจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงใช้หลักการสำคัญในการดึงศักยภาพของคนโดยเฉพาะสมาชิกเครือข่ายให้ออกมาปรากฏต่อสาธารณชน โดยผ่านการสร้างเวทีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงศักยภาพอย่างเท่าเทียมกัน และสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องเช่นกัน
- 3) การจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงใช้ข้อมูลเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจสร้างกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการชุมชนบูรณาการของ

เครือข่าย และเชื่อมโยงสวัสดิการที่เกิดขึ้นบนรากฐานของทรัพยากร และวิถีเพื่อการพึ่งตนเอง ไม่ใช่มุ่งการคิดขึ้น มาเองตามกระแสสังคมที่เกิดขึ้น

4) ในการจัดการตนเองในระดับของชุมชนเครือข่าย จะมีอิสระในการตัดสินใจ และการดำเนินงาน เพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพ เป็นตัวของตัวเอง แต่มีความผูกพันทางความคิดที่เป็นยุทธศาสตร์ที่ถูกกำหนดขึ้นร่วมกันในระดับเครือข่าย

5) ในการสร้างเครือข่ายอินแปง ตั้งอยู่ในแนวคิดของการการสร้างเครือข่ายการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ บนพื้นฐานความสัมพันธ์อันที่พี่น้อง โดยไม่มีการกำหนดเขตการปกครอง และ ไม่ใช้คำสั่งในการสั่งการ แต่ใช้การกระตุ้นให้ทุกคนอยากเรียนรู้ โดยการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นผ่านการตั้งคำถาม และใช้การสัมผัสแหล่งเรียนรู้จริงเป็นกลไกสนับสนุน

6) การจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงเป็นลักษณะของการสร้างองค์กรแห่ง การเรียนรู้ และทำงานอย่างต่อเนื่องแบบไม่มีที่สิ้นสุด พร้อมกันนี้ได้ส่งเสริมให้มีการสรุปบทเรียน และสังเคราะห์องค์ความรู้อยู่เสมอ

7) เครือข่ายอินแปงมุ่งเน้นการสร้างแหล่งเรียนรู้ ให้เป็นต้นแบบของจุด การเรียนรู้อย่างหลากหลายในทุกด้านของสวัสดิการชุมชนบูรณาการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่าง สะดวก และทั่วถึง สามารถเป็นตัวอย่างที่นำไปปฏิบัติตามได้ดีกว่าการพูดจาชักชวนโดยไม่มี ตัวอย่างประกอบ ดังเช่นสุภาพสตรีของชาวอิสานได้กล่าวไว้ว่า “ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เอ็ดให้สุด ขุดให้ถึง”

8) การจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง มุ่งเน้นการส่งเสริม และสร้าง สวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเอง เพื่อช่วยเหลือกันเฝ้าระวังภัยที่ตกทุกข์ได้ยาก จากการที่ต้อง เผชิญกับความเสี่ยงในการดำเนินชีวิต อันเนื่องมาจากสุขภาพ การขาดแคลนรายได้ และการ เสี่ยงชีวิต

9) การจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงให้ความสำคัญกับความร่วมมือ ระหว่างสมาชิกภายในเครือข่าย และการประสานงานกับภายนอกได้ทุกหน่วยงาน ได้ทุกรูป แบบอย่างต่อเนื่อง และไม่แข็งทื่อ แต่ยืดหยุ่นปรับตัวตามความเหมาะสม และดำรงความเป็นตัว ของตัวเองไว้อย่างมั่นคง

ลักษณะการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง

จากหลักการในการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปง ทั้งในระดับของชุมชน เครือข่าย และระดับเครือข่ายตามที่กล่าวข้างต้น จะพบว่ามีลักษณะของความซับซ้อน ความเป็น พลวัตร มีความยืดหยุ่นปรับตัวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นเส้นตรง พอสรุปข้อค้นพบลักษณะการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงได้ดังนี้

1) ความซับซ้อน

ความซับซ้อนจากความหลากหลายของชุมชนเครือข่าย

ในการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความซับซ้อน อันเนื่องมาจากความหลากหลายของสมาชิกในเครือข่ายที่มีความรู้ ความเข้าใจ และความลึกซึ้งในแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงที่แตกต่างกัน รวมถึงสภาพของชุมชนเครือข่ายที่กระจายครอบคลุมมากกว่า 80 ตำบล ใน 4 จังหวัด ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน ถึงแม้ว่าจะมองในภาพรวมว่าเป็นพื้นที่ในบริเวณภาคเดียวกัน แต่ในความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ชุมชนเครือข่ายก็ยังมีปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ทั้งในแง่ภูมิของสภาพพื้นที่ทางกายภาพ โดยที่บางแห่งมีสภาพเป็นที่ราบลุ่มมีแหล่งน้ำหล่อเลี้ยงอย่างเพียงพอ เช่น ชุมชนเครือข่ายตำบลไร่ ในขณะที่บางแห่งก็ขาดแคลนน้ำ เช่น ชุมชนเครือข่ายตำบลท่าศิลา บางแห่งเป็นที่ราบสูงมีสภาพเป็นดินลูกรัง เช่นชุมชนเครือข่ายตำบลกุดไผ่ และบางแห่งเป็นที่เชิงเขา เช่น ชุมชนเครือข่ายตำบลกุดบาก นอกจากนี้ สภาพของฐานทรัพยากรก็มีความแตกต่างกัน ตลอดจน ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละชุมชนเครือข่ายที่มีอุปนิสัยใจคอ ความเชื่อ ค่านิยมที่แตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างหลากหลายเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความไร้ระเบียบในการดำเนินกิจกรรมของสวัสดิการชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งที่แตกต่างกันบ้าง คล้ายคลึงกันบ้าง โดยที่ความไร้ระเบียบเหล่านี้ ได้กลายเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และผุดบังเกิดการจัดการตนเองภายในเครือข่ายเอง เพื่อการตัดสินใจแสวงหาหนทางในการปฏิบัติการและหาทางออกร่วมกัน โดยไม่ใช้การออกแบบจากภายนอก

ความซับซ้อนจากโครงสร้างความสัมพันธ์

ในการตัดสินใจของเครือข่ายอินแปงมีความซับซ้อนหลายระดับ ทั้งที่เป็นไปตามโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ จากความสัมพันธ์เครือญาติ เพื่อนฝูง ความเป็นพี่น้องกัน และโครงสร้างที่ถูกกำหนดร่วมกันเป็นทางการ ตั้งแต่ระดับของกรรมการสภาอินแปง กรรมการบริหาร และเครือข่ายจัดการองค์กรระดับชุมชนเครือข่ายที่เน้นการจัดการในระดับตำบลเป็นหลัก โดยที่การตัดสินใจแต่ละระดับจะมีความสัมพันธ์กัน ภายใต้การพึ่งพาอาศัยกันในการเรียนรู้ เพื่อสรรค์สร้างความรู้ร่วมกัน และในขณะเดียวกัน การตัดสินใจของแต่ละชุมชนเครือข่ายก็เป็นอิสระจากความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน แต่ขึ้นอยู่กับความพร้อมในการดำเนินการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของแต่ละชุมชนเครือข่ายเอง ดังเช่น ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่ตำบลดงหลวง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ยังไม่มีความพร้อมในด้านการจัดสร้างกลุ่มออมทรัพย์ “ตอนนี้เริ่มจากการแก้ปัญหาครอบครัวก่อน รายได้ขณะนี้วันละบาท สองบาทก็ไม่ได้ แผนสามปีจึงจะก้าว

ไปสู่การออม" (วี เชื้อคำสด, สัมภาษณ์) แต่ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่ตำบลดงหลวง มีความพร้อมเรื่องการดูแลสุขภาพโดยผ่านกลไกการมีวัฒนธรรมการดื่มน้ำร้อนร่วมกัน จึงมีการตัดสินใจการจัดสวัสดิการชุมชนด้านสุขภาพเป็นหลัก นอกจากนั้น ภายใต้การจัดสวัสดิการชุมชนด้านสุขภาพของชุมชนเครือข่ายอินแปง ตำบลดงหลวงยังมีเป้าหมายที่มีความซับซ้อนอีกหลายประการ ได้แก่ การเปิดพื้นที่ให้สมาชิกชุมชนเครือข่ายอินแปงได้มีโอกาสมาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน และเป็นการรื้อฟื้นวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กลับมามีความเข้มข้นมากขึ้น

ความซับซ้อนจากระบบคุณค่าที่แตกต่างกัน

นอกเหนือจากความซับซ้อนที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจโดยอิสระที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละชุมชนเครือข่ายว่ามีความพร้อมอย่างไรแล้ว ในแนวทางการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงก็ไม่ได้มีข้อกำหนดให้ทุกชุมชนเครือข่ายต้องตัดสินใจดำเนินการที่เหมือนกัน ดังคำกล่าวที่ว่าเครือข่ายอินแปงไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ให้หันหน้ามาพึ่งทรัพยากรในท้องถิ่น (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์) เพื่อสร้างระบบการจัดการตนเองขึ้น ในขณะเดียวกัน ถึงแม้ว่าชุมชนเครือข่ายได้ตัดสินใจที่จะจัดการสวัสดิการชุมชนด้านใดด้านหนึ่งแล้ว ก็มีข้อวาทะละเอียดของการจัดการ และกฎระเบียบข้อบังคับที่ตั้งขึ้นในแต่ละชุมชนเครือข่ายจะต้องเหมือนกัน แต่ยังคงมีความแตกต่างกันได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระบบคุณค่าที่ให้กับสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้น เช่น สวัสดิการชุมชนด้านความมั่นคงในชีวิตจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ โดยที่ชุมชนเครือข่าย อินแปงที่บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ได้ให้คุณค่ากับเงินออมน้อยกว่าการจัดการที่ยึดมั่นความถูกต้องแม่นยำ โดยกำหนดให้สมาชิกชุมชนเครือข่ายนำเงินฝากออมคนละ 10 บาท ทั้งนี้ เพื่อทำให้เกิดความสะดวก และง่ายในการคิดคำนวณภาพรวม จากการนำจำนวนผู้ออมทรัพย์คูณด้วยสิบบาท ก็จะได้จำนวนเงินออมรวมในแต่ละเดือนได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ในขณะที่ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่อำเภอกุพาน จังหวัดสกลนคร ให้คุณค่ากับเงินออมมากกว่า โดยตกลงร่วมกันให้สมาชิกจะออมเท่าใดก็ได้แต่ต้องไม่เกิน 100 บาท ทั้งนี้ เนื่องจากสมาชิกในพื้นที่มีความต้องการเงินกู้เพื่อการลงทุนขยายกิจกรรมจำนวนมาก เป็นต้น

2) ความเป็นพลวัต

ในการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ข้อตกลงร่วมกันจากสมาชิกของเครือข่ายโดยอิสระไม่ได้ถูกบังคับควบคุมจากภายนอก ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับแนวคิดความเชื่อและประสบการณ์ของสมาชิกเครือข่ายเอง ซึ่งแนวคิดความเชื่อ และประสบการณ์ของสมาชิกเครือข่ายจะมีการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการที่เครือข่ายมีการจัดการความรู้ของตนเอง จึงมีผลทำให้หลักเกณฑ์ข้อตกลงมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม

กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น การจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการของชุมชน เครือข่ายอินแปงหลายแห่งที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงข้อตกลงให้เกิดความเหมาะสมกับ สถานการณ์ที่เปลี่ยนไป โดยที่จากเดิมนั้น ผู้ที่สนใจในชุมชนสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกของกองทุน ออมทรัพย์ได้ตลอดเวลา แต่เมื่อกองทุนออมทรัพย์มีความเข้มแข็งขึ้น สามารถจัดสวัสดิการให้กับ สมาชิกได้ จึงกลายเป็นที่สนใจของผู้ที่แสวงหาผลประโยชน์ โดยจะเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกก็ ต่อเมื่อเห็นว่าตนเองจะได้รับสวัสดิการ ดังนั้น ชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งจึงได้ปรับเปลี่ยนข้อตกลง ใหม่ให้เกิดความเหมาะสมขึ้น นอกจากนี้ ในการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านสุขภาพที่ เครือข่ายอินแปงได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ เพื่อดำเนินการทางด้านจัดการสุขภาพให้เป็นรูปธรรม โดยที่ในปี พ.ศ. 2548 เครือข่ายอินแปงได้ ใช้วิธีการฝึกอบรมให้ความรู้กับผู้นำการเรียนรู้ที่ชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่ง จำนวน 22 แห่ง แต่ หลังจากที่เครือข่าย อินแปงได้ประเมินผลการจัดการแล้ว พบว่า การจัดการสวัสดิการชุมชน บูรณาการของแต่ละชุมชนเครือข่ายยังไม่มี ความเข้มข้นพอ ทั้งนี้ เนื่องจาก ผู้นำการเรียนรู้ยังขาด ประสบการณ์ในการจัดการสวัสดิการด้านสุขภาพ ดังนั้น ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายจึงได้ร่วม ปรัชษาหารือร่วมกัน จึงเห็นว่าควรปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการให้ความรู้กับผู้นำการเรียนรู้ของชุมชน เครือข่ายที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในปีพ.ศ.2549 โดยให้มีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับ ผู้นำการเรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่ง ณ ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่บ้านบัว ซึ่งเป็นศูนย์ ดันแบบของเครือข่าย โดยสร้างข้อตกลงร่วมกันว่าให้ผู้นำการเรียนรู้มีเป้าหมายทางด้านสุขภาพ จำนวน ชุมชนเครือข่ายละ 2 คนมาร่วมรับความรู้ร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้นำการเรียนรู้ของแต่ละ ชุมชนเครือข่ายได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และจริง เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า เครือข่ายอินแปงมี กระบวนการจัดการตนเองที่มีเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต

อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงที่ได้ ดำเนินการนี้ไม่ได้เป็นกระบวนการที่ราบเรียบ แต่กว่าที่จะได้แนวทางในการปฏิบัติที่เป็นธรรมชาติ ต้องผ่านการตรวจสอบย้อนกลับไปกลับมา เพื่อยืนยันว่ามีความเป็นไปได้จริง โดยมีการถกเถียง ได้แย้งกันระหว่างกลุ่มสมาชิกเอง จนมั่นใจว่าดำเนินการได้จึงลงมือปฏิบัติ และต้องมีการ ประเมินผลว่าปฏิบัติได้ผลจริงหรือไม่ ถ้าไม่ได้ผล ก็ต้องนำมาพูดคุยกันใหม่ ทำให้การจัดการ ตนเองของเครือข่ายอินแปงมีลักษณะเป็นพลวัตที่มีการเคลื่อนไหวปรับตัวตลอดเวลา

3) ความยืดหยุ่น

การจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงมีลักษณะที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ ความยืดหยุ่น ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดการตนเองของเครือข่ายต้องมีปรับตัว ภายใต้การเรียนรู้ที่ไม่

มีที่สิ้นสุดของหมู่มวลชนมาชิก เพื่อแสวงหาหนทางที่เหมาะสม ซึ่งความเหมาะสมที่เกิดขึ้น ก็เป็นเพียงความเหมาะสมในสถานการณ์หนึ่งเท่านั้น เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ทำให้หนทางที่เหมาะสมมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเหมาะสมใหม่ จึงกล่าวได้ว่า หนทางที่เหมาะสมไม่ได้มีลักษณะที่เป็นมาตรฐานแบบเบ็ดเสร็จ และไม่สามารถใช้ได้กับทุกสถานการณ์ แต่อย่างไรก็ตาม ในการปรับตัวก็ยังยึดมั่นในความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติตามแนวคิดความเชื่อ และวิสัยทัศน์ร่วมของเครือข่าย นอกจากนี้ ยังกล่าวได้เพิ่มเติมอีกว่า หนทางที่เหมาะสมไม่ได้มีลักษณะของหนทางที่เป็นคุณภาพ หรือเป็นสภาวะที่นิ่งในเชิงสถิติ แต่มีลักษณะของความไกลห่างจากภาวะดุลยภาพในเชิงสถิติ เพราะมีการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น การจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการของชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งจะมีการปรับตัว เพื่อให้เกิดความเหมาะสมอย่างต่อเนื่องจากเดิมที่มีวงเงินออมจำกัด ทำให้ยังไม่สามารถจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกได้ แต่เมื่อมีวงเงินออมสูงขึ้น ก็มีการจัดสวัสดิการให้สมาชิก แต่เมื่อมีการจัดสวัสดิการให้แล้ว ชาวบ้านบางรายก็หวังที่จะได้รับสวัสดิการโดยไม่ต้องทำการออมมาก โดยที่เมื่อตนเองหรือเครือข่ายประสบกับปัญหาทางด้านสุขภาพ ก็จะเริ่มมาทำการออมร่วมกับกลุ่ม ดังนั้น เครือข่ายจึงต้องมีการปรับตัวในการรับสมาชิกใหม่ โดยที่จะต้องมีการตรวจสอบการจัดการรับสมาชิกให้รอบคอบมากขึ้น เพื่อป้องกันการแสวงหาประโยชน์โดยขาดความชอบธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์อยู่เสมอ โดยเฉพาะการกำหนดให้มีการประชุมระดับเครือข่ายเป็นประจำปีละ 1 ครั้ง เครือข่ายอินแปงไม่ได้กำหนดระยะเวลาที่เฉพาะเจาะจงลงไป แต่มีความยืดหยุ่นปรับตัวตามความเหมาะสม โดยจัดให้มีการประชุมเครือข่ายพร้อมกับการจัดกิจกรรมด้านอื่น ๆ ของเครือข่าย เช่น การจัดประชุมสัมมนา ผักพื้นบ้าน และโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้เครือข่ายสามารถประหยัดงบประมาณในการจัดประชุมเครือข่ายลงไปได้ รวมถึงสามารถดำเนินกิจกรรมหลาย ๆ เรื่องในช่วงเวลาเดียวกัน หรือแม้กระทั่งการจัดประชุมประจำเดือนของชุมชนเครือข่ายบางแห่ง ก็มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ ในกรณีที่ม้งงานประเพณีสำคัญ เช่น งานแต่งงานของคนในครอบครัวของสมาชิกเครือข่าย เป็นต้น ดังนั้น ในการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงจึงไม่ได้มีสภาพของความแข็งกระด้าง แต่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวได้ตามความเหมาะสม

4) ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นเส้นตรง

ในการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ภายในของชุมชนเครือข่ายที่ไม่เป็นเส้นตรง โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในสถานะของความเป็นสมาชิกของชุมชนเครือข่าย จะมีการปรับตัวขึ้นเมื่อสมาชิกชุมชนเครือข่ายสามารถพัฒนาตนเอง

ขึ้นมาเป็นผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในการจัดการตนเองของเครือข่ายอื่นแบ่งได้ให้ความเคารพ และเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ของสมาชิกทุกคน ดังนั้น การจัดการความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายจึงมีลักษณะของการให้พลังอำนาจกับความเป็นสมาชิกของเครือข่ายทุกคนได้แสดงออกซึ่งความคิดของตนเองโดยไม่ได้ยึดหลักว่า การจัดการตนเองต้องเป็นไปตามแนวคิดของผู้การเรียนรู้เสมอไป แต่ขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกัน เช่น ในเวทีการเรียนรู้การทำแผนแม่บทตำบลที่ชุมชนเครือข่ายบ้านบัว เรื่องเป้าหมายการสร้างความปลอดภัยเป็นสุขจะอย่างไร โดยที่ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ในการจัดการตนเอง แต่สมาชิกเครือข่ายยังเห็นความสำคัญของเงิน โดยเฉพาะเงินที่ใช้สำหรับการเดินทางเข้ามาร่วมพัฒนาความรู้ ซึ่งผลจากการจัดเวทีการเรียนรู้ยังไม่ได้ข้อสรุปในวันนั้น แต่ผู้นำการเรียนรู้ต้องหันกลับมาให้ความสำคัญกับเงินสำหรับการเข้ามาร่วมพัฒนาความรู้มากขึ้น โดยเครือข่ายต้องแสวงหาเงินมาสนับสนุนให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการเดินทางมากขึ้น นอกจากนี้ในการจัดการตนเอง ณ สถานการณ์หนึ่งมีการจัดการแบบหนึ่ง และหากเกิดสถานการณ์แบบเดียวกันการจัดการอาจไม่เหมือนกัน เช่น ในการจัดการศูนย์จัดการสุขภาพชุมชนปี พ.ศ.2547 กำหนดชุมชนเครือข่ายเป้าหมายโดยอิสระจำนวน 22 แห่ง แต่ในปี พ.ศ.2548 ชุมชนเครือข่ายเป้าหมายกลับไม่ได้ถูกกำหนดโดยอิสระ แต่ให้ชุมชนเครือข่าย 22 แห่งที่ดำเนินการแล้วในปี พ.ศ.2547 ได้เข้ามาแสดงบทบาทเป็นพี่เลี้ยงชุมชนเครือข่ายที่ดำเนินการในปี พ.ศ.2548 ทั้งนี้ เนื่องจากสมาชิกในชุมชนเครือข่ายมีความรู้ และประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น จึงสามารถทำหน้าที่คอยเป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชนเครือข่ายที่จะดำเนินการศูนย์จัดการสุขภาพในปี พ.ศ.2548 ได้ นอกจากนี้ ในกรณีของการจัดการสวัสดิการชุมชน บุคลากรด้านการสร้างรายได้จากการทำโรงงานกลั่นสุราที่บ้านของชุมชนเครือข่ายอินแปลงที่บ้านบัว เป็นการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกภายในเครือข่ายที่ร่วมเป็นหุ้นส่วน ได้ส่งผลทำให้สมาชิกของชุมชนเครือข่ายมีการดื่มสุรามากขึ้น จนต้องมีการปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อลดปริมาณการดื่มสุรา ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปลงมีลักษณะที่เกิดขึ้นเป็นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นเส้นตรงที่ไม่จำเป็นต้องจัดการเหมือนกันโดยตลอด

ระดับความเข้มข้นในการจัดการตนเองของชุมชนเครือข่าย

อย่างไรก็ตาม ในการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปลงในระดับของชุมชนเครือข่ายนั้น จะมีความความเข้มข้นที่แตกต่างกัน ถึงแม้แนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปลงมีความเชื่อพื้นฐานว่า ทุกชุมชนเครือข่ายมีศักยภาพในด้านองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี อย่างเพียงพอที่จะพัฒนาได้ก็ตาม แต่ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับกลไกที่เป็นเงื่อนไขหลายประการ ดังนั้น ผู้ศึกษาได้แบ่งระดับของชุมชนเครือข่ายตามความเข้มข้นของการจัดการตนเองออกเป็น

หลายระดับ ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละชุมชนเครือข่ายมีศักยภาพที่แตกต่างกัน โดยที่ บัณฑิต อ่อนคำ และ วิริยา น้อยวงศ์ยางค์ (2535) กล่าวถึง ชุมชนที่มีความเข้มแข็งว่าจะต้องเป็นชุมชนที่มี ภูมิปัญญา ความรู้สึกที่สืบทอด และประยุกต์ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก มีผู้นำ ที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงมีเวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้บุญชู แก้วสอง และคณะ (2537) กล่าวว่า องค์ประกอบของศักยภาพองค์กรชาวบ้าน ที่มีความเข้มแข็ง ประกอบด้วย การมีอุดมการณ์ร่วม ศักยภาพในการริเริ่มโครงการ การบริหารจัดการ การระดมทุน การต่อรองทางการเมือง และศักยภาพของผู้นำ สำหรับในกรณีของชุมชน เครือข่ายอินแปงจะพบว่า มีองค์ประกอบทางด้านศักยภาพของชุมชนเครือข่ายที่หลากหลาย โดย ที่องค์ประกอบบางตัวข้างต้น ก็ไม่มีอิทธิพลต่อความเข้มข้นในการจัดการตนเองของเครือข่าย อินแปง เช่น การระดมทุน และการต่อรองทางการเมือง ดังนั้น ผู้ศึกษาได้พิจารณาจากศักยภาพที่ มีผลต่อความเข้มข้นในการจัดการตนเองของชุมชนเครือข่าย ได้แก่ การมีภูมิปัญญา การมีอยู่มีกิน จากฐานความมั่นคงของชีวิต การช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนเครือข่าย การมีเวทีการเรียนรู้และ กระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จึงแบ่งระดับของความเข้มข้นในการจัดการตนเองของชุมชน เครือข่ายได้ ดังนี้

1) ชุมชนเครือข่ายที่มีการขับเคลื่อนสูง

ชุมชนเครือข่ายที่มีการขับเคลื่อนสูง สามารถยืนหยัดด้านทานกระแสสังคม ภายนอก และสามารถจัดการตนเองได้ ทั้งนี้ เนื่องจากมีความพร้อมของศักยภาพในด้านต่าง ๆ ของทุนทางสังคม ได้แก่ การมีทรัพยากรที่เป็นฐานสำหรับการสร้างสวัสดิการ การมีผู้นำการเรียนรู้ ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และยึดมั่นต่อแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงอย่างมั่นคง หากมี กระแสสังคมตามความทันสมัยใหม่ ๆ เข้ามา ก็สามารถปรับตัว และปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง นอกจากนี้ความพร้อมของผู้นำการเรียนรู้ ทั้งในด้านกายภาพ คือ ความมั่นคงของปัจจัย 4 ที่เป็น พื้นฐานของชีวิต และในด้านจิตใจ พร้อมทั้งจะเสียสละ ทุ่มี และมีความมุ่งหวังให้ผู้อื่นมีความสุข ได้รับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้ ความเข้มข้นของชุมชนเครือข่าย ที่มีการร่วม ประชุม ปรึกษาหารืออย่างต่อเนื่องเป็นประจำ เพื่อพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น และพร้อมที่จะ ถ่ายทอดความรู้ไปสู่ชุมชนเครือข่ายอื่น ๆ รวมไปถึงการที่สมาชิกในชุมชนเครือข่ายมีการจัดทำ กิจกรรมที่เป็นสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งชุมชนเครือข่ายที่มีการ ขับเคลื่อนสูง เช่น ชุมชนเครือข่ายอินแปงบ้านบัว ชุมชนเครือข่ายอินแปงตำบลกุดไฮ ชุมชน เครือข่ายตำบลทรายมูล ชุมชนเครือข่ายอินแปงอำเภอกุฉินารายณ์ และชุมชนเครือข่ายอำเภอนิคมน้ำ อูน เป็นต้น

2) ชุมชนเครือข่ายที่มีการขับเคลื่อนในระดับปานกลาง

ชุมชนเครือข่ายที่มีการขับเคลื่อนในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้นำการเรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายระดับนี้ ยังอยู่ในระหว่างการสร้างพื้นฐานของชีวิต จึงยังไม่สามารถทุ่มเททำงานให้กับชุมชนเครือข่ายได้อย่างเต็มที่ ต้องสละเวลาไปจัดการตนเองในระดับปัจเจกบุคคล ทำให้ความเข้มข้นในการคิดสร้างสรรค์ และการจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองยังมีน้อย บางกรณีต้องรอรับความช่วยเหลือจากในระดับเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นความรู้ หรือ การสนับสนุนเงินทุนบ้าง รวมถึงความเข้มข้นในเชิงกระบวนการของการจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการยังมีไม่มาก เนื่องจากยังไม่มีเชื่อมั่นมากเพียงพอว่า ในชุมชนเครือข่ายจะสามารถดำเนินการได้สำเร็จหรือไม่ ตลอดจน สมาชิกในชุมชนเครือข่ายยังมีจำนวนไม่มากนัก ซึ่งชุมชนเครือข่ายที่มีการขับเคลื่อนในระดับปานกลาง เช่น ชุมชนเครือข่ายตำบลนาทัน ชุมชนเครือข่ายตำบลบะยาว และชุมชนเครือข่ายตำบลบ่อแก้ว เป็นต้น

3) ชุมชนเครือข่ายที่มีการขับเคลื่อนน้อย

ชุมชนเครือข่ายที่มีการขับเคลื่อนน้อยเป็นชุมชนเครือข่ายที่แกนนำต้องสร้างความเข้าใจในแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอื่นแปลง เนื่องจาก ยังอยู่ในระดับเริ่มต้นของการปรับเปลี่ยนแนวคิดความเชื่อได้ไม่นาน จึงต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการจัดการตนเองในระดับปัจเจกบุคคล ส่งผลทำให้แกนนำการเรียนรู้ยังไม่มีความพร้อมที่จะทำงานให้กับชุมชนเครือข่ายมากนัก บางครั้งไม่มีเวลา และไม่มีทุนเพียงพอที่จะเข้าไปร่วมกับการจัดการความรู้ในระดับเครือข่ายได้ทุกครั้ง นอกจากนี้ การเชื่อมประสานของแกนนำของชุมชนเครือข่าย กับผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายก็เชื่อมต่อกันยังไม่ดี ทำให้การดำเนินกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการชุมชนบูรณาการของชุมชนเอง ยังขาดความต่อเนื่อง รวมไปถึง การที่ชุมชนเครือข่ายยังไม่สามารถจัดการความรู้ของตนเองได้อย่างเต็มที่ แต่ยังมีเงื่อนไขเข้าไปติดอยู่กับเศรษฐกิจแบบเดิมในยุคแห่งความทันสมัย กล่าวคือมีภาระหนี้สินที่จำเป็นต้องใช้คืน โดยที่ชุมชนเครือข่ายเหล่านี้ ได้แก่ ชุมชนเครือข่ายตำบลบางโฮ้ง ชุมชนเครือข่ายตำบลเหล่าปอแดง ชุมชนเครือข่ายตำบลโคกก่อ ชุมชนเครือข่ายตำบลอินทร์แปลง ชุมชนเครือข่ายตำบลหนองแวงใต้ และชุมชนเครือข่ายเตือศรีคันชัย เป็นต้น

4. การจัดการตนเองกับการจัดการความสัมพันธ์ภายนอก

ในการจัดการตนเองของเครือข่ายอื่นแปลงไม่ได้เป็นระบบปิด แต่มีความสัมพันธ์กับภายนอกที่มีอิทธิพลให้การจัดการตนเองนั้น ต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องผสมผสานของสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป โดยที่สภาวะแวดล้อมภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการจัดการตนเองของ

เครือข่ายอินแปง ประกอบด้วย สภาวະແວດລ້ອມທາງເສຮະຮູກິຈ ສັງຄົມ ແລະ ການເມືອງ ທີ່ສາມາດ ແສດງໄດ້ ດັ່ງລາຍລະອຽດຕໍ່ໄປນີ້

4.1 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

ความสัมพันธ์แบบต่างขั้ว

การจัดการความสัมพันธ์ภายนอกทางเศรษฐกิจของเครือข่ายอินแปง มี อิทธิพลอย่างมากต่อการวิถึแห่งการดำเนินตามแนวทางของเครือข่ายอินแปง ทั้งนี้ เนื่องจากความ เป็นตัวตนของเศรษฐกิจภายนอกมีแนวทางการดำเนินการที่แยกคนละขั้วกับแนวทางการดำเนิน ของเครือข่าย โดยที่เศรษฐกิจภายนอกยึดหลักการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจผ่านรายได้ที่เป็น ตัวชี้วัดที่สำคัญ ในขณะที่แนวทางของเครือข่ายอินแปงให้ความสำคัญกับการสร้างฐานทางด้าน อาหาร เพื่อให้เกิดการพอกอยู่พอกิน และการพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้แนวทางการดำเนินของเครือข่าย อินแปงเป็นการต้านทานกับเศรษฐกิจกระแสหลัก ดังนั้นเครือข่ายอินแปงจึงต้องมีการจัดการ ความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจภายนอกให้เหมาะสม ซึ่งหากการจัดการขาดความเหมาะสม ย่อมส่งผล ต่อการดำเนินตามแนวทางของเครือข่าย

ในระยะเริ่มแรกของการก่อร่างสร้างตัวของเครือข่ายอินแปง กล่าวได้ว่า การ เกิดขึ้นของเครือข่ายอินแปงมาจากการต้านกับกระแสเศรษฐกิจหลักในระบบทุนนิยมตามแนวทาง ความทันสมัย ดังนั้น การจัดการความสัมพันธ์ภายนอกทางเศรษฐกิจของเครือข่ายอินแปงจึงเป็น การปฏิเสธแนวทางกระแสเศรษฐกิจหลัก แต่หันกลับป้มาการจัดการเศรษฐกิจชุมชนแบบดั้งเดิม แต่อย่างไรก็ตาม กระแสเศรษฐกิจหลักก็ยังคงมีพลังที่พยายามจะเบียดขับการจัดการเศรษฐกิจ ชุมชนแบบดั้งเดิมออกไป ดังเช่น สมาชิกเครือข่ายอินแปงบางรายก็ยังมีปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อ สร้างรายได้ให้กับครอบครัว ถึงแม้ว่าจะรับแนวคิดของเครือข่ายอินแปงไปแล้วก็ตาม

เครือข่ายอินแปงกับการยืนหยัดต้านทานเศรษฐกิจกระแสหลัก

ในระยะเปลี่ยนผ่านจากยุคแห่งความทันสมัยเข้าสู่ยุคแห่งเครือข่ายอินแปง เป็นช่วงที่มีการต่อสู้ขงชิงการให้ความหมายของแต่ละแนวทาง โดยที่กระแสเศรษฐกิจหลักได้เข้า มามีอิทธิพลผ่านพืชเชิงเดี่ยวใหม่ ๆ โดยเฉพาะยางพารา ในขณะที่แนวทางการจัดการเศรษฐกิจ ชุมชนแบบดั้งเดิมก็พยายามยืนหยัดต้านทานกระแสหลักที่ถาโถมเข้ามาในชุมชนเป็นระยะ

ในยุคแห่งเครือข่ายอินแปง เป็นยุคที่สมาชิกเครือข่ายสามารถสร้างรากฐาน การดำรงชีวิตตามแนวทางการจัดการเศรษฐกิจของเครือข่ายได้จำนวนหนึ่ง จึงสามารถเป็น ตัวอย่างการเรียนรู้ให้กับผู้ที่สนใจได้ ในช่วงนี้เองที่เครือข่ายอินแปงมีการจัดการความสัมพันธ์กับ เศรษฐกิจภายนอกใหม่ โดยที่ไม่ได้ปฏิเสธเศรษฐกิจภายนอกเหมือนดังเช่นในอดีต แต่ให้

ความสำคัญกับเศรษฐกิจภายนอกเป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนเครือข่าย เช่น การเกิดขึ้นของกระแสของตลาดที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่ใช้ผลิตพลังงานทดแทน ซึ่งมีชื่อเรียกตามภาษาพื้นเมืองว่า “ชะเยา” เครือข่ายอินแปงได้นำพืชเศรษฐกิจชนิดนี้เข้ามาให้ความรู้กับสมาชิกเครือข่าย โดยไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการผลิตพลังงานเพื่อขายสร้างรายได้ ซึ่งจากการให้ความรู้ของเครือข่ายได้มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และเผยแพร่ให้ทราบทั่วกัน ผ่านเวทีการเรียนรู้ที่จัดขึ้นเพื่อให้สมาชิกเครือข่ายได้นำความรู้ที่ได้รับไปใช้สำหรับการผลิตพลังงานทดแทนในครอบครัว เป็นการลดรายจ่ายของครอบครัว

ในขณะเดียวกัน ช่วงที่ประเทศเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจในช่วงปีพ.ศ.2540 ชุมชนเครือข่ายอินแปงก็เป็นแหล่งที่ดูดซับความล้มเหลวทางเศรษฐกิจไว้ ทำให้รัฐบาลหันมาให้ความสำคัญกับภาคเกษตรกรรมมากขึ้น และกลายเป็นการสร้างโอกาสให้เครือข่ายมีการขยายตัวอย่างมากหลังจากปีพ.ศ.2540 เป็นต้นมา

การจัดการเงินทุนสนับสนุนจากภายนอก

สำหรับการจัดการความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจภายนอกที่เกี่ยวข้องกับเงินทุนสนับสนุน เครือข่ายอินแปงไม่ได้ปฏิเสธการรับเงินทุนสนับสนุน ทั้งนี้เนื่องจาก ในการดำเนินการจัดสวัสดิการของเครือข่ายยังขาดแคลนเงินทุนอยู่มาก แต่อย่างไรก็ตาม เครือข่ายอินแปงมีเงื่อนไขในการรับเงินทุนสนับสนุนต้องว่าจะต้องไม่มีข้อพันธะผูกพันที่ต่อเนื่อง โดยที่เงินทุนสนับสนุนที่ได้รับมีทั้งในระดับเครือข่าย และในระดับชุมชนเครือข่าย

ในระดับเครือข่ายนั้น ศูนย์ต้นแบบเครือข่ายอินแปงที่บ้านบัวจะเป็นตัวแทนในการรับการสนับสนุนเงินทุน เมื่อเครือข่ายได้รับเงินทุนสนับสนุนจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการของเครือข่ายแล้ว ก็จะมีกระบวนการจัดการกระจายเงินทุนไปยังชุมชนเครือข่าย เพื่อให้ชุมชนเครือข่ายสามารถจัดการสวัสดิการของตนเองได้ เช่น เครือข่ายอินแปงได้รับเงินทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ เพื่อจัดทำโครงการเสริมสร้างการพึ่งตนเองด้านสุขภาพของชุมชนเครือข่ายอินแปง เครือข่ายอินแปงจึงได้กระจายเงินทุนลงไปให้กับชุมชนเครือข่าย 22 ตำบล เพื่อจัดทำโครงการดังกล่าว เป็นต้น ซึ่งการกระจายเงินทุนของเครือข่ายไปสู่ชุมชนเครือข่าย ถือได้ว่าเป็นการกระจายข้ามพรมแดนของจังหวัดออกไป

สำหรับเงินทุนสนับสนุนในระดับชุมชนเครือข่ายนั้น จะพบว่า เงินทุนที่สนับสนุนจะเป็นการสนับสนุนในลักษณะที่ระบุพื้นที่ชุมชนเครือข่ายที่ชัดเจน จึงไม่สามารถกระจายไปสู่ชุมชนเครือข่ายอื่น ๆ ได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการได้รับการสนับสนุนโดยไม่ผ่านเครือข่าย และมีการอพยพคนของพื้นที่ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และ ตำบล ครอบครัวที่ไม่สามารถข้ามพรม

พรมแดนเหล่านี้ไปได้ โดยที่ยังดำรงความเป็นความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้าง เช่น ชุมชนเครือข่าย ตำบลทรายมูล ได้รับเงินสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ จัดทำโรงเรียนชาวนา ก็ไม่สามารถนำเงินสนับสนุนไปจัดทำโครงการในชุมชนเครือข่ายอื่น ๆ ได้ หรือแม้กระทั่ง การสนับสนุนเงินทุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่ใกล้ชิดกับชุมชนเครือข่าย ก็จะมีพื้นที่ที่เป็นหลักเช่นกัน

4.2 ความสัมพันธ์ทางสังคม

การจัดการความสัมพันธ์ภายนอกทางสังคมของเครือข่ายอินแปง มีการจัดการในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับประเทศในเชิงนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และระดับชุมชนเครือข่าย โดยที่เครือข่ายอินแปงมีการจัดการความสัมพันธ์ในแต่ละระดับที่เกี่ยวข้องเนื่องเชื่อมโยงกับการจัดการสวัสดิการทุกระดับ

ความสัมพันธ์ในระดับนโยบาย

ในการจัดการความสัมพันธ์ภายนอกในระดับนโยบายนั้น ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงได้มีบทบาทเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสภาผู้นำ เพื่อให้คำข้อมูล และข้อเสนอแนะโดยตรงต่อผู้นำประเทศ ซึ่งถือได้ว่าเป็นโอกาสที่ดีในการถ่ายทอดส่งต่อสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านและสมาชิกของเครือข่าย เพื่อให้ผู้บริหารประเทศได้รับทราบความจริงที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องส่งต่อผ่านคนกลางเป็นทอด ๆ ที่อาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนจากความจริงที่เป็นจริงได้

นอกจากนี้ การจัดการความสัมพันธ์ภายนอกทางด้านสังคมในระดับนโยบายที่เครือข่ายอินแปงเข้าไปมีความเกี่ยวข้อง เกิดจากความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก โดยเฉพาะนักวิชาการที่มีความเชื่อมั่นต่อแนวทางวัฒนธรรมชุมชน และมีความมุ่งหวังให้เครือข่ายอินแปงสามารถดำรงความเป็นตัวตนของตนเองได้อย่างยั่งยืน บุคคลต่าง ๆ เหล่านั้นจึงทำหน้าที่ประสานการจัดทำโครงการและให้ข้อมูลกับองค์กรที่ให้การสนับสนุนทุน เช่น สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น หรือแม้กระทั่งการให้การสนับสนุนทุนเอง โดยผ่านองค์กรที่ตนเองสังกัด เช่น มูลนิธิหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อให้เครือข่ายอินแปงได้รับทุนสนับสนุนในการจัดสวัสดิการชุมชนของตนเองได้

ความสัมพันธ์ระดับปฏิบัติการ

สำหรับการจัดการความสัมพันธ์ภายนอกด้านสังคมในระดับปฏิบัติการเป็นความสัมพันธ์ในประเด็นเชิงเทคนิค โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐในระดับภูมิภาค เช่น สำนักงานเกษตรตำบลและอำเภอ หน่วยงานทางด้านสาธารณสุข ประกอบด้วย สถานีอนามัย และ

โรงพยาบาล สำนักงานพัฒนาชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น โดยที่หน่วยงานเหล่านี้จะมีบทบาทเข้ามาจัดทำโครงการเพื่อตอบสนองความต้องการที่เป็นเป้าหมายของหน่วยงานตนเองเป็นหลัก และมีการดำเนินกิจกรรมแบบแยกส่วน แบบต่างคนต่างทำ และไม่มีการประสานงานกัน ทำให้ชาวบ้านเกิดความสับสนว่าจะเอาอย่างไรจึงจะดี เช่น กรมป่าไม้ มีเป้าหมายอยากได้ป่า และหน่วยงานทางการเกษตร มีเป้าหมายต้องการให้เกิดผลผลิตทางการเกษตร จึงให้ความรู้ในเชิงประเด็นทางเทคนิค เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน ในขณะที่ชาวบ้านต้องการตอบสนองครอบครัวก่อน ทำให้การให้ความรู้ในเชิงประเด็นทางเทคนิค ไม่สอดคล้องกับการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปลงที่มีการจัดการที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าเทคนิค

ในการจัดการความสัมพันธ์ภายนอกด้านสังคมในระดับปฏิบัติการของเครือข่ายอินแปลงในยุคแห่งเครือข่ายอินแปลงจะมีลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงกระบวนการมากกว่า โดยที่เครือข่ายอินแปลงจะอาศัยความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกในลักษณะของการให้ทุนสนับสนุน แต่ในการจัดการจะเป็นภาระหน้าที่ของเครือข่ายอินแปลงเอง โดยเฉพาะการจัดการความรู้ เครือข่ายอินแปลงได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ของตนเองโดยการถ่ายทอดความรู้ของเครือข่ายผ่านฐานการเรียนรู้ที่เครือข่ายได้กำหนดขึ้น ซึ่งในแต่ละกิจกรรม ก็จะมีการปรับเปลี่ยนการกำหนดฐานการเรียนรู้ตามความเหมาะสม เช่น ในการจัดโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสกลนคร ระหว่างวันที่ 12-13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548 ณ วัดอาจาโรวังสี ตำบลไร่ อำเภอมพรรณานิคม จังหวัดสกลนครได้กำหนดฐานการเรียนรู้ไว้ 8 ฐาน คือ การเกษตรขอบสระ ตลาดชุมชน การเลี้ยงสัตว์ในสระ การเกษตรปลอดสารพิษ ของใช้ในครัวเรือน การเกษตรความหลากหลาย การขยายพันธุ์พืช และฐานการเรียนรู้เรื่องวัวและควาย ในขณะที่การจัดงานวันผักพื้นบ้านระหว่างวันที่ 17-18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548 ณ สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ได้กำหนดฐานการเรียนรู้ไว้ 9 ฐาน ประกอบด้วย กลุ่มการใช้สมุนไพร การบำบัดดูแลสุขภาพ การใช้สมุนไพรป้องกันกำจัดแมลง การทำแชมพู การจัดการพลังงาน การปลูกพืชไร้สาร การขยายพันธุ์พืช และการทำปุ๋ยชีวภาพ โดยที่ในการกำหนดฐานการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปลง จะขึ้นอยู่กับการตอบสนองวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่จัดขึ้น แต่ทั้งนี้ฐานการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองความเป็นอยู่โดยใช้ชีวิตเป็นตัวตั้งทั้งสิ้น

ความสัมพันธ์กับระดับชุมชนเครือข่าย

ในการจัดการความสัมพันธ์ภายนอกทางด้านสังคมในระดับชุมชนเครือข่าย จะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนพื้นที่ว่าจะมีระดับของการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับองค์กร หรือสถาบันภายนอกมากหรือน้อยเพียงใด หากชุมชนเครือข่ายในพื้นที่ที่มีความใกล้ชิด มีความสัมพันธ์อันดี หรือมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับองค์กรหรือสถาบันในท้องถิ่น โดยเฉพาะ องค์กรการบริหารส่วนตำบล ก็จะมีโอกาสได้รับการสนับสนุนทรัพยากรที่เป็นงบประมาณในการจัดสวัสดิการของชุมชนเครือข่ายมากขึ้น เช่น ชุมชนเครือข่ายอินแปง ตำบลบะยาว ได้รับงบประมาณ สำหรับการทำถนนเข้าไปยังบริเวณศูนย์ และการจัดซื้อเครื่องอัดเม็ดสมุนไพร เป็นต้น ดังนั้น ในการจัดการสวัสดิการของชุมชนเครือข่าย จะพบว่าได้สร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้นำที่เป็นทางการ ในท้องถิ่น โดยเชิญบุคคลเหล่านี้มาเข้าร่วมรับทราบแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปง เช่น ในการจัดการอบรมถ่ายทอดแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงในโครงการพัฒนาจังหวัด สกลนครตามยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวันที่ 3-5 กันยายน 2547 ณ ชุมชน เครือข่ายอินแปงที่บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก ได้เชิญผู้นำองค์กรการบริหารส่วนตำบล และผู้ใหญ่บ้านเข้าร่วมรับการอบรมหลายท่าน ซึ่งถือได้ว่าเครือข่ายอินแปงมียุทธศาสตร์ในการ จัดการตนเองจากการเชื่อมโยงสรรค์สร้างความสัมพันธ์กับภายนอก เพื่อให้เกิดผลประโยชน์กับ การจัดการเครือข่าย อย่างน้อยก็เป็นการสร้างความเข้าใจให้กับภายนอกได้ อาจกล่าวได้ว่าการ จัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงเป็นการจัดการในเชิงรุก

อุปสรรคจากการขาดการประสานงานในระดับต่าง ๆ

การขาดการประสานงานที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นระดับปฏิบัติการ มีสาเหตุมา จากภาระหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนมีหลากหลายหน่วยงานได้เข้าไปแสดงบทบาท โดยเฉพาะ หน่วยงานภาครัฐที่มีความรับผิดชอบเฉพาะด้าน ได้แก่หน่วยงานทางด้านเกษตร เช่น กรมส่งเสริม การเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัด อำเภอกุดบาก และตำบล ก็จะได้รับมอบหมายในการพัฒนาทางด้านการเกษตร หน่วยงานทางด้านอุตสาหกรรม เช่น สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด และกรมส่งเสริม อุตสาหกรรม ก็จะได้รับมอบหมายทางด้านการจัดการอุตสาหกรรม หรือแม้กระทั่งสำนักงานพัฒนา ชุมชนที่ควรจะมีการส่งเสริมการจัดการชุมชนในเชิงกระบวนการ ก็ยังให้ความสำคัญเชิงเทคนิคกับ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” มากกว่า ซึ่งจากการที่หลายหน่วยงานแสดง บทบาทแบบแยกส่วน แบบต่างคนต่างทำ ทำให้ไม่มีการประสานงานซึ่งกันและกัน ใน ขณะเดียวกัน เครือข่ายอินแปงก็ไม่มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการโครงการทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การปฏิบัติการ และการประเมินผล โดยที่แต่ละหน่วยงานของรัฐได้

จัดทำโครงการของตนเอง และเชิญชวนชาวบ้านเข้าร่วมในโครงการของหน่วยงานตนเอง เพื่อให้การดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ และเมื่อดำเนินการเสร็จตามโครงการแล้ว ก็จะทำกรแสดงผลงานโดย "การปักป้ายถ้ำรูป" (เวทีการเรียนรู้การแก้ปัญหาความยากจนที่ชุมชนเครือข่ายอินแปงบ้านบัว, 30 มิ.ย. 2548) และจัดทำโครงการใหม่ต่อไป โดยขาดการติดตามโครงการเดิมอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นอุปสรรคทางด้านเวลาในการค้นหาคำถามของชุมชนเพื่อนำมาสู่การจัดการให้เกิดสวัสดิการชุมชนของตนเอง และบางครั้งยังทำให้ชาวบ้านสับสนว่าจะไปทางไหนดี ซึ่งแตกต่างจากแนวทางการจัดการตนเองแบบเครือข่ายอินแปงที่ใช้ชุมชนเป็นตัวตั้ง โดยทำการพิจารณาสวัสดิการชุมชนแบบบูรณาการองค์ประกอบทุกด้านของชีวิตที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

นอกจากนี้ การขาดการประสานงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่แสดงบทบาทในการพัฒนาชุมชนยังก่อให้เกิดการลดทอนความเข้มแข็งของชุมชนลงไปด้วย ดังเช่นกรณีของชุมชนเครือข่ายตำบลช้างมิ่งได้มีการจัดการตนเอง เพื่อทำการสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการในด้าน การสร้างรายได้จากการผลิตปุ๋ยชีวภาพของชุมชนแล้ว ยังได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตรในการสร้างโรงงานปุ๋ยชีวภาพอีก เป็นต้น ทำให้การทำโรงงานปุ๋ยชีวภาพของตำบลช้างมิ่งไม่เป็นเอกภาพ เนื่องจากต้องแยกคนในชุมชนออกเป็น 2 กลุ่ม เพื่อจัดการโรงงาน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในการประสานงานของหน่วยงานรัฐส่วนภูมิภาคในระดับจังหวัดเองยังมีข้อจำกัดในด้านโครงสร้างที่กลไกของรัฐไม่สามารถจัดการข้ามเขตการปกครองในระดับจังหวัด จึงทำให้กลายเป็นข้อจำกัดประการหนึ่งที่ไม่สามารถให้การสนับสนุนทั้งเครือข่ายอินแปงที่ครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัดได้

4.3 ความสัมพันธ์ทางการเมือง

เครือข่ายอินแปงในฐานะขุมกำลังของคะแนนเสียง

การจัดการความสัมพันธ์ภายนอกทางการเมืองของเครือข่ายอินแปงจากการที่เครือข่ายอินแปงได้ขยายความเป็นเครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้กลายเป็นขุมกำลังของคะแนนเสียงสนับสนุนในทางการเมืองระดับประเทศอย่างมากมาย หากเครือข่ายอินแปงใช้พลังอำนาจที่กุมคะแนนเสียงเหล่านี้ไปในทางมิชอบ ย่อมสร้างประโยชน์ให้กับตัวบุคคลที่เป็นผู้นำเครือข่ายไม่น้อย แต่เครือข่ายอินแปงมีการจัดการตนเองที่ค้ำึงถึงหมู่พวกเป็นหลัก มีการจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการร่วมกัน จึงไม่นำพลังอำนาจเหล่านั้นไปใช้ในการสร้างประโยชน์เฉพาะตน แต่เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับภาค

การเมืองโดยอาศัยเวทีการเรียนรู้ของเครือข่ายให้เป็นไปเพื่อการรับทราบนโยบายของพรรคการเมืองมากกว่า

การสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการ

อย่างไรก็ตาม จากการที่เครือข่ายอินแปงให้โอกาสนักการเมืองในเวทีการเรียนรู้ของเครือข่ายได้แสดงวิสัยทัศน์ต่อสาธารณชนในเครือข่ายอินแปงแล้ว ถือได้ว่าเป็นการเปิดความสัมพันธ์ให้เห็นในเชิงประจักษ์ และกลายเป็นโอกาสในการร่วมกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการของเครือข่ายตามมา เช่น ในปีพ.ศ.2548 เครือข่ายอินแปงได้รับการสนับสนุนให้จัดอบรมรับการถ่ายทอดความรู้จากภายนอก เรื่องการผลิตพลังงานทดแทนจากต้นสับดูดำ โดยการสนับสนุนโครงการจากนักการเมืองของพื้นที่ในระดับประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ ความสัมพันธ์อันดีกับนักการเมืองระดับประเทศ ยังทำให้เครือข่ายอินแปงเป็นที่ยอมรับกับสังคมมากขึ้น รวมไปถึงการมีโอกาสได้รับเงินสนับสนุนการจัดสวัสดิการของเครือข่ายมากขึ้น เช่นในช่วงปีพ.ศ. 2548 เครือข่ายอินแปงได้เงินจำนวนหนึ่ง เพื่อร่วมลงทุนในการขยายกิจการวิสาหกิจของเครือข่าย ทำให้เครือข่ายมีโอกาสเติบโตได้รวดเร็วขึ้น

การสร้างพื้นที่ทางการเมืองของตนเอง

สำหรับการจัดการความสัมพันธ์กับการเมืองในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนเครือข่ายนั้น ในปีพ.ศ.2548 ชุมชนเครือข่ายอินแปงได้สร้างพื้นที่ทางการเมือง เพื่อเปิดโอกาสในการกำหนดตัวตนของตนเองมากขึ้น โดยการที่สมาชิกเครือข่ายอินแปงจำนวนหนึ่งได้เข้าร่วมกับเวทีการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งจำนวน 22 ตำบล ทำให้สามารถเข้าไปกำหนดนโยบาย และการสร้างสวัสดิการที่สอดคล้องกับแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงได้มากขึ้น

การที่เครือข่ายอินแปงเข้าไปสร้างพื้นที่ทางการเมืองในระดับท้องถิ่น เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าไปจัดการทรัพยากรในแนวคิดความเชื่อของตนเองนั้น ตามแนวคิดกระแสหลักในการศึกษารัฐในระบบทุนนิยมของนักวิชาการกลุ่มวิพากษ์ (Critical Perspective) เชื่อว่าการเมืองเป็นเวทีของการต่อสู้ระหว่างชนชั้นที่จะเข้าไปควบคุมอำนาจรัฐ และใช้อำนาจนั้นให้เกิดประโยชน์กับชนชั้นของตนให้มากที่สุด (ดำรง สุานติ, 2538, น.42) รัฐในความหมายนี้จึงมีความหมายของการต่อสู้ในแนวคิดหรือระหว่างชนชั้น แต่ในความหมายของเครือข่ายอินแปงที่เข้าไปสร้างพื้นที่ทางการเมืองระดับท้องถิ่นเป็นการต่อสู้ทางความคิดมากกว่า และในทิศทางกลับกัน

รัฐก็กลายเป็นเครื่องมือที่ถูกใช้เกื้อหนุนต่อการพัฒนาตามแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงได้เช่นกัน

แต่อย่างไรก็ตาม การที่สมาชิกเครือข่ายอินแปงสามารถเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาในระดับตำบลได้นั้น สามารถกลายเป็นดาบสองคมได้เช่นกัน ถ้าหากไม่สามารถดำเนินการตามที่แนวคิด ความเชื่อ และเป้าหมายที่วางไว้ จึงเป็นบทพิสูจน์ที่สำคัญว่าความเป็นตัวตนของเครือข่ายอินแปงสามารถยืนหยัดต้านทานกระแสสังคมได้แค่ไหน เพียงใด เมื่อสามารถเข้าไปมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นแล้ว และจากผลที่เกิดขึ้นพบว่า สมาชิกเครือข่ายที่เข้าไปมีบทบาทในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถเข้าไปจัดการได้ตามแนวคิดของเครือข่ายอินแปง เนื่องจากติดขัดเรื่องระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ

4.4 ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอก

สภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป โดยที่เครือข่ายอินแปงไม่สามารถควบคุมได้ พบว่า สภาพแวดล้อมเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อการจัดการตนเองของเครือข่าย โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง มีอิทธิพลต่อการจัดการตนเองของหมู่บ้านสมาชิกให้คล้อยตามได้โดยง่าย เนื่องจาก หมู่บ้านสมาชิกเหล่านั้นยังอยู่ในสภาวะของการกำลังสร้างปัจจัยพื้นฐาน หากมีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจเข้ามากระทบ เช่น การปลูกยางพาราที่มีราคาขายกิโลกรัมละ 50-60 บาท ถ้าหากปลูกยางพารา 10 ไร่ ใช้เวลา 7 ปีจะทำการกรีดยางได้ มีรายได้ประมาณปีละ 240,000-288,000 บาท จากรายได้จำนวนดังกล่าว เป็นการจูงใจให้สมาชิกหันไปปลูกยางพาราได้ง่าย นอกจากนี้ กระแสการผลิตพลังงานทดแทนน้ำมันจากต้นชะเอาที่สามารถสร้างรายได้จากการทดแทนน้ำมันลิตรละ 20-25 บาท ก็ จูงใจให้หันมาปลูกต้นชะเอาเพื่อการค้ามากขึ้น ซึ่งจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ มีอิทธิพลต่อการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงทั้งสิ้น ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจึงต้องจัดให้มีการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้หมู่บ้านสมาชิกได้รับความรู้ที่เพียงพอ และเท่าทันกับสภาวะแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ ๆ ส่งผลทำให้การจัดการตนเองเพื่อให้เกิดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายตามที่กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ไว้ขาดความเข้มข้นพอ

นอกจากนี้สภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งความทันสมัยตามแบบวัฒนธรรมตะวันตก ได้ส่งผลต่อการทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวบ้านที่อยู่กับท้องถิ่น โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ให้ออกห่างไกลจากความเป็นท้องถิ่นมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระบบการศึกษาที่ขาดความเป็นท้องถิ่น โดยจัดให้มีการเรียนรู้เรื่องไกลตัวที่อยู่นอกท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เยาวชนเหล่านั้นขาดความรัก และผูกพันกับท้องถิ่น เมื่อจบการศึกษาพร้อมที่จะทำงาน ก็

ออกไปแสวงหางานจากภายนอก ส่งผลทำให้ผู้ที่เคยกลายเป็นผู้สืบทอดแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงขาดหายไป จะมีบ้างก็เป็นเพียงเล็กน้อยจากกลุ่มเด็กฮักถิ่นบางคนที่มีความรักและหวงแหนผืนแผ่นดินของตนเอง เช่น กลุ่มเด็กฮักถิ่นในตำบลกุดบากปีพ.ศ.2535 จากจำนวน 20 คน มีผู้ทำงานอยู่กับชุมชนเพียง 4 คนเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม ก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย เช่น การมีงานหรือกิจกรรมให้ทำในชุมชนหรือไม่ ดังเช่นเด็กฮักถิ่นที่ทำงานให้กับชุมชนอยู่ในเครือข่ายอินแปงขณะนี้ จึงทำให้เด็กฮักถิ่นอยู่ในชุมชนได้ เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพล และกลายเป็นอุปสรรคต่อการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงในระดับหนึ่ง

สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายนั้น ได้กลายเป็นอุปสรรคในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะการเก็บภาษีผลิตภัณฑ์แปรรูปต่าง ๆ ของเครือข่าย ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ไวน์ การแปรรูปผลไม้พื้นบ้าน และสุรากลั่นพื้นบ้าน ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ส่งผลต่อการตั้งราคาขายต้องสูงขึ้นตามไปด้วย ทำให้อำนาจซื้อของสมาชิกในชุมชนลดลง เครือข่ายจึงต้องหันไปพึ่งตลาดภายนอกมากขึ้น ซึ่งไม่ถูกต้องตามปรัชญาของการจัดทำวิสาหกิจชุมชนที่ต้องอาศัยการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน

แนวโน้ม และความเป็นไปได้ของการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการ

จากการที่เครือข่ายอินแปงกำหนดวิสัยทัศน์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลที่ต้องการให้เกิดการพึ่งตนเองภายใต้ความเป็นอยู่ที่ดี และในระดับเครือข่ายที่ต้องการให้การจัดการของเครือข่ายเป็นที่พึ่งของชุมชน จะมีแนวโน้ม และความเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนนั้น ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายได้ทำการพูดคุยร่วมกัน ได้ข้อสรุปว่าสวัสดิการของเครือข่ายยังไม่สามารถสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับสมาชิกทุกคนของเครือข่ายได้ ซึ่งเครือข่ายได้พิจารณาร่วมกันว่าแนวโน้ม และความเป็นไปได้ของการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการในอนาคตจะมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีครอบคลุมสมาชิกทุกคนได้ว่าขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. การได้รับการสนับสนุนจากรัฐ หากว่าเครือข่ายอินแปงได้รับการสนับสนุนจากรัฐ โดยเฉพาะเงินงบประมาณ ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นการสนับสนุนจากส่วนกลาง จากนั้นคณะกรรมการบริหารเครือข่ายจะปรึกษาร่วมกันว่าจะทำการจัดการเงินที่ได้รับสนับสนุนนั้นอย่างไร โดยที่ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงเชื่อว่า เครือข่ายสามารถจัดการตนเอง จนสามารถพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นเพียงจำนวนน้อยเท่านั้น กล่าวคือ จากการประเมิน

จำนวนสมาชิกของเครือข่ายที่สามารถพึ่งตนเองได้มีเพียงประมาณ 5,000 คน ในขณะที่ สมาชิกอีกมากกว่า 35,000 คน ยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างเต็มที่ตามเกณฑ์ที่ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายได้ประเมินไว้ ดังนั้น ผู้นำเครือข่ายจึงเห็นว่า หากเครือข่ายได้รับการสนับสนุนของรัฐ โดยเฉพาะการสนับสนุนในรูปของเงินทุน เพื่อให้เครือข่ายสามารถจัดการด้วยตนเองแล้ว ก็จะทำให้การสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง

ในการจัดการสวัสดิการบางเรื่องของเครือข่ายอินแปง เช่น การให้เงินทุนเพื่อเป็นค่าพาหนะในการเดินทางสำหรับสมาชิกที่มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันให้มีความต่อเนื่อง หรือแม้กระทั่งเงินทุนสำหรับการจัดเวทีการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้น เครือข่ายอินแปงยังมีความประสงค์ต้องการรับการสนับสนุนจากรัฐ เนื่องจากเครือข่ายอินแปงไม่ได้มีเงินทุนของตนเองที่มีจำนวนมากเพียงพอในการดำเนินการจัดการอย่างต่อเนื่องได้ ดังจะเห็นได้ว่า การรวมปรึกษาหารือของสมาชิกเครือข่ายอินแปงจะเกิดขึ้นนั้น ได้แฝง หรือพ่วงไปกับกิจกรรมอื่น ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเสมอ ทำให้ในบางกรณีทำให้สมาชิกของเครือข่ายไม่สามารถรวมปรึกษาหารือได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น หากเครือข่ายอินแปงได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากรัฐ ซึ่งผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงเชื่อว่า การให้การสนับสนุนเงินทุนเป็นหน้าที่ของรัฐอยู่แล้ว ที่จะต้องทำการพัฒนาชุมชนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ก็จะทำให้การจัดการสวัสดิการของเครือข่ายประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น เหมือนดังคำกล่าวของแม็กซ์นิ อัครราช ซึ่งเป็นผู้นำการเรียนรู้คนสำคัญของชุมชนเครือข่ายอินแปง ที่อำเภอนิคมน้ำอุ่น จังหวัดสงขลา ที่ว่า “หากได้รับการสนับสนุนจากรัฐ จะทำให้การจัดการของเครือข่ายทะลุปล้องไปเลย สิ่งที่ดี ๆ ชัด ๆ อยู่ก็จะหายไป” จากคำพูดดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การจัดการของเครือข่ายยังมีข้อขัดข้องอยู่บ้าง หากได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากรัฐ ก็จะประสบความสำเร็จได้

การที่รัฐจะให้การสนับสนุนเงินทุนได้นั้น ผู้นำเครือข่ายอินแปงเห็นว่า มีความเป็นไปได้ยากในสถานการณ์ที่เป็นอยู่นี้ เนื่องจากระบบราชการยังเป็นระบบของการสั่งการมาเป็นลำดับชั้น โดยที่หน่วยงานของรัฐที่มีความสัมพันธ์ในพื้นที่กับเครือข่ายอินแปงยังต้องรับนโยบายในการพัฒนาชุมชนมาจากเบื้องบน จึงทำให้หน่วยงานของรัฐดังกล่าวต้องทำตามนโยบายที่ถูกสั่งการลงมา ซึ่งผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงก็มีความเข้าใจในเงื่อนไขข้อจำกัดดังกล่าว จึงต้องต่อสู้ดิ้นรนด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงได้มองเห็นว่า แนวโน้ม และความเป็นไปได้ของการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายได้ โดยได้รับการ

สนับสนุนเงินทุนจากรัฐ จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับนโยบายระดับสูง จึงจะทำให้การสนับสนุนจากภาครัฐโดยตรงเกิดขึ้นได้

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงเชื่อว่า ในช่วงต่อ ๆ ไปในอนาคตอันใกล้นี้ เครือข่ายอินแปงจะได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากรัฐโดยตรง เนื่องจาก ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงได้เข้าไปเป็นสมาชิกของสภาผู้นำที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นไปของชุมชนได้อย่างแท้จริงกับผู้นำประเทศ โดยไม่ผ่านการรายงานเป็นทอด ๆ ของส่วนราชการเหมือนดังเช่นในอดีต ซึ่งกลายเป็นช่องทางของการเข้าไปมีบทบาทในการทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนนโยบายในระดับประเทศมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะในปีพ.ศ.2549 การปรับเปลี่ยนนโยบายระดับประเทศเริ่มเห็นผลที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยที่เครือข่ายอินแปงจะเป็น 1 ใน 12 แห่งขององค์กรชาวบ้านจากทั่วประเทศ จะได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากรัฐโดยตรง เพื่อจัดทำโครงการศูนย์แม่แบบสำหรับการจัดการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งจะทำให้การจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงมีโอกาสในการขยายตัวมากขึ้นทั้งในเชิงกว้าง และเชิงลึก จากการที่เครือข่ายอินแปงมีกระบวนการจัดการของตนเอง สามารถข้ามพ้นเขตปกครองระดับจังหวัดได้ รวมถึงสามารถสืบทอดแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายไปสู่ผู้นำการเรียนรู้รุ่นใหม่ ๆ ได้ต่อไป

2. การดำเนินกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการอย่างต่อเนื่อง การที่สมาชิกของเครือข่ายจะพึ่งตนเองได้ตามเกณฑ์ของเครือข่ายที่กำหนดขึ้นได้มากกว่าร้อยละ 60 นั้น จะเกิดขึ้นได้จากการที่เครือข่าย และชุมชนเครือข่ายมีกิจกรรมที่จัดว่าเป็นสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจะทำให้สมาชิกได้มีโอกาสในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปสู่การปฏิบัติ ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนการจัดการตนเอง จึงจะเกิดการพัฒนาตนเอง และชุมชนต่อไปได้ โดยที่การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจะเกิดขึ้นได้ และสามารถจัดการได้อย่างเต็มที่นั้น ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยที่เกี่ยวข้องอีกหลายประการนอกเหนือจากการที่ต้องมีเงินทุนสำหรับการใช้จ่ายแล้ว ยังมีปัจจัยด้านความพร้อมของสมาชิกเป็นองค์ประกอบสำคัญด้วย

3. ความพร้อมของสมาชิกเครือข่ายอินแปง ในด้านความพร้อมของสมาชิกเครือข่ายอินแปงนั้น จะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดขึ้นจากสภาพจิตใจของสมาชิกก่อนเป็นสำคัญ โดยที่สมาชิกเครือข่ายจะต้องพัฒนาจิตใจของตนเอง พร้อมทั้งจะรับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และพร้อมที่จะเผชิญต่อผู้ต่อต้านกับกระแสแห่งความทันสมัยที่เข้ามากระทบเป็นระลอก ๆ หากไม่สามารถยืนหยัดได้ ก็จะไปตามกระแส โดยเฉพาะสมาชิกที่ยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือ สมาชิกที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ถึงร้อยละ 60 ซึ่งในระยะที่ผ่านมา ได้มีสมาชิกเครือข่ายอินแปงบางส่วนหันกลับไปสู่กระแสแห่งความทันสมัย เช่น การหันกลับไปปลูกยางพาราที่เป็น

พืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว โดยคาดหวังต่อรายได้ที่จะเกิดขึ้นเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนไม่มาก เมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกของเครือข่ายอื่นแบ่งทั้งหมดก็ตาม แต่ก็สามารถแสดงโดยนัยว่า สภาพทางจิตใจของสมาชิกดังกล่าวยังไม่เข้มแข็งพอที่จะต้านทานกระแสภายนอกได้ ดังนั้น แนวโน้มและความเป็นไปได้ของการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอื่นแบ่งจะเกิดขึ้นได้ สมาชิกจะต้องมีความพร้อมโดยเฉพาะทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ

4. ความผูกพันที่มีต่อกันของหมู่บ้านสมาชิก การที่เครือข่ายอื่นแบ่งสามารถจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายได้นั้น เกิดขึ้นมาจากความผูกพันที่มีความเอื้ออาทรต่อกันของหมู่บ้านสมาชิก แต่ในสภาพความเป็นไปของการจัดการสวัสดิการที่เกิดขึ้น พบว่า ได้รับอิทธิพลจากสภาพเศรษฐกิจที่มีตัวเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้สภาพความผูกพันลดบทบาทลงไป แต่คำนึงถึงการซื้อขายโดยใช้ตัวเงินมากขึ้น จากสภาพดังกล่าวทำให้ลดความเข้มแข็งของการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการลงไป ดังนั้น ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายจึงเห็นว่า ต้องมีการรักษาสภาพจิตใจให้มีความผูกพันต่อกัน เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหมู่บ้านสมาชิกไว้ให้มั่นคง จึงจะทำให้การจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง จนประสบผลตามเป้าหมายได้

5. การทำให้เห็นว่าการเกษตรมีความสำคัญ การที่เครือข่ายอื่นแบ่งจะจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองได้ มีแนวโน้ม และมีความเป็นไปได้ มาจากการที่เห็นภาคการเกษตรมีความสำคัญในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ เนื่องจากสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอื่นแบ่งเกิดขึ้นมาจากภาคการเกษตรเป็นสำคัญ และมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับการเกษตรทั้งสิ้น โดยเริ่มตั้งแต่การทำเกษตรสำมะปี การยกป่ามาไว้สวน การทำวิสาหกิจชุมชนจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และการอบรมทรัพยากรเพื่อสวัสดิการ ดังนั้น หากเห็นความสำคัญของการเกษตร ก็จะทำให้แนวโน้มของการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอื่นแบ่งสามารถขับเคลื่อนได้มากขึ้น ดังเช่นในช่วงปีพ.ศ.2540 ประเทศไทยเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ จนทำให้ภาคอุตสาหกรรมประสบปัญหา ในขณะที่ภาคเกษตรสามารถรองรับความล้มเหลวทางเศรษฐกิจไว้ได้ ทำให้ภาคเกษตรแสดงบทบาทให้เห็นถึงความสำคัญต่อประเทศเด่นชัดขึ้น ภาครัฐจึงหันมาให้ความสำคัญกับภาคเกษตรมากขึ้น ส่งผลให้เครือข่ายอื่นแบ่งมีโอกาสนในการขยายขยายแนวคิดความเชื่อของตนเองมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าเครือข่ายอื่นแบ่งได้ขยายตัวอย่างมากหลังจากปีพ.ศ.2540 เป็นต้นมา ดังนั้น แนวโน้มและความเป็นไปได้ของการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอื่นแบ่งจะเกิดขึ้น จนกระทั่งทำให้สมาชิกเครือข่ายสามารถพึ่งพาตนเองได้นั้น จะต้องเกิดขึ้นจากทุกภาคส่วนให้ความสำคัญกับการเกษตรเป็นสำคัญ

กล่าวได้ว่า แนวโน้มและความเป็นไปได้ของการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงนั้น สมาชิกเครือข่ายอินแปงยังให้ความเชื่อมั่นต่อแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายว่าจะทำให้เครือข่ายสามารถสร้าง และจัดการสวัสดิการชุมชนของตนเองได้ ซึ่งแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงจะให้ความสำคัญกับสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านในระดับสูง ในขณะที่สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคมก็ยังคงมีความจำเป็นอยู่ แต่ในระดับที่น้อยกว่า โดยเครือข่ายอินแปงเห็นว่า หากเครือข่ายได้รับการสนับสนุนเงินทุนโดยตรงจากรัฐ โดยไม่มีเงื่อนไข เพื่อให้เครือข่ายสามารถจัดการเงินทุนด้วยตนเองได้แล้ว จะทำให้สวัสดิการของเครือข่ายมีการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ ในขณะเดียวกัน เครือข่ายอินแปงต้องสร้างกระบวนการในการสร้างความผูกพันที่มีต่อกันของหมู่มวลชนสมาชิกเครือข่าย เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่อง และไม่หลงเข้าไปในกระแสแห่งความทันสมัยอีก

